

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Ghid privind jurisprudența Convenției europene a drepturilor omului

---

Drepturi sociale

Actualizat la 31 august 2023

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă, integral sau parțial, prezentul Ghid sub forma unei publicații tipărite sau electronice sunt invitați să completeze formularul de contact: [cerere de reproducere sau de republicare a unei traduceri](#) pentru informații privind procedura de autorizare.

Dacă doriți să aflați ce traduceri ale Ghidurilor de jurisprudență sunt în curs de realizare, vă rugăm să consultați lista de [traduceri în curs](#).

Prezentul Ghid a fost redactat inițial în limba engleză. Acesta este actualizat în mod periodic și, cel mai recent, la 31 august 2023. Aceasta poate face obiectul revizuirii editoriale.

Această traducere este publicată prin acord cu Consiliul Europei și Curtea Europeană a Drepturilor Omului și este responsabilitatea exclusivă a proiectului [Consolidarea dreptului la muncă în Republica Moldova](#).

Ghidurile de jurisprudență sunt disponibile pentru descărcare la adresa <https://ks.echr.coe.int>. Pentru actualizări ale publicațiilor, vă rugăm să urmăriți contul de Twitter al Curții la adresa https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2024

Cuprins

În atenția cititorilor	5
Introducere	6
I. Sănătate	7
A. Domeniul de aplicare.....	7
B. Sănătate reproductivă	7
1. Reproducere asistată medical	8
2. Maternitatea de substituție.....	9
3. Avort	10
4. Screening / testare prenatală	11
5. Sterilizare	12
C. Vaccinare	12
D. Informații privind sănătatea.....	13
E. Expulzarea persoanelor grav bolnave.....	14
II. Drepturile lucrătorilor.....	15
A. Aplicabilitatea Convenției în raporturile de muncă	17
B. Acces la muncă	18
1. Condamnări și măsuri similare	18
2. Experiența profesională.....	19
3. Securitate națională.....	19
4. Opinii politice / Convingeri religioase.....	20
C. Concedieri	21
1. Convingeri religioase	21
2. Afiliere politică.....	22
3. Orientare sexuală.....	22
4. Sănătate	22
5. Avertizări în interes public.....	23
6. Publicații jignitoare/ofensatoare la locul de muncă.....	23
7. Activitate sindicală.....	24
8. Judecători	24
9. Acces la instanță / control judiciar efectiv.....	25
D. Egalitate de gen	26
E. Reducerea remunerațiilor/pensiilor funcționarilor publici ca urmare a măsurilor de austeritate	27
F. Exploatarea prin muncă / traficul de ființe umane.....	28
G. Accidente la muncă / sănătate la locul de muncă.....	29
III. Drepturi sindicale	31
A. Domeniu de aplicare.....	31
B. Înregistrarea sindicatelor.....	32
C. Dreptul la libera asociere în sindicate	33
D. Dreptul la negocieri colective.....	34
E. Dreptul la grevă.....	35

F. Drepturile sindicatelor în sectorul public.....	37
IV. Prestații sociale / ajutoare sociale și pensii	39
A. Considerații generale.....	39
1. Domeniu de aplicare.....	39
2. Marja de apreciere	42
B. Prestații familiale / parentale	43
C. Securitatea socială și prestațiile de muncă.....	45
D. Pensii	46
V. Locuințe	48
A. Considerații generale.....	48
1. Domeniu de aplicare.....	48
2. Marja de apreciere	49
B. Evacuare / Pierderea domiciliului.....	51
C. Controlul chiriei	52
D. Alte măsuri de control exercitat de stat.....	54
E. Ajutoare pentru locuințe	55
VI. Grupuri vulnerabile specifice.....	56
A. Migranți / Solicitanți de azil.....	57
B. Persoane cu dizabilități.....	59
1. Acces la anumite zone, clădiri și servicii	59
2. Pensii de invaliditate / Scutiri fiscale	61
3. Educație	63
C. Etnici romi.....	64
Lista cauzelor citate	66

În atenția cititorilor

Prezentul Ghid face parte din seria de Ghiduri de jurisprudență publicate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”) cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curtea de la Strasbourg. Acest ghid analizează și rezumă jurisprudența privind o gamă largă de prevederi ale Convenției Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția Europeană”) în materie de drepturi sociale. Trebuie să fie citit în coroborare cu ghidurile privind jurisprudența, elaborate pe articole, la care face trimitere în mod sistematic.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile principale, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu numai că soluționează cauzele cu care aceasta a fost sesizată, ci servesc, de asemenea, în sens mai larg, la a clarifica, proteja și dezvolta normelor instituite de Convenție; astfel acestea contribuie la respectarea de către state a angajamentelor asumate de acestea în calitate de părți contractante (cauza [Irlanda împotriva Regatului Unit](#), 18 ianuarie 1978, § 154, seria A nr. 25 și, mai recent, cauza [Jeronovičs împotriva Letoniei](#) [CG], nr. 44898/10, § 109, 5 iulie 2016).

Sistemului instituit de Convenție este de a stabili, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, ridicând standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu în întreaga comunitate a statelor membre ale Convenției (cauza [Konstantin Markin împotriva Rusiei](#) [CG], 30078/06, § 89, CEDO 2012). Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional de ordine publică europeană” în domeniul drepturilor omului (cauza [Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei](#) [CG], nr. 45036/98, § 156, CEDO 2005-VI și, mai recent, [N.D. și N.T. împotriva Spaniei](#) [CG], nr. 8675/15 și 8697/15, § 110, 13 februarie 2020).

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu „impune o responsabilitate partajată între statele părți și Curte” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern într-un mod care să dea efect deplin drepturilor și libertăților definite în Convenție și în Protocoalele la aceasta (cauza [Grzeđa împotriva Poloniei](#) [CG], § 324).

---

* Jurisprudența citată poate fi redactată fie în una, fie în ambele limbi oficiale (engleză și franceză) ale Curții și ale fostei Comisii Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Comisia”). Cu excepția cazului în care se indică altfel, toate trimiterile sunt către o hotărâre pe fond pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” indică faptul că este vorba despre o decizie a Curții, iar „[CG]” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile Camerei care nu erau definitive la data publicării acestei actualizări sunt marcate cu un asterisc (*).

Introducere

1. Convenția europeană a drepturilor omului, adoptată în 1950, a reflectat ideea unei separări între drepturile civile și politice, pe de o parte, și drepturile economice, sociale și culturale, pe de altă parte. Catalogul drepturilor garantate de Convenție și de Protocolul nr. 1, adoptat în 1952, se baza pe drepturile civile și politice, la care Carta socială europeană din 1961 a adăugat drepturile economice și sociale. Cu toate acestea, *travaux préparatoires* ale Cartei sociale indică faptul că acest instrument era destinat să constituie un „pandantiv” al Convenției în domeniul social (*Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, § 50). Astfel, anumite drepturi protejate în temeiul Convenției și al Protocoloalelor sale sunt reglementate, de asemenea, uneori mai detaliat, și de Carta socială europeană (Carta din 1961 sau Carta revizuită, adoptată în 1996), inclusiv drepturile sindicale, interzicerea muncii forțate, dreptul la educație sau interzicerea discriminării. Ambele sisteme de tratat sunt complementare și interdependente.

2. Deși Convenția europeană a drepturilor omului enunță ce sunt în esență drepturile civile și politice, multe dintre acestea au implicații de natură socială sau economică. Simplul fapt că o interpretare a Convenției se poate extinde în sfera drepturilor sociale și economice nu ar trebui să fie un factor decisiv împotriva unei astfel de interpretări întrucât nu există o separare strictă între această sferă și domeniul reglementat de Convenție (cauza *Airey împotriva Irlandei*, 1979, § 26; cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) [CG], 2005, § 52). Prin jurisprudența sa, Curtea a interpretat diverse articole din Convenție ca dând naștere anumitor drepturi care pot fi considerate de natură socială.

3. Prezentul ghid de jurisprudență rezumă și analizează jurisprudența Curții în materie de drepturi sociale. Acesta cuprinde aspecte precum sănătatea, drepturile lucrătorilor, drepturile sindicale, prestațiile sociale și pensiile, precum și anumite aspecte emergente, cum ar fi spațiul locativ, drepturile anumitor grupuri vulnerabile etc. Cauzele relevante sunt numeroase și se referă la un număr semnificativ de norme materiale ale Convenției. Acest ghid se concentrează pe diferite aspecte tematice și pe modul în care acestea se corelează cu diferite articole din Convenție.

I. Sănătate¹

Articolul 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

Articolul 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a locuinței sale și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

A. Domeniul de aplicare

4. Deși dreptul la sănătate nu este inclus printre drepturile garantate de Convenție sau de protocoalele sale, statele contractante au obligația pozitivă de a lua măsuri corespunzătoare pentru a proteja viața și sănătatea celor aflați sub jurisdicția lor (cauza *Vavříčka și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], § 282), deși aspectele politice în domeniul sănătății se află, în principiu, în marja de apreciere a autorităților naționale, care sunt cele mai în măsură să evalueze prioritățile, utilizarea resurselor și nevoile sociale (*Vavříčka și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], 2021, §§ 274 și 285). Jurisprudența Curții cuprinde o gamă largă de teme referitoare la sănătate: acestea sunt abordate mai jos, fiecare secțiune acoperind, după caz, chestiuni legate de domeniul de aplicare și aplicabilitatea dispoziției relevante din Convenție.

B. Sănătate reproductivă²

5. Deși Convenția nu consacră dreptul de a deveni părinte, Curtea a statuat că nu poate ignora greutatea emoțională suferită de cei a căror dorință de a deveni părinți nu a fost sau nu a putut fi îndeplinită (cauza *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* [CG], 2017, § 215). Ca și noțiunea de viață privată, noțiunea de viață de familie include, de asemenea, dreptul la respectarea deciziilor de a deveni sau a nu deveni părinte în sens genetic (cauza *Dickson împotriva Regatului Unit* [CG], § 66; *Evans împotriva Regatului Unit* [CG], §§ 71-72). În consecință, dreptul unui cuplu de a recurge la reproducerea asistată medical intră în domeniul de aplicare al art. 8, ca expresie a vieții private și de familie (cauza *S.H. și alții împotriva Austriei* [CG], § 82).

6. Totuși, Curtea a recunoscut că, în principiu, statele trebuie să dispună de o marjă largă de apreciere cu privire la aspectele care ridică probleme morale și etice delicate asupra cărora nu există un consens la nivel european, cum ar fi reproducerea asistată medical și maternitatea de substituție (cauza *S.H. și alții împotriva Austriei*, §§ 94-97; cauza *Menesson împotriva Franței*, 2014, §§ 78-79; cauza *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* [CG], 2017, §§ 182-184 și 194). Totuși, atunci când în discuție este un aspect deosebit de important al identității unei persoane, marja de care beneficiază statele va fi restrânsă (cauza *Menesson împotriva Franței*, 2014, §§ 77 și 80). Acest lucru este valabil mai ales în

¹ A se vedea, de asemenea, *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, *Ghid privind jurisprudența referitoare la mediu* și *Ghid privind jurisprudența referitoare la drepturile deținuților* și, pentru o dimensiune socială, privind aspectele de sănătate referitoare la migranți, a se vedea, de asemenea, capitolul de mai jos privind „Grupurile vulnerabile specifice”.

² A se vedea, de asemenea, subsecțiunea „Drepturile reproductive” din capitolul „Viața privată” și subsecțiunea „Reproducerea asistată medical/dreptul de a deveni părinți genetici” din capitolul „Viața de familie” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

cauzele în care sunt implicați copii, când intră în discuție alte aspecte esențiale ale vieții lor private, dincolo de identitatea lor, cum ar fi mediul în care trăiesc și se dezvoltă, precum și persoanele responsabile de satisfacerea nevoilor acestora și de asigurarea bunăstării lor (*Avizul consultativ nr. P16-2018-001*, 2019, § 45).

7. Curtea a considerat, de asemenea, că articolul 8 nu poate fi interpretat ca acordând un drept la avort, dar că dar că avortul pentru motive de sănătate și/sau bunăstare poate intra sub incidența acestuia (cauza *A, B și C împotriva Irlandei* [CG], 2010, § 214). Legislația care reglementează întreruperea sarcinii nu se referă doar la viața privată a femeii, deoarece, ori de câte ori o femeie este însărcinată, viața privată a acesteia devine strâns legată de fătul în curs de dezvoltare. Astfel, dreptul femeii la respectarea vieții sale private trebuie să fie pus în balanță cu alte drepturi și libertăți concurente invocate, inclusiv cu cele ale copilului nenăscut (cauza *Tysiac împotriva Poloniei*, 2007, § 106; cauza *A, B și C împotriva Irlandei* [CG], 2010, § 213).

1. Reproducere asistată medical

8. Având în vedere progresul rapid al evoluțiilor medicale și științifice în acest domeniu, Curtea se confruntă din ce în ce mai des cu probleme legate de diferite forme de reproducere asistată medical.

9. În cauza *Dickson împotriva Regatului Unit* [CG], 2007, Curtea a analizat aspecte referitoare la reproducerea asistată medical în context penitenciar. Reclamantii doreau să conceapă un copil în timp ce soțul mai ispășea încă o pedeapsă cu închisoarea și au argumentat că concepția nu ar fi fost posibilă, având în vedere data cea mai apropiată de eliberare a soțului și vârsta soției, dar acestora li s-a refuzat accesul la facilități de inseminare artificială. Deși a considerat că acesta era un domeniu în care statele beneficiau de o marjă largă de apreciere, deoarece Convenția nu fusese încă interpretată ca obligându-le să adopte măsuri privind vizita intimă, Curtea a constatat că politica, astfel cum era structurată la momentul faptelor excludea efectiv, orice examinare reală a intereselor individuale și publice concurente și împiedica evaluarea necesară a proporționalității unei restricții într-un caz individual. Absența unei astfel de evaluări trebuia să fie considerată ca fiind în afara oricărei marje de apreciere acceptabile, astfel încât nu a fost atins un echilibru echitabil între interesele publice și private concurente implicate (§§ 82-85).

10. Curtea a examinat necesitatea consimțământului pentru utilizarea ovulelor fertilizate în cauza *Evans împotriva Regatului Unit* [CG], 2007. Reclamanta își depozitase ovulele fertilizate de partenerul ei de atunci, pentru o viitoare inseminare. După ce relația lor s-a încheiat, partenerul și-a retras consimțământul pentru continuarea depozitării sau pentru implantarea embrionilor. Reclamanta s-a plâns de faptul că dreptul intern i-a permis fostului ei partener să o împiedice efectiv să aibă vreodată un copil biologic. Curtea a constatat că păstrarea prin crioprezervare a embrionilor umani generează posibilitatea de a permite un interval de timp între crearea embrionului și implantarea acestuia. Prin urmare, era legitim și de dorit ca un stat să instituie un regim juridic care să ia în considerare posibilitatea trecerii unui interval de timp între proceduri. Atunci când a consimțit ca toate ovulele sale să fie fecundate, reclamanta a știut că, din punct de vedere legal, partenerul său era liber să își retragă în orice moment consimțământul pentru implantare. Având în vedere marja largă de apreciere acordată statului părât, Curtea a considerat că nu trebuie să se acorde dreptului reclamantei la respectarea deciziei sale de a deveni părinte în sens genetic o pondere mai mare decât dreptului fostului său partener la respectarea deciziei sale de a nu avea împreună cu aceasta un copil cu care să aibă o legătură genetică (§§ 83-92).

111. În plus, în cauza *S.H. și alții împotriva Austriei* [CG], 2011, Curtea a examinat plângeri cu privire la interdicția prevăzută de legislația națională privind utilizarea spermatozoidilor și ovulelor de la donatori pentru fecundare *in vitro* (tehnici heterologe de reproducere asistată). Curtea a considerat că preocupările bazate pe considerente morale sau pe acceptabilitatea socială trebuie luate în serios într-un domeniu sensibil precum reproducerea artificială. Totuși, ele în sine nu constituiau motive suficiente pentru o interdicție totală a tehnicilor specifice de reproducere artificială: în pofida marjei largi de apreciere acordate statelor contractante, cadrul juridic conceput în acest scop trebuie să fie

conturat într-o manieră coerentă, care să permită luarea în considerare a diferitelor interese legitime implicate (§ 100).

12. Constatând că statul pârât nu a depășit marja largă de apreciere care i-a fost acordată la momentul relevant, Curtea a acordat o importanță deosebită faptului că legislația în cauză nu a exclus complet alte metode de reproducere asistată întrucât a permis utilizarea unor tehnici omologe de reproducere (fertilizarea *in vitro* prin utilizarea gameților de la persoane căsătorite între ele sau care conviețuiesc ca soț și soție). În plus, aceasta a încercat să evite posibilele conflicte între părinții biologici și cei genetici în sens mai larg încercând să reconcilieze, pe de o parte, dorința de a face disponibilă reproducerea asistată medical și, pe de altă parte, îngrijorarea existentă în rândul unor segmente largi ale societății cu privire la rolul și posibilitățile medicinei reproductive moderne. Faptul că legea a interzis donarea de spermă și de ovule în scopul fertilizării *in vitro*, fără a interzice în același timp, donarea de spermă pentru fertilizarea *in vivo*, constituia un alt aspect important în asigurarea unui echilibru între interesele respective, întrucât arăta abordarea atentă și prudentă adoptată de legiuitor în încercarea de a reconcilia realitățile sociale cu abordarea sa de principiu în acest domeniu (*ibidem*, pct. 103-107 și 112-116).

2. Maternitatea de substituție

13. În cauza *Mennesson împotriva Franței*, 2014, Curtea a examinat plângeri referitoare la înregistrarea unui certificat de naștere străin și la recunoașterea filiației legale cu privire la un copil născut ca urmare a maternității de substituție în străinătate. Părinții și copiii au fost toți reclamânți în fața Curții. În ceea ce îi privește pe părinți, Curtea a recunoscut o ingerință în viața de familie a acestora la diferite niveluri, dar nu a constatat o încălcare a acesteia, observând că nu au existat dificultăți practice insurmontabile care să îi împiedice pe reclamânți să își exercite dreptul la respectarea vieții de familie. Aceștia au putut să se stabilească în Franța la scurt timp după nașterea copiilor, să locuiască acolo împreună în condiții care, în general, erau comparabile cu cele ale altor familii și nu exista nimic care să sugereze că riscau să fie separați de autorități din cauza situației lor (§§ 87 și 92-94).

14. În examinarea plângerii privind „viața privată” a copiilor reclamânți, Curtea a acceptat faptul că Franța ar putea dori să descurajeze resortisanții săi să recurgă, în străinătate, la o tehnică de reproducere interzisă în țară. Totuși, efectele refuzului de a recunoaște filiația între copii concepuți în acest mod nu s-au limitat la situația părinților vizați, ci s-au extins la situația copiilor înșiși. Observând că o astfel de relație a fost recunoscută din punct de vedere legal într-o altă țară, dar nu și în statul pârât, Curtea a considerat că o contradicție de această natură, mai ales atunci când unul dintre părinții preconizați era, de asemenea, tatăl biologic al copiilor, a subminat identitatea copiilor în cadrul societății. Prin urmare, a existat o problemă serioasă cu privire la compatibilitatea acestei situații cu interesul superior al copiilor, care trebuia să ghideze orice decizie referitoare la aceștia. Având în vedere importanța filiației biologice ca o componentă a identității fiecărei persoane, Curtea a apreciat că nu era în interesul superior al copiilor să îi priveze de un o astfel de legătură juridică, în condițiile în care atât realitatea biologică a acestei legături a fost stabilită, iar copiii și părintele în discuție au solicitat recunoașterea deplină a acesteia. Având în vedere implicațiile acestei restricții grave în ceea ce privește identitatea copiilor reclamânți și dreptul lor la respectarea vieții private, precum și importanța care trebuie acordată interesului superior al copilului, Curtea a considerat că drepturile lor în temeiul articolului 8 au fost încălcate (cauza *Mennesson împotriva Franței*, 2014, §§ 96-101; a se compara și pune în contrast cu poziția Curții în cauza *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* [CG], 2017, §§ 185-216, referitoare la separarea părinților reclamânți și a unui copil născut în străinătate prin intermediul „maternității de substituție netradiționale”, între părinți și copil neexistând pe legătură biologică).

15. În consecință, Curtea a constatat că, în cazul în care un copil este născut în străinătate prin intermediul maternității prin substituție, în situația în care acesta a fost conceput folosind ovule de la un terț donator, iar mama de intenție este menționată într-un certificat de naștere întocmit în mod legal în străinătate ca „mama legală”, dreptul copilului la respectarea vieții sale private impune ca legislația națională să prevadă posibilitatea recunoașterii filiației legale cu mama de intenție (*Avizul*

consultativ nr. P16-2018-001, 2019, § 46). Referitor la interesul superior al copilului, Curtea a confirmat concluziile sale în cauza *Mennesson împotriva Franței*, 2014. În plus, aceasta a constatat că refuzul de a recunoaște filiația legală cu mama de intenție a determinat alte considerente importante care afectează interesul superior al copilului, de exemplu riscul de a i se refuza accesul la cetățenia mamei de intenție; dificultatea sporită pentru acesta de a rămâne în țara de reședință a mamei de intenție; dreptul său succesoral de a moșteni averea mamei de intenție ar putea fi afectat; relația sa continuă cu aceasta ar putea fi în pericol în cazul în care părinții de intenție s-ar separa sau tatăl de intenție ar deceda; lipsa protecției în caz de refuzare sau renunțare la îngrijirea acestora de către mama de intenție. De asemenea, Curtea a constatat că interesul superior al copilului presupune identificarea juridică a persoanelor responsabile de creșterea acestuia, de satisfacerea nevoilor sale și de asigurarea bunăstării sale, precum și posibilitatea ca acesta să trăiască și să se dezvolte într-un mediu stabil (*ibid.*, §§ 40- 42; a se vedea, de asemenea, cauza *Valdís Fjölnisdóttir și alții împotriva Islandei*, 2021, §§ 71-75, privind nerecunoașterea legăturii părintești cu un copil nebiologic născut în străinătate prin intermediul maternității de substituție, cu păstrarea simultană a legăturii de familie prin intermediul asistenței maternale; cauza *S.-H. împotriva Poloniei* (dec.), 2021, §§ 68-76, cu privire la imposibilitatea de a obține cetățenia poloneză prin descendență, de către copiii născuți prin intermediul maternității de substituție în SUA, de un cuplu de același sex cu domiciliul în Israel, unde legătura de filiație este recunoscută).

16. Alegerea mijloacelor privind recunoașterea raportului juridic dintre copil și mama de intenție se încadrează în marja de apreciere a statului. Cu toate acestea, odată ce relația dintre copil și mama de intenție a devenit o realitate practică, procedura stabilită pentru a stabili recunoașterea relației în dreptul intern trebuie pusă în aplicare prompt și eficient, în conformitate cu interesul superior al copilului (*Avizul consultativ nr. P16-2018-001*, 2019, §§ 53-55). Curtea a subliniat că, într-o astfel de situație, este în interesul copilului ca incertitudinea legată de raportul juridic cu mama sa de intenție să dureze cât mai puțin posibil, observând că, până la recunoașterea acestei relații, copilul se află într-o poziție vulnerabilă (*ibid.*, § 49).

3. Avort

17. Curtea a abordat problema avortului de la caz la caz, fără a preciza, în termeni generali, dacă sau în ce circumstanțe statele ar trebui sau nu să permită avortul legal pe teritoriul lor.

18. Curtea a susținut că o procedură în timp util trebuie să garanteze unei femei însărcinate cel puțin posibilitatea de a fi audiată personal și de a i se lua în considerare punctul de vedere, pentru a limita sau a preveni daunele aduse sănătății femeii, care ar putea fi cauzate de un avort tardiv. Absența unor astfel de proceduri preventive poate echivala cu nerespectarea de către stat a obligațiilor pozitive care îi revin, în temeiul articolului 8 din Convenție (cauza *Tysiack împotriva Poloniei*, 2007, §§ 117-118). Cauza *Tysiack* se referea la refuzul de a efectua un avort terapeutic în ciuda riscurilor de deteriorare gravă a vederii mamei și Curtea a constatat că, din cauza lipsei garanțiilor procedurale, nu s-a demonstrat că legislația națională, astfel cum a fost aplicată în cazul reclamantei, conținea vreun mecanism eficient de natură să determine dacă au fost îndeplinite condițiile pentru obținerea unui avort legal. Reclamanta a suportat o mare suferință și un mare chin atunci când a evaluat posibilele consecințe negative ale sarcinii și ale nașterii viitoare asupra sănătății sale (§§ 119-130).

19. În cauza *A, B și C împotriva Irlandei* [CG], 2010, Curtea a examinat plângeri privind necesitatea deplasării în străinătate pentru un avort din motive de sănătate și/sau bunăstare, din cauza unei interdicții legale (în legislația penală) privind avorturile în Irlanda. Deși nu subestimează impactul grav al restricției contestate, în special în cazul primei reclamante, având în vedere situația materială extrem de precară (mamă singură șomeră cu patru copii mici dați în plasament familial, care se temea că nașterea unui alt copil i-ar periclita șansele de a redobândi custodia, după ce a depus eforturi susținute pentru a depăși o problemă privind consumul de alcool), Curtea a ajuns la convingerea că Irlanda, prin faptul că nu a permis avortul din motive de sănătate și/sau bunăstare a depășit marja largă de apreciere conferită pentru a proteja valorile morale profunde ale poporului său. În special, Curtea a avut în vedere faptul că legislația relevantă permitea femeilor să obțină informații cu privire la serviciile

din străinătate, să călătorească pentru efectuarea unui avort și să obțină îngrijiri medicale necesare după avort în Irlanda. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 8 din Convenție (§§ 239-241).

20. În cauza *P. și S. împotriva Poloniei*, 2012, o victimă a unui viol în vârstă de 14 ani a dorit să întrerupă sarcina, dar spitalele publice locale au refuzat să efectueze un avort. Ulterior, reclamanta a fost supusă unor presiuni serioase din partea unor diverse grupuri, incluzând cadre medicale, jurnaliști, un preot și activiști anti-avort. În cele din urmă, a fost dusă în secret pentru a face avort într-un alt spital aflat la aproximativ 500 de kilometri de locuința sa.

21. Curtea a constatat că evenimentele care vizau stabilirea accesului reclamantei la avortul legal au fost marcate de tergiversare și confuzie. Reclamanta și mama sa, cea de-a doua reclamantă, au primit informații înșelătoare și contradictorii și nu au beneficiat de o consiliere medicală adecvată și obiectivă, care să țină seama de opiniile și dorințele lor. Nu a existat nicio procedură prestabilită disponibilă prin care opiniile acestora să fi putut fi ascultate și luate în considerare, cu un minim de echitate procedurală (§ 108). În privința mamei, Curtea a considerat că diferența dintre situația unei minore însărcinate și cea a părinților săi nu a înlăturat necesitatea unei proceduri pentru determinarea accesului la un avort legal, prin care ambele părți să poată fi audiate și punctele de vedere ale acestora să fie luate în considerare, în mod complet și obiectiv, precum și a unui mecanism de consiliere și de conciliere a opiniilor contradictorii, în interesul superior al minorei. În această privință, Curtea a observat că interesele și perspectivele de viață ale mamei unei fete minore însărcinate au fost, de asemenea, implicate în decizia de a duce sau nu sarcina la termen, deoarece legătura emoțională de familie a făcut ca mama să se simtă, în mod natural, profund îngrijorată de problemele care decurg din dilemele reproductive și alegerile pe care trebuie să le facă fiica sa (§ 109). Toate dificultățile de mai sus în ceea ce privește punerea în practică a dreptului de a obține un avort legal au determinat Curtea să concluzioneze că autoritățile nu și-au îndeplinit obligația pozitivă de a garanta drepturile reclamantelor în temeiul articolului 8 (§ 112).

22. În plus, bazându-se pe aceste concluzii, Curtea a constatat o încălcare a articolului 3 din Convenție, observând că, în ciuda mării vulnerabilități a reclamantei, a unui certificat întocmit de procuror, care confirma că sarcina acesteia a rezultat în urma unui contact sexual ilegal și a dovezilor medicale că a fost supusă forței fizice, reclamanta a fost supusă unor presiuni considerabile din partea unor diverși profesioniști din domeniul medical pentru a nu face avort. Nu au fost luate în considerare, în mod corespunzător, vârsta fragedă sau opiniile și sentimentele acesteia (cauza *P. și S. împotriva Poloniei*, 2012, §§ 161-169). În plus, Curtea a constatat că plasarea reclamantei într-un centru pentru minori nu a fost compatibilă cu articolul 5 § 1 din Convenție, observând că scopul esențial al acesteia a fost de a împiedica o minoră aflată într-o situație de vulnerabilitate considerabilă să recurgă la avort (ibidem, §§ 148-149).

4. Screening / testare prenatală

23. În cauza *R.R. împotriva Poloniei*, 2011, Curtea a examinat plângeri privind lipsa accesului la teste genetice prenatale, care au avut ca rezultat imposibilitatea reclamantei de a face un avort pe motiv de anomalie fetală. Curtea a constatat că reclamanta s-a aflat într-o situație de mare vulnerabilitate. Ca urmare a tergiversării de către profesioniștii din domeniul sănătății a accesului la testele genetice, reclamanta, care era însărcinată, a trebuit să suporte șase săptămâni de incertitudine dureroasă cu privire la sănătatea fătului ei și, când a obținut în cele din urmă rezultatele testelor, era deja prea târziu pentru ca aceasta să ia o decizie în cunoștință de cauză privind continuarea sarcinii sau recurgerea la un avort legal. Curtea a constatat o încălcare a articolului 3 (cauza *R.R. împotriva Poloniei*, 2011, §§ 159-162).

24. În cauza *Costa și Pavan împotriva Italiei*, 2012, Curtea a ajuns la o concluzie similară în temeiul articolului 8 din Convenție în legătură cu interzicerea screeningului embrionilor prin intermediul tehnicilor de reproducere umană asistată medical, atunci când erau permise reproducerea artificială și întreruperea sarcinii din motive medicale. Cauza s-a referit la un cuplu care era purtători sănătoși de fibroză chistică și care doreau, cu ajutorul reproducerii asistate medical și al screeningului genetic, să evite transmiterea bolii copilului lor. Constatând o încălcare a articolului 8, Curtea a remarcat

inconsecvența legislației italiene, care a refuzat cuplului accesul la screening-ul embrionilor, dar a autorizat întreruperea sarcinii asistată medical, în cazul în care fătul prezenta simptome ale aceleiași boli. Curtea a concluzionat că ingerința în dreptul reclamantilor la respectarea vieții private și a vieții de familie a fost disproporționată (§§ 60-71).

25. În plus, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 sub aspect procedural în cazul în care instanțele interne nu au investigat complet afirmația reclamantei potrivit căreia i s-a refuzat o asistență medicală adecvată și în timp util, sub forma unui test medical prenatal, care ar fi indicat riscul ca fătul ei să aibă o tulburare genetică și i-ar fi permis să aleagă dacă să păstreze sarcina (cauza *A.K. împotriva Letoniei*, 2014, §§ 93-94).

5. Sterilizare

26. Curtea a observat că sterilizarea constituie o ingerință majoră în starea de sănătate reproductivă a unei persoane. Întrucât privește una dintre funcțiile esențiale ale corpului uman, ea afectează mai multe aspecte ale integrității personale a persoanei, inclusiv asupra bunăstării sale fizice și psihice, precum și asupra vieții emoționale, spirituale și familiale (cauza *V.C. împotriva Slovaciei*, 2011, § 106). În consecință, în cauzele privind sterilizarea, Curtea a luat în considerare efectele acesteia asupra vieții private și sociale a reclamantului, ca parte a evaluării pragului de gravitate impus în temeiul articolului 3.

27. În cauza *V.C. împotriva Slovaciei*, 2011, Curtea a examinat plângerea unei femei de etnie romă care a fost sterilizată în timpul nașterii, pentru care i s-a cerut consimțământul în scris, la două ore și jumătate după ce fusese adusă la spital, când se afla în stare de travaliu și în poziție culcată. Curtea a constatat că o astfel de abordare a fost paternalistă, deoarece nu i-a oferit pacientei nicio altă opțiune decât să fie de acord cu medicii, fără a se lua în considerare autonomia acesteia de alegere morală și procedura de sterilizare a constituit o ingerință gravă în capacitatea de reproducere a reclamantei, care la acel moment, era foarte tânără (§§ 111-116). În mod special, Curtea a observat că, din cauza infertilității sale, reclamanta a întâmpinat dificultăți în relația cu partenerul său, care au dus ulterior la divorțul acesteia. În plus, din cauza incapacității sale de a avea copii, aceasta a fost ostracizată de comunitatea romă și a suferit consecințe medicale și psihologice ulterioare grave, care au inclus simptomele unei sarcini false, care au necesitat tratament psihiatric. În consecință, a avut loc o încălcare a articolului 3 (§§ 118-120; a se vedea, de asemenea, *N.B. împotriva Slovaciei*, 2012, §§ 74-81, *I.G. și alții împotriva Slovaciei*, 2012, §§ 120-124).

28. În plus, Curtea a constatat că, din cauza absenței unor garanții legale care să acorde o atenție specială sănătății reproductive a reclamantei, în calitate de femeie romă, statul pârât nu și-a îndeplinit obligația pozitivă în temeiul articolului 8 de a asigura o măsură suficientă de protecție, care să îi permită acesteia să își exercite, în mod efectiv, dreptul său la respectarea vieții sale private și de familie. Curtea a observat că problema sterilizării și recurgerii necorespunzătoare a acesteia a afectat, în mod special, persoanele vulnerabile, cum ar fi femeile romă, din cauza atitudinilor negative larg răspândite față de rata relativ ridicată a natalității în comunitatea romă, comparativ cu alte segmente ale populației, adesea exprimate sub forma unor îngrijorări referitoare la o proporție crescută a populației care trăiește din prestații sociale. În plus, în ceea ce privește referirea din fișa medicală a reclamantei la originea sa etnică, Curtea a observat o anumită mentalitate din partea personalului medical cu privire la modul în care trebuie gestionată situația medicală a unei femei de etnie romă, care nu sugera faptul că a fost acordată o îngrijire deosebită pentru a asigura faptul că a fost obținut consimțământul deplin și în cunoștință de cauză al unei astfel de paciente înainte de a se avea în vedere orice sterilizare sau că pacienta a fost implicată în procesul de luare a deciziilor într-o măsură care să permită protejarea efectivă a intereselor sale (§§ 145-155; a se vedea, de asemenea, cauza *N.B. împotriva Slovaciei*, 2012, §§ 92-99, *I.G. și alții împotriva Slovaciei*, 2012, §§ 141-146).

C. Vaccinare

29. Curtea a stabilit în jurisprudența sa că vaccinarea obligatorie, ca intervenție medicală nevoluntară,

reprezintă o ingerință în dreptul la respectarea vieții private în sensul articolului 8 din Convenție (cauza *Solomakhin împotriva Ucrainei*, 2012, § 33, cu trimiteri suplimentare).

30. În cauza *Vavříčka și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], 2021, Curtea a examinat plângeri privind obligația legală de a vaccina copiii împotriva unor boli bine-cunoscute de știința medicală, neconformarea la aceasta ducând la refuzul înscrierii la grădinițe, constatând că nu a existat o încălcare a articolului 8. Pentru a decide dacă măsurile contestate erau „necesare într-o societate democratică”, Curtea a subliniat, printre alte considerente, obligația statului de a plasa interesul superior al copilului, precum și pe cel al copiilor ca grup, în centrul tuturor deciziilor care afectează sănătatea și dezvoltarea acestora (§§ 287-288). Curtea s-a referit la consensul general în ceea ce privește importanța vitală a vaccinării pentru protejarea populației împotriva bolilor care pot avea efecte grave asupra sănătății individuale și care, în cazul unor focare grave, pot provoca tulburări în societate (§ 300).

31. Pe de altă parte, deși a admis că excluderea reclamanților din învățământul preșcolar a însemnat pierderea unei oportunități importante pentru copiii mici de a-și dezvolta personalitatea și de a începe să dobândească competențe sociale și de învățare importante în cadrul unui mediu pedagogic formativ, Curtea a constatat că acestea au fost consecințele directe ale alegerii făcute de părinții lor, de a refuza să se conformeze unei obligații legale, al cărei scop este de a proteja sănătatea, în special la această categorie de vârstă. În acest context, Curtea a constatat că reclamanții nu au fost privați de orice posibilitate de dezvoltare personală, socială și intelectuală, chiar și cu prețul unor eforturi și cheltuieli suplimentare, și poate considerabile, din partea părinților lor (cauza *Vavříčka și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], 2021, §§ 306- 307).

D. Informații privind sănătatea³

32. Protecția datelor cu caracter personal, și nu în ultimul rând a datelor medicale, este de o importanță fundamentală pentru exercitarea de către o persoană să a dreptului său la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de articolul 8 din Convenție. Respectarea confidențialității datelor medicale este un principiu vital în sistemele juridice ale tuturor părților contractante la Convenție. În consecință, legislația națională trebuie să ofere garanții corespunzătoare pentru a preveni orice comunicare sau divulgare a datelor personale de sănătate care ar putea fi incompatibile cu garanțiile prevăzute la articolul 8 din Convenție (cauza *Z împotriva Finlandei*, 1997, § 95; cauza *L.L. împotriva Franței*, 2006, § 44). Este esențial nu numai să se respecte sentimentul de intimitate al unui pacient, ci și să se păstreze încrederea acestuia în profesia medicală și în serviciile de sănătate, în general. În lipsa unei astfel de protecții, persoanele care necesită asistență medicală pot fi descurajate să dezvăluie astfel de informații de natură personală și intimă care ar putea fi necesare pentru a beneficia de un tratament corespunzător și, chiar, să solicite o astfel de asistență, punând astfel în pericol propria sănătate și, în cazul bolilor transmisibile, pe cea a comunității (cauza *Z împotriva Finlandei*, 1997, § 95).

33. Curtea a considerat că considerentele de mai sus sunt valabile în special în ceea ce privește protecția confidențialității informațiilor privind infecția cu HIV a unei persoane. Dezvăluirea unor astfel de date poate afecta, în mod dramatic viața sa privată și de familie, precum și situația sa socială și profesională, expunând-o oprobriului și riscului de ostracizare. Din acest motiv, aceasta poate, de asemenea, descuraja persoanele să solicite un diagnostic sau un tratament și, astfel, să submineze orice eforturi preventive ale comunității de a limita pandemia (cauza *Z împotriva Finlandei*, 1997, § 96).

34. Cauza *Biriuk împotriva Lituaniei*, 2008, s-a referit la un articol publicat pe prima pagină a celui mai mare cotidian lituanian cu privire la o presupusă amenințare cu SIDA într-o regiune îndepărtată din Lituania. Curtea a luat act în special de faptul că reclamanta locuia într-un sat, nu într-un oraș, ceea ce a sporit impactul publicației asupra posibilității ca boala acesteia să fie cunoscută de vecinii și de familia

³ A se vedea, de asemenea, *Ghidul privind jurisprudența referitoare la protecția datelor din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

sa apropiată, provocând astfel umilință publică și excluderea din viața socială a satului (§ 41). În cauza *C.C. împotriva Spaniei*, 2009, privind publicarea identității complete a reclamantului într-o hotărâre pronunțată în legătură cu statutul de seropozitiv al acestuia, Curtea a constatat că – având în vedere posibilitatea instanței naționale de a restricționa accesul la hotărâre sau de a utiliza inițialele reclamantului și ținând cont de necesitatea protecției speciale a confidențialității informațiilor privind infecția cu HIV, a căror divulgare ar putea avea efecte devastatoare asupra vieții private și de familie a persoanelor în cauză, precum și asupra situației sociale și profesionale a acestora - publicarea numelui complet al reclamantului privind starea sa de sănătate, nu a fost justificată de nicio necesitate urgentă (§§ 36-41).

35. În plus, în cauza *P. și S. împotriva Poloniei*, 2012, Curtea a constatat o încălcare a articolului 8 din cauza divulgării către publicul larg a informațiilor personale și medicale privind o sarcină nedorită a victimei a unui viol, care era minoră și privind refuzul de a efectua un avort. Curtea a considerat că o astfel de divulgare nu putea fi justificată de interesul mass-media în acest caz și, prin urmare, nu urmarea un scop legitim (§ 133).

E. Expulzarea persoanelor grav bolnave

36. În cauzele privind expulzarea străinilor grav bolnavi, Curtea a subliniat că aceștia nu puteau, în principiu, să pretindă dreptul de a rămâne pe teritoriul unui stat contractant pentru a beneficia în continuare de asistență medicală, socială sau de alte forme de asistență și servicii asigurate de statul care efectuează returnarea (cauza *D. împotriva Regatului Unit*, 1997, § 54; *N. împotriva Regatului Unit* [CG], 2008, § 42). Cu toate acestea, Curtea a considerat că, în „circumstanțe foarte excepționale” și ținând cont de considerentele umanitare imperioase aflate în joc, punerea în aplicare a unei decizii de îndepărtare a unei persoane grav bolnave ar putea încălca articolul 3 din Convenție (*ibid.*).

37. În cauza *D. împotriva Regatului Unit*, 1997, privind o decizie luată de autoritățile britanice de a expulza în St Kitts un străin care suferea de SIDA, Curtea a considerat că expulzarea reclamantului l-ar expune unui risc real de deces în cele mai dificile circumstanțe și ar constitui un tratament inuman. Curtea a constatat că acest caz era caracterizat de „circumstanțe cu totul excepționale”, datorită faptului că reclamantul suferea de o boală incurabilă și se afla în fază terminală, că nu exista nicio garanție că ar putea obține asistență medicală sau îngrijire medicală în St Kitts sau că ar avea acolo rude dispuse sau capabile să aibă grijă de el, sau că ar avea orice altă formă de sprijin moral sau social (§§ 52-54). Cu toate acestea, Curtea a reiterat în jurisprudența sa ulterioară că va menține un prag ridicat în astfel de cazuri (cauza *N. împotriva Regatului Unit* [CG], 2008, § 43; a se vedea §§ 46-51, în care Curtea, într-un scenariu factual similar cu cel din cauza *D. împotriva Regatului Unit*, 1997, nu a constatat o încălcare a articolului 3, deoarece a considerat că respectiva cauză nu denotă „circumstanțe foarte excepționale”, iar considerentele umanitare nu erau la fel de convingătoare. Deși calitatea vieții reclamantei și speranța de viață a acesteia ar fi fost afectate în cazul în care ar fi fost returnată, reclamanta nu era grav bolnavă la momentul respectiv, iar rapiditatea deteriorării stării sale de sănătate și măsura în care ar fi putut obține acces la tratament medical, sprijin și îngrijire prezentau grad de speculație).

38. În cauza *Paposhvili împotriva Belgiei* [CG], 2016, privind propunerea de expulzare a unui cetățean georgian grav bolnav în țara sa de origine, în pofida îndoielilor privind disponibilitatea unui tratament medical corespunzător acolo, Curtea a oferit orientări detaliate cu privire la „cazurile foarte excepționale” care pot ridica o problemă în temeiul art. 3 în aceste tipuri de cazuri. S-a clarificat ce trebuia să se înțeleagă prin situații legate de expulzarea unei persoane grav bolnave, în care erau aduse motive întemeiate pentru a crede că, deși neexpusă riscului iminent de a muri, persoana va risca în mod real, din lipsa tratamentului corespunzător în țara de destinație sau din lipsa accesului la un asemenea tratament, să fie expusă unui declin major, rapid și ireversibil al stării de sănătate având ca rezultat o suferință puternică sau o reducere semnificativă a speranței de viață (pct. 183). Referitor la problema dacă aceste condiții erau îndeplinite într-o anumită situație, Curtea a subliniat că autoritățile naționale aveau obligația, în temeiul art. 3, de a stabili proceduri corespunzătoare care să permită o

examinare a temerilor reclamantilor, precum și o evaluare a riscurilor cu care aceștia s-ar confrunta în caz de expulzare (§§ 184-85).

39. Aplicând această abordare la faptele din speță, Curtea a concluzionat că, în lipsa unei evaluări de către autoritățile naționale a riscului cu care se confrunta reclamantul, prin prisma informațiilor privind starea sa de sănătate și existența unui tratament adecvat în Georgia, expulzare acestuia a constituit o încălcare a articolului 3 (cauza *Paposhvili împotriva Belgiei* [CG], 2016, §§ 200-207). În plus, Curtea a concluzionat că expulzarea reclamantului fără o evaluare de către autorități a gradului în care reclamantul era dependent de familia sa ca urmare a deteriorării stării sale de sănătate în temeiul art. 8 din Convenție, a constituit o încălcare a acestei prevederi (*ibid.*, §§ 223-226).

40. În cauza *Savran împotriva Danemarcei* [CG], 2021, privind expulzarea reclamantului diagnosticat cu schizofrenie paranoidă, Curtea a confirmat criteriul stabilit în *Paposhvili*, precizând că acesta oferă un standard exhaustiv ce ține seama de toate considerentele relevante în sensul art. 3 în acest context, și că este aplicabil indiferent de natura (fizică sau mentală) a bolii în cauză (§§ 133 și 137-139). Curtea a constatat că numai după ce criteriul a fost îndeplinit și, prin urmare, art. 3 a fost considerat aplicabil, se poate evalua respectarea de către statul de returnare a obligațiilor care îi revin în temeiul acestei prevederi, astfel cum sunt stabilite în *Paposhvili* (§ 135). Pe baza faptelor din acest caz particular, Curtea a constatat că expulzarea reclamantului în Turcia nu l-a expus la un risc care să atingă pragul ridicat obligatoriu pentru ca art. 3 să fie aplicabil. Schizofrenia, deși este o boală mintală gravă, nu putea fi considerată în sine suficientă în această privință. Deși agravarea simptomelor sale psihotice era susceptibilă a avea ca rezultat „un comportament agresiv” și „un risc semnificativ mai mare de infracțiuni împotriva persoanei altora”, aceste efecte nu ar putea fi descrise ca „având ca rezultat o suferință intensă” pentru reclamant. (§§ 141-148). În special, nu s-a demonstrat niciun risc de comportament de autovătămare în cazul reclamantului.⁴

II. Drepturile lucrătorilor

Articolul 2 din Convenție

„1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege...”

Articolul 4 din Convenție – Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

„1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului articol:

(a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta Convenție sau pe durata libertății condiționate;

(b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză serviciul militar din motive de conștiință în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

(c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;

(d) orice muncă sau serviciu care fac parte din obligațiile civice normale.”

⁴ A se vedea, de asemenea, *Ghidul privind jurisprudența referitoare la imigrație din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, §§ 54-55.

Articolul 6 § 1 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției...”

Articolul 7 din Convenție - Nicio pedeapsă fără lege

„1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.”

Articolul 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

Articolul 9 din Convenție - Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.”

Articolul 10 din Convenție – Libertatea de exprimare

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

Articolul 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 – Dreptul de proprietate

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a pune în aplicare legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

A. Aplicabilitatea Convenției în raporturile de muncă

41. Curtea a reiterat faptul că litigiile de muncă privind concedierile, inclusiv cele din serviciul public, vor intra, în general, sub incidența art. 6 din Convenție, în conformitate cu testul *Vilho Eskelinen* (cauza *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* [CG], 2007, § 62; cauza *Denisov împotriva Ucrainei* [CG], 2018, §§ 51-52).

42. Mai mult, în timp ce din art. 8 nu poate fi derivat niciun drept general de muncă, noțiunea de „viață privată”, în sens larg, nu exclude, în principiu, activitățile de natură profesională sau comercială (cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, 2013, §§ 165-167; cauza *Denisov împotriva Ucrainei* [CG], 2018, §115). Curtea a considerat că restricțiile asupra vieții profesionale a unei persoane pot intra sub incidența art. 8 atunci când acestea au repercusiuni asupra modului în care aceasta își construiește identitatea socială prin dezvoltarea relațiilor cu alții (cauza *Fernández Martínez împotriva Spaniei* [CG], 2014, §§ 109-110).

43. În cauza *Denisov împotriva Ucrainei* [CG], 2018, Curtea a stabilit două moduri în care o problemă de viață privată s-ar ridica de obicei în situații legate de muncă: (i) din cauza motivelor aflate la baza măsurii contestate (abordarea *bazată pe motive*); sau (ii) din cauza consecințelor asupra vieții private (abordarea *bazată pe consecințe*) (§ 115). Dacă în discuție este *abordarea bazată pe consecințe*, art. 8 se aplică numai în cazul în care aceste consecințe sunt foarte grave și afectează viața privată a solicitantului într-o măsură foarte mare (*ibid.*, § 116).

44. Curtea a adoptat abordarea *bazată pe consecințe* în cauza *Denisov împotriva Ucrainei* [CG], 2018, referitoare la demiterea unui judecător din funcția de președinte al unei instanțe, pentru a constata că măsura reclamată nu a avut consecințe negative grave asupra aspectelor care constituie „viața privată” a reclamantului, și anume: (i) „cercul său intim”; (ii) posibilitățile sale de a stabili și dezvolta relații cu alte persoane; sau (iii) reputația sa. Prin urmare, Curtea a constatat că art. 8 nu este aplicabil (§§ 120-134). La o concluzie diferită a ajuns Curtea în cauza *Polyakh și alții împotriva Ucrainei*, 2019, privind demiterea, în ansamblu, a funcționarilor publici din funcțiile lor, prin adoptarea aceleiași abordări (§§ 207-211). În cauza *Budimir împotriva Croației*, 2021, Curtea a aplicat abordarea *bazată pe consecințe* cu privire la revocarea permisului de muncă al reclamantului în calitate de inspector de autovehicule, în perioada premergătoare procesului penal împotriva acestuia, care a dus la concedierea sa de la un loc de muncă privat și care s-a încheiat ulterior cu achitarea sa pentru toate capetele de acuzare (§§ 46-47).

45. În cauza *Yilmaz împotriva Turciei*, 2019, adoptând abordarea *bazată pe motive*, Curtea a considerat că art. 8 era aplicabil refuzului de a numi un profesor pe un post în străinătate, deoarece motivele refuzului de numire s-au bazat, în mod exclusiv, pe informații privind viața privată a acestuia - soția sa

purta văl, iar în locuința cuplului se practica segregarea de gen (§ 41).

46. În plus, dreptul la libertatea de exprimare prevăzut de art. 10 se aplică și la locul de muncă, dar Curtea a subliniat că, în același timp, angajații au obligația de loialitate, rezervă și discreție față de angajatorul lor, în special funcționarii publici (cauza *Guja împotriva Republicii Moldova* [CG], 2008, § 70; cauza *Kudeshkina împotriva Rusiei*, 2009, § 93, cu privire la judecători).

47. Pentru a determina existența unei ingerințe în articolul 10, Curtea a analizat, în cauzele privind concedierile din sistemul judiciar, dacă a existat o legătură de cauzalitate între concediere și exercitarea de către reclamant a libertății sale de exprimare. În acest sens, Curtea a evaluat faptele cauzei și succesiunea evenimentelor în ansamblul lor (cauza *Baka împotriva Ungariei* [CG], 2016, §§ 143-152). O abordare similară a fost adoptată în cazuri care implică angajarea în serviciul public (cauza *Cimperšek împotriva Sloveniei*, 2020, §§ 56-59).

48. În plus, Curtea a examinat cauze privind munca forțată și sclavia în temeiul articolului 4 din Convenție (cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, §§ 113-129; *C.N. și v. împotriva Franței*, 2012, §§ 70-79 și 88-94). Conceptul de „muncă forțată sau obligatorie” de la articolul 4 a fost interpretat de Curte prin raportare la definiția prevăzută la articolul 2 § 1 din Convenția nr. 29 din 1930 a OIM privind munca forțată, potrivit căreia „munca forțată sau obligatorie” înseamnă „orice muncă sau serviciu care este impus unei persoane sub amenințarea oricărei pedepse și pentru care persoana respectivă nu s-a oferit voluntar” (cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, §§ 115-116; *C.N. și v. împotriva Franței*, 2012, § 71; *S.M. împotriva Croației* [CG], 2020, §§ 281-282).

49. Curtea a subliniat că nu toată munca impusă unei persoane sub amenințarea unei „pedepse” reprezintă „muncă forțată sau obligatorie” și că alți factori care trebuie luați în considerare includ tipul și volumul de muncă în cauză. În consecință, Curtea a făcut o distincție între „munca forțată” și o mână de ajutor, care se așteaptă, în mod rezonabil, din partea membrilor de familie sau a persoanelor care partajează locuința (cauza *C.N. și v. împotriva Franței*, 2012, §§ 74-75). În ceea ce privește sclavia, Curtea a constatat că aceasta corespunde unei forme agravate de muncă forțată sau obligatorie, caracteristica distinctivă fiind sentimentul victimei că condiția sa este permanentă și că este puțin probabil ca situația să se schimbe (*ibid.*, §§ 91-92).

50. În plus, Curtea a remarcat în jurisprudența sa că exploatarea prin muncă este una dintre formele de exploatare acoperite de definiția traficului de persoane, care, conform jurisprudenței bine stabilite a Curții, intră în domeniul de aplicare a art. 4 din Convenție (cauza *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, (§§ 272-282; cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, § 93). În cazul în care un angajator abuzează de puterea sa sau profită de vulnerabilitatea lucrătorilor săi pentru a-i exploata, aceștia nu se oferă pentru muncă, în mod voluntar. Consimțământul prealabil al victimei nu este suficient pentru a exclude calificarea muncii sale drept „muncă forțată”, a cărei determinare este o chestiune de fapt, care trebuie examinată prin prisma tuturor circumstanțelor relevante ale unui caz (*ibid.*, § 96). În cauza *Chowdury și alții*, referitoare la încadrarea în muncă sezonieră a unor lucrători migranți aflați în situație ilegală, Curtea a considerat că, din cauza situației de vulnerabilitate a reclamantilor, în calitate de migranți aflați în situație ilegală, lipsiți de resurse și expuși riscului de a fi arestați, reținuți și expulzați, precum și din cauza amenințărilor, a violenței și a refuzului angajatorilor de a plăti salariile, chiar și în ipoteza în care aceștia se oferiseră voluntar să muncească în momentul recrutării, angajarea lor a constituit, în mod clar, muncă forțată și trafic de persoane (§§ 97-101).

B. Acces la muncă

1. Condamnări și măsuri similare

51. Se consideră, în general, că statele au un interes legitim în a exclude anumiți infractori dintr-o profesie (cauza *Thlimmenos împotriva Greciei* [CG], 2000, § 47). Cu toate acestea, Curtea face o distincție între anumite tipuri de condamnări. În cauza *Thlimmenos*, Curtea a considerat că, spre deosebire de alte condamnări pentru infracțiuni grave, o condamnare pentru refuzul de a purta uniforma militară din motive religioase sau filozofice nu poate implica o lipsă de onestitate sau de

moralitate de natură să afecteze capacitatea infractorului de a exercita profesia de expert contabil. Excluderea solicitantului din această profesie pe motiv că era o persoană inaptă nu a fost justificată, având în vedere, de asemenea, și faptul că acesta executase deja o pedeapsă cu închisoarea pentru faptele sale (§ 47). Curtea a constatat o încălcare a articolului 14 coroborat cu articolul 9 din Convenție.

52. Aplicarea de interdicții privind exercitarea anumitor profesii în cazul unei persoane în urma falimentului poate să încalce dispozițiile art. 8 din Convenție, având în vedere modalitățile de aplicare și condițiile în care aceasta poate fi revocată (cauza *Albanese împotriva Italiei*, 2006, §§ 63-66, în care interdicția reclamantului nu a fost impusă ca urmare a unei decizii judiciare, ci ca o consecință automată a înscrierii în registrul falimentului, a cărei radiere era condiționată de dovada unei „bune conduite efective și constante” timp de cel puțin cinci ani de la încheierea procedurii de faliment).

53. În cauza *Gouarré împotriva Andorrei*, 2016, s-a constatat că o interdicție pe viață de a exercita profesia de medic încalcă art. 7 atunci când un cod penal nou și mai blând a stabilit că durata pedepselor complementare nu o poate depăși pe cea a pedepsei principale cele mai severe (o pedeapsă cu închisoarea care, în acest caz, nu fusese executată) și a recunoscut, în mod expres, aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile (§ 35). Pe de altă parte, Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 8 în ceea ce privește restricționarea accesului la profesia de avocat unui reclamant, un fost anchetator de poliție cu o condamnare penală pentru abuz în serviciu, remarcând în mod special, cerințele morale ridicate ale muncii în sistemul judiciar și valorile demnității, integrității și respectului pentru administrarea echitabilă a justiției aplicabile unui avocat (cauza *Jankauskas împotriva Lituaniei (nr. 2)*, 2017, §§ 77-83).

54. În cauza *Budimir împotriva Croației*, 2021, privind revocarea unei licențe profesionale de către autoritățile de stat din cauza procedurilor penale aflate pe rol împotriva reclamantului, Curtea a examinat obligațiile pozitive ale statului în temeiul art. 8 în contextul unei concedieri de la locul de muncă dintr-o societate privată, până la stabilirea răspunderii penale efective persoanei. Aceasta a constatat că, prin faptul că nu i-au oferit reclamantului niciun fel de soluție până la stabilirea răspunderii sale, precum și un cadru juridic eficient pentru a solicita o reparație echitabilă în ceea ce privește prejudiciul care i-a fost cauzat prin retragerea prelungită a licenței sale profesionale, autoritățile nu și-au îndeplinit obligațiile pozitive care le sunt impuse prin art. 8 din Convenție (§§ 58-64).

2. Experiența profesională

55. În principiu, statele au un interes legitim în reglementarea condițiilor de angajare în serviciul public. Un stat democratic este îndreptățit să ceară funcționarilor publici să dea dovadă de loialitate față de principiile constituționale pe care se întemeiază statul (cauza *Naidin împotriva României*, 2014, § 49). Se poate considera că restricțiile privind angajarea în funcții publice urmăresc scopul legitim de a proteja securitatea națională, siguranța publică și drepturile și libertățile altora (*ibid.*, § 51). În consecință, măsurile de restricționare a perspectivelor de carieră exclusiv în domeniul public au fost considerate proporționale, având în vedere gradul ridicat de responsabilitate al unor astfel de posturi și potențialele perspective de angajare în sectorul privat (cauza *Naidin împotriva României*, , 2014, §§ 54-55, privind interzicerea unui fost colaborator al securității să ocupe un post în serviciul public).

56. În schimb, însă, Curtea a susținut că astfel de obligații nu sunt aplicabile, în aceeași măsură, în cazul angajării în sectorul privat. În cauza *Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei*, 2004, Curtea a constatat că impunerea de restricții de angajare foștilor angajați ai KGB în diferite ramuri ale sectorului privat din motive privind lipsa de loialitate față de stat, nu poate fi justificată în temeiul art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 8, indiferent de importanța companiei private pentru interesele economice, politice sau de securitate ale statului (§§ 57-58; a se vedea, de asemenea, cauza *Rainys și Gasparavičius împotriva Lituaniei*, 2005, § 36; cauza *Žičkus împotriva Lituaniei*, 2009, §§ 31-32).

3. Securitate națională

57. Se consideră că statele se bucură de o marjă largă de apreciere în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal atunci când evaluează aptitudinea candidaților pentru angajarea în posturi

de importanță pentru securitatea națională (cauza *Leander împotriva Suediei* 1987, § 59). Un sistem de control al personalului în interesul securității naționale este în conformitate cu art. 8, atâta timp cât conține garanțiile necesare împotriva abuzurilor (*ibid.* § 67).

58. La o concluzie similară s-a ajuns în cauza *Regner împotriva Republicii Cehe* [CG], 2017, privind lipsa accesului în cadrul procedurilor de control judiciar la informațiile clasificate pe baza cărora a fost revocată autorizația de securitate a reclamantului, care îi permitea să ocupe un post de adjunct al viceprim-ministrului apărării. În ceea ce privește existența unui drept și, prin urmare, aplicabilitatea art. 6 § 1, Curtea a observat că posibilitatea reclamantului de a-și exercita atribuțiile și de a obține un nou post în administrația publică era condiționată de autorizarea sa privind accesul la informații clasificate. Prin urmare, legătura dintre decizia de revocare a autorizației de securitate a reclamantului și pierderea funcțiilor și a locului de muncă a fost mai mult decât fragilă sau îndepărtată, ceea ce i-a acordat dreptul de a contesta legalitatea respectivei revocări în fața instanțelor (§§ 118-119).

59. În ceea ce privește drepturile reclamantului în conformitate cu principiile contradictorialității procesului civil și a egalității armelor în temeiul art. 6 § 1, Curtea a constatat că instanțele interne și-au exercitat, în mod corespunzător, competențele de control de care dispun în astfel de proceduri, atât în ceea ce privește necesitatea de a păstra confidențialitatea documentelor clasificate, cât și în ceea ce privește justificarea deciziei de revocare a autorizației de securitate a reclamantului (cauza *Regner împotriva Republicii Cehe* [CG], 2017, § 154). Aceasta a considerat că dezvăluirea informațiilor clasificate ar fi putut avea ca efect dezvăluirea metodelor de lucru ale serviciului de informații, dezvăluirea surselor sale de informații sau încercarea de a influența posibili martori. În plus, informațiile conțineau informații specifice, cuprinzătoare și detaliate, pe baza cărora instanțele naționale au fost convinse de relevanța lor pentru a stabili dacă reclamantul reprezenta un risc pentru securitatea națională (*ibid.*, §§ 155-156). Prin urmare, având în vedere procedura în ansamblu, natura litigiului și marja de apreciere de care se bucură autoritățile naționale, Curtea a considerat că restricțiile impuse asupra drepturilor reclamantului au fost compensate în așa fel încât echilibrul just între părți nu a fost afectat într-o măsură care să afecteze însăși esența dreptului reclamantului la un proces echitabil (§ 161).

4. Opinii politice / Convingeri religioase

60. Luarea în considerare a opiniilor și activităților politice ale unei persoane pentru a stabili dacă aceasta îndeplinește calificările necesare pentru accesul la funcția publică nu contravine drepturilor persoanelor respective în temeiul art. 10 (cauza *Kosiek împotriva Germaniei*, 1986, § 39). Cu toate acestea, măsura în care anumite opinii nu sunt compatibile cu un post ar trebui să fie motivată (cauza *Lombardi Vallauri împotriva Italiei*, 2009, §§ 47-49).

61. În cauza *Lombardi Vallauri împotriva Italiei*, 2009, Curtea a considerat că refuzul unui post de profesor din cauza presupuselor opinii heterodoxe ale reclamantului, fără o explicație a conținutului real al acestor opinii și a modului în care acestea au influențat postul avut în vedere, împreună cu lipsa unui control judiciar efectiv și corespunzător a dreptului reclamantului la libertatea de exprimare în temeiul articolului 10, a fost în contradicție cu această prevedere (§§ 54-56). Curtea a acordat o importanță deosebită acestui din urmă aspect procedural al art. 10 în cauze similare. În cauza *Cimperšek împotriva Sloveniei*, 2020, referitoare la refuzul de a acorda titlul de expert judiciar reclamantului din cauza criticilor aduse de acesta autorităților statului pe blogul său și a scrisorilor sale de plângere pentru amânarea ceremoniei de depunere a jurământului, Curtea a constatat o încălcare a art. 10, în special din cauza absenței oricărei evaluări cu privire la faptul că nu a fost găsit un echilibru just între dreptul reclamantului la libertatea de exprimare în temeiul art. 10 și interesul public pretins urmărit prin decizia contestată (§§ 67-70).

62. În plus, în ceea ce privește drepturile prevăzute la art. 8, Curtea a constatat o încălcare a Convenției în cauza *Yilmaz împotriva Turciei*, 2019, în care unui profesor i s-a refuzat numirea pe un post în străinătate pe baza faptului că soția sa purta văl în afara locului de muncă și că la domiciliul cuplului se practica segregarea de gen. Deși Curtea a admis că investigațiile de securitate pot fi necesare pentru a identifica îndeplinirea unor cerințe specifice pentru numirile în funcții publice,

aceasta nu a reușit să înțeleagă cum, faptul că soția reclamantului purta un văl și modul în care acesta se comporta la domiciliu, ar putea fi în contradicție cu imperativele de interes public sau cu necesitățile serviciilor de învățământ și educație (§ 47). Totuși, în cauza *Fernández Martínez împotriva Spaniei* [CG], 2014, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 8 în ceea ce privește refuzul de a reînnoi contractul unui profesor de religie și morală catolică după ce acesta și-a dezvăluit public poziția de „preot căsătorit”. În mod special, Curtea a avut în vedere obligația sporită de loialitate datorată de reclamant față de Biserică, pe care reclamantul a acceptat-o în cunoștință de cauză și în mod voluntar în virtutea locului său de muncă și publicitatea creată de situația reclamantului, pe care acesta a acceptat-o. Discrepanța dintre ideile care trebuiau să fie predate și convingerile personale ale profesorului a rupt legătura de încredere dintre el și Biserică (§§ 123-153).

63. În ceea ce privește drepturile prevăzute la art. 9 din Convenție, Curtea a acordat o importanță deosebită principiului laicității și neutralității în serviciul public, acordând o marjă largă de apreciere statelor membre. În contextul serviciului public spitalicesc, statul este îndreptățit să impună obligația ca angajații să se abțină de la manifestarea convingerilor lor religioase în exercitarea atribuțiilor care le revin, pentru a garanta egalitatea de tratament a persoanelor în cauză și pentru a exclude orice îndoieli ale pacienților cu privire la imparțialitatea celor care îi tratează (cauza *Ebrahimian împotriva Franței*, 2015, §§ 64-65). În cauza *Ebrahimian*, referitoare la refuzul de a reînnoi contractul unei asistente sociale într-un spital public din cauza purtării de către aceasta a unui văl, Curtea a constatat că statul pârât nu și-a depășit marja de apreciere atunci când a constatat că era imposibilă concilierea convingerilor religioase ale reclamantei și obligația de a nu le manifesta și, ulterior, atunci când a decis să acorde prioritate cerinței de neutralitate și imparțialitate a statului. Astfel, ingerința în drepturile reclamantei în temeiul art. 9 a fost considerată proporțională cu scopul urmărit (*ibid.*, §§ 65-72). Cu toate acestea, într-un context diferit, referitor la suspendarea unui angajat al unei companii aeriene pentru că a purtat o cruce la locul de muncă, încălcând codului vestimentar al companiei, Curtea a constatat că instanțele naționale, în punerea în balanță a drepturilor concurente luate în considerare, nu au reușit să protejeze suficient drepturile reclamantului în temeiul art. 9, acordând o importanță prea mare dorinței angajatorului de a proiecta o anumită imagine comercială. Curtea a remarcat, în mod special, principiile pluralismului și diversității în contextul libertății religioase, precum și natura discretă și impactul minim al simbolului religios în cauză (cauza *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, §§ 93-95).

64. Mai mult, dezvăluirea convingerilor religioase ale unei persoane, sau a lipsei acestora, în circumstanțele în care persoana respectivă este obligată să facă acest lucru atunci când depune jurământul de investitură, a fost considerată ca fiind o încălcare a art. 9 din Convenție (cauza *Alexandridis împotriva Greciei*, 2008, § 38).

C. Concedieri

65. Curtea s-a ocupat de cauze privind concedierile angajaților din punctul de vedere al obligațiilor negative ale unui stat (concedieri ale angajaților din sectorul public) și al obligațiilor pozitive ale unui stat în temeiul Convenției (concedieri ale angajaților din sectorul privat).

1. Convingeri religioase

66. Prin instituirea unui sistem de instanțe pentru litigii de muncă, precum și a unei jurisdicții constituționale competente să controleze deciziile acestora, un stat și-a îndeplinit, în principiu, obligațiile pozitive față de cetățeni în domeniul dreptului muncii, un domeniu în care litigiile pot afecta drepturile persoanelor în cauză în temeiul art. 9 din Convenție (cauza *Siebenhaar împotriva Germaniei*, 2011, § 42). În cauza *Siebenhaar*, referitoare la concedierea reclamantei de la locul de muncă într-o grădiniță administrată de o parohie protestantă din cauza activităților sale într-o altă comunitate religioasă, Curtea a constatat că instanțele pentru litigii de muncă au efectuat un exercițiu de echilibrare amănunțit în ceea ce privește interesele implicate. Constatările acestora potrivit cărora concedierea a fost necesară pentru a păstra credibilitatea Bisericii și reclamanta ar fi trebuit să fie conștientă de incompatibilitatea activităților sale cu locul de muncă, au fost rezonabile (§§ 43-47).

67. În cauza *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, o angajată creștină care lucra pentru o autoritate publică locală a fost concediată pentru că a refuzat să înregistreze parteneriate civile între persoane de același sex din cauza convingerilor sale religioase cu privire la căsătorie. Curtea, reamintind marja largă de apreciere a statelor în găsirea unui echilibru între drepturile concurente din Convenție, a considerat că politica autorității locale a avut ca scop garantarea drepturilor altora care sunt, de asemenea, protejate în temeiul Convenției și măsurile adoptate au fost, prin urmare, proporționale și nu au încălcat art. 14 coroborat cu art. 9 (§ 106).

68. Curtea a abordat chestiuni similare și în contextul art. 8 din Convenție:

- Cauza *Obst împotriva Germaniei*, 2010, §§ 43-53, în care concedierea pentru adulter reclamantului, care deținea o funcție de conducere într-o biserică mormonă, a fost considerată rezonabilă, având în vedere îndatoririle de loialitate ale reclamantului în menținerea credibilității bisericii; a se vedea, de asemenea, cauza *Schüth împotriva Germaniei*, 2010, §§ 71-75, pentru un rezultat diferit în ceea ce privește art. 8 referitor la un organist și dirijor de cor dintr-o parohie catolică).
- Cauza *Travaš împotriva Croației*, 2016, §§ 87-115, privind concedierea unui profesor de religie ca urmare a divorțului și recăsătoriei sale (fără încălcarea art. 8 prin aplicarea aceluiași principii ca în cauza *Fernández Martínez împotriva Spaniei* [CG], 2014, §§ 123-153, a se vedea mai sus la secțiunea *Acces la muncă*).

2. Afiliere politică

69. Curtea a considerat că, în lipsa unor garanții judiciare, un sistem juridic care permite concedierea de la un loc de muncă exclusiv ca urmare a afilierii angajatului la un partid politic este un potențial generator de abuz (cauza *Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, § 55). Instanțelor naționale trebuie să li se permită să se pronunțe dacă, în circumstanțele unui caz particular, interesele angajatorului trebuie să prevaleze sau nu asupra drepturilor prevăzute la art. 11 invocate de angajat (*ibid.* § 56).

70. În cauza *Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, reclamantul, concediat din postul de șofer de autobuz din cauza afilierii sale la un partid politic, nu a putut contesta concedierea sa din cauza unei dispoziții legale care interzicea plângerile privind concedierea abuzivă pentru persoanele angajate de mai puțin de un an. Deși a acceptat motivele sociale și economice pentru impunerea unei astfel de perioade, Curtea a observat că se aplicau mai multe excepții de la regulă în cazul concedierilor pe motive precum rasa, sexul și religia, dar nu se acorda nicio protecție suplimentară angajaților care au fost concediați pe motiv de opinie sau afiliere politică (§§ 53- 54). Curtea a considerat că statul pârât nu și-a îndeplinit obligația pozitivă ce îi revenea în temeiul art. 11, de a lua măsuri rezonabile și corespunzătoare pentru a proteja angajații, inclusiv pe cei cu mai puțin de un an de serviciu, împotriva concedierii pe motiv de opinie sau afiliere politică, fie prin crearea unei noi excepții la perioada de angajare de un an, fie prin intermediul unei cereri independente de discriminare ilegală pe motiv de opinie sau afiliere politică [§ 57; a se vedea, de asemenea, în sens similar, cauza *Vogt împotriva Germaniei*[CG], 1995, §§ 57-61, privind concedierea unei profesoare din învățământul secundar pentru apartenența sa activă la DKP (Partidul Comunist German)].

3. Orientare sexuală

71. Curtea a constatat că concedierile din armată pe motiv de orientare sexuală sunt incompatibile cu Convenția în mai multe cauze, subliniind în special lipsa unor motive convingătoare și temeinice pentru această ingerință în dreptul reclamantilor la respectarea vieții lor private (cauza *Smith și Grady împotriva Regatului Unit*, 1999, §§ 94-105; cauza *Lustig-Prean și Beckett împotriva Regatului Unit*, 1999, §§ 87-98; cauza *Perkins și R. împotriva Regatului Unit*, 2002, § 38).

4. Sănătate

72. În cauza *I.B. împotriva Greciei*, 2013, un angajat seropozitiv a fost concediat ca urmare a presiunii exercitate de colegi din cauza bolii sale și a temerilor acestora pentru propria lor sănătate. Curtea a considerat că reclamantul a fost discriminat pe baza stării sale de sănătate, observând că instanța

națională nu a reușit să pună în balanță, în mod adecvat, interesele concurente ale reclamantului și cele ale angajatorului, în special din cauza lipsei unui motiv dovedit științific cu privire la modul în care boala reclamantului ar putea afecta ceilalți angajați sau buna funcționare a societății comerciale (§§ 86-88).

5. Avertizări în interes public⁵

73. Curtea a considerat că un funcționar public, în cursul activității sale, poate lua cunoștință de informații secrete, a căror divulgare sau publicare corespunde unui interes public sporit. În astfel de circumstanțe, semnalarea de către un funcționar public sau de către un angajat din sectorul public a unui comportament ilegal sau a unor fapte ilicite la locul de muncă poate beneficia de protecție (cauza *Guja împotriva Moldovei* [CG], 2008, § 72). În cauza *Guja*, funcționarul public reclamant, a fost concediat pentru că a dezvăluit presei dovezi privind ingerința guvernului în administrarea justiției penale. După ce a cântărit diferitele interese implicate - inclusiv buna credință, interesul public în ceea ce privește divulgarea și severitatea sancțiunii - Curtea a ajuns la concluzia că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare, în special dreptul de a transmite informații, nu era „necesară într-o societate democratică” și, prin urmare, încălca art. 10 (§§ 80-97).

Curtea a abordat chestiuni similare în alte contexte factice:

- Cauza *Kudeshkina împotriva Rusiei*, 2009, §§ 85-102, privind demiterea unui judecător pentru că a făcut declarații critice la adresa sistemului judiciar rus;
- Cauza *Matúz împotriva Ungariei*, 2014, §§ 36-51, privind concedierea unui jurnalist în urma publicării unei cărți care îl critica pe angajatorul său, o societate națională de televiziune deținută de stat;
- Cauza *Gawlik împotriva Liechtensteinului*, 2021, §§ 73-87, privind concedierea unui medic de la un spital public pentru că a depus o plângere penală prin care își acuza un coleg de eutanasiu activă, fără a verifica exactitatea informațiilor divulgate.

74. Curtea, deși a admis că obligația de loialitate poate fi mai pronunțată în cazul funcționarilor publici și al angajaților din sectorul public, a considerat că aceleași principii și criteriile stabilite în cauza *Guja împotriva Moldovei* [CG], 2008, se aplică și unui angajat din sectorul privat (cauza *Heinisch împotriva Germaniei*, 2011, § 64). În cauza *Heinisch*, referitoare la concedierea unei asistente medicale pentru că a depus o plângere penală în care a invocat deficiențe în îngrijirea oferită de un angajator privat, Curtea a pus în balanță dreptul angajatului de a semna un comportament ilegal sau o faptă ilicită din partea angajatorului său, cu dreptul angajatorului de a-și proteja reputația și interesele comerciale, pentru a constata că concedierea reclamantei a fost disproporționată și, prin urmare, a încălcat art. 10 (§§ 71-95; a se vedea, de asemenea, în sens similar, cauza *Herbai împotriva Ungariei*, 2019, §§ 39-52, cu privire la concedierea unui angajat al unei bănci în urma publicării de articole pe un website).

6. Publicații jignitoare/ofensatoare la locul de muncă

75. Cauza *Palomo Sánchez și alții împotriva Spaniei*, 2011, a vizat concedierea reclamanților care erau angajați ai unei societăți comerciale (precum și membri ai unui sindicat) pentru publicarea de caricaturi și articole ofensatoare la adresa altor angajați ai aceleiași societăți. Deși a recunoscut că faptele cauzei erau, de asemenea, strâns legate de libertatea de asociere, în special în ceea ce privește protecția opiniilor personale ca fiind unul dintre obiectivele libertății de întrunire și de asociere, Curtea a considerat că este mai potrivit să examineze cauza în temeiul art. 10 interpretat prin prisma art. 11, observând că plângerile reclamanților se refereau, în principal, la concedierea acestora pentru

⁵ A se vedea, de asemenea, secțiunea „Protecția avertizorilor de integritate” din capitolul „Protecția specifică a avertizorilor și a raportării presupuselor nereguli de către funcționarii publici” din *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

publicațiile în cauză și că apartenența lor la un sindicat nu a jucat un rol decisiv în această chestiune (§ 52).

76. Curtea a considerat că nu a existat o încălcare a art. 10 (interpretat prin prisma art. 11), constatând că instanțele naționale au efectuat o examinare aprofundată a circumstanțelor cauzei și o echilibrare detaliată a intereselor concurente aflate în joc, subliniind, în mod special, protecția reputației altora și cerința de încredere reciprocă în relațiile de muncă (§§ 74-79). În această privință, Curtea a considerat că o atingere adusă respectabilității persoanelor prin utilizarea de expresii jignitoare sau injurioase în mediul profesional era, din cauza efectelor sale perturbatoare, o formă deosebit de gravă de abatere, fiind de natură să justifice sancțiuni severe (§ 76).

7. Activitate sindicală

77. În cauza *Straume împotriva Letoniei*, 2022, Curtea a examinat plângerea depusă de o reprezentantă a unui sindicat cu privire la o serie de dezavantaje care i-au fost impuse la locul de muncă și care au culminat cu concedierea sa, ca răspuns la faptul că aceasta a semnat (împreună cu alți membri ai consiliului de administrație al unui sindicat) o reclamație din partea sindicatului respectiv adresată angajatorului reclamantei. Curtea a constatat că instanțele naționale nu au aplicat standardele din Convenție necesare în evaluarea lor, ignorând contextul sindical al cauzei. În special, Curtea a considerat că reclamația trimisă de sindicat către angajatorul reclamantului a reprezentat o activitate sindicală legitimă, garantată în temeiul art. 11 din Convenție, cu scopul de a proteja interesele de muncă ale membrilor săi. În plus, Curtea a considerat că repercusiunile asupra reclamantei au fost excepțional de dure, cu consecințe incontestabile asupra vieții sale private și profesionale, și au făcut-o responsabilă, în mod individual, pentru decizia sindicatului de a comunica nemulțumirile membrilor săi. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 11 din Convenție, interpretat prin prisma articolului 10 (§§ 103-113).

78. În schimb, în cauza *Barış și alții împotriva Turciei* (dec.), 2021, privind concedierea unor angajați pe motiv că aceștia au participat la o grevă organizată în afara unui context sindical, Curtea a considerat că protecția prevăzută la art. 11 se extinde la acțiunile de grevă numai în măsura în care acestea sunt organizate de organisme sindicale și sunt considerate efectiv ca făcând parte din activitatea sindicală. Prin urmare, plângerile reclamantilor cu privire la concedierea lor în temeiul art. 11 au fost declarate incompatibile *ratione materiae* cu prevederile Convenției (§§ 45-55).

79. În cauza *Hoppen și sindicatul angajaților AB Amber Grid împotriva Lituaniei*, 2023, Curtea a examinat plângeri privind presupusa concediere discriminatorie a unui lider sindical pe motive de caracter, comportament sau relații de muncă. Curtea a constatat că cadrul juridic intern prevedea garanții adecvate pentru a-i proteja pe reclamanți de pretinsa discriminare pe motiv de activitate sindicală sau de pretinsa încălcare a dreptului la libertatea de asociere (§§ 206- 219). Printre altele, aceasta a considerat că art. 11 nu poate fi interpretat ca impunând statelor contractante să prevadă în dreptul lor intern că un membru sau un lider de sindicat nu poate fi concediat decât cu acordul sindicatului respectiv.⁶ În plus, Curtea a constatat că reclamanții au beneficiat de o protecție reală și efectivă împotriva presupuselor încălcări ale drepturilor lor, ca urmare a unei examinări amănunțite în cadrul procedurilor administrative și civile (§§ 220-247).

8. Judecători

80. În jurisprudența sa în temeiul art. 6, Curtea a subliniat importanța tot mai mare acordată de instrumentele juridice internaționale și ale Consiliului European, precum și de jurisprudența instanțelor internaționale, echității procedurale în cauzele care implică revocarea sau demiterea judecătorilor

⁶ La § 215, Curtea a observat că nici convențiile relevante ale OIM nu prevăd o astfel de cerință și că Recomandarea OIM nr. 143 privind protecția și facilitățile care trebuie acordate reprezentanților lucrătorilor în întreprinderi, din 1971, se referă în mai degrabă la „cerința de consultare, de emitere a unui aviz consultativ sau de acord al unui organism independent, public sau privat, sau al unui organism mixt, înainte ca concedierea unui reprezentant al lucrătorilor să devină definitivă”.

(cauza *Baka împotriva Ungariei* [CG], 2016, § 121).

81. În cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, 2013, referitoare la demiterea unui judecător, Curtea a constatat mai multe încălcări ale art. 6, printre altele, din cauza neasigurării independenței și imparțialității organelor care au soluționat cauza reclamantului (a se vedea, de asemenea, cauza *Denisov împotriva Ucrainei* [CG], 2018, §§ 66-82), lipsa unui termen de prescripție pentru impunerea unei sancțiuni disciplinare și procedurile defectuoase în luarea deciziei de demitere, având în vedere principiul securității juridice, precum și neîndeplinirea cerinței unei „instanțe instituite prin lege” de către instanța administrativă națională care a soluționat cauza (§§ 103-156). În plus, Curtea a constatat că demiterea reclamantului a adus o ingerință ilegală în dreptul acestuia la respectarea vieții sale private în temeiul art. 8, întrucât măsura nu era compatibilă cu legislația națională și, de asemenea, acesta din urmă nu îndeplinea cerințele de previzibilitate și de asigurare a unei protecții adecvate împotriva arbitrarului (cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, 2013, §§ 171-187).

82. Pe de altă parte, în cauza *Xhoxhaj împotriva Albaniei*, 2021, referitoare la demiterea unui judecător în urma unui proces de verificare prin prisma unei reforme judiciare de amploare, Curtea a ajuns la concluzia de neîncălcare în ceea ce privește plângeri similare aferente art. 6 (§§ 280-353) și art. 8 (§§ 402- 414), observând, printre altele, natura extraordinară și *sui generis* a reformei judiciare întreprinse la nivel național (§§ 297, 299, 404, 412).

9. Acces la instanță / control judiciar efectiv

83. În cauza *Baka împotriva Ungariei* [CG], 2016, Curtea a constatat că imposibilitatea reclamantului de a obține revizuirea încetării premature a mandatului său în calitate de președinte al Curții Supreme de Justiție de către o instanță ordinară sau de către un alt organism care exercită competențe judiciare, a încălcat dreptul său de acces la o instanță, astfel cum este garantat de art. 6 § 1 din Convenție (§§ 121-122). Demiterea reclamantului a fost rezultatul unei legislații la nivel constituțional care l-a lipsit de orice posibilitate de a solicita controlul judiciar, pe care Curtea a considerat-o îndoielnică în ceea ce privește compatibilitatea sa cu statul de drept (§§ 117 și 121; a se vedea, de asemenea, cauza *Grzeđa împotriva Poloniei* [CG], 2022, 2022, §§ 345-346, pentru aplicarea unor garanții procedurale similare în contextul revocării unui judecător dintr-un consiliu judiciar, în timp ce acesta a rămas în continuare funcția de judecător). Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a art. 10 din Convenție în speță, din cauza absenței unor garanții efective și corespunzătoare împotriva abuzurilor în ceea ce privește măsurile care au afectat dreptul reclamantului la libertatea de exprimare (§§ 174-176). Într-adevăr, Curtea a constatat, în alte cauze similare, că garanțiile procedurale în cadrul sancțiunilor disciplinare (cum ar fi demiterile) constituie o parte importantă a protecției libertății de exprimare în temeiul art. 10 (cauza *Kudeshkina împotriva Rusiei*, 2009, §§ 96-97, cu privire la revocarea din funcție a unui judecător în urma unor declarații critice la adresa sistemului judiciar).

84. Faptul că o instanță națională nu a efectuat o examinare aprofundată și completă a argumentelor unui reclamant în urma concedierii și nu a motivat respingerea contestațiilor acestuia, a fost considerat de Curte drept o încălcare a dreptului la un proces echitabil în sensul art. 6 § 1 din Convenție (cauza *Pişkin împotriva Turciei*, 2020, § 151). Cauza *Pişkin* a vizat concedierea unui angajat dintr-un institut public în temeiul unui decret legislativ de urgență din cauza presupuselor legături ale acestuia cu o organizație teroristă. Deși instanțele naționale aveau teoretic competența de a evalua litigiul dintre reclamant și autorități, acestea nu au examinat chestiunile de drept și de fapt care le-au fost prezentate. Astfel de deficiențe în examinarea judiciară a plângerilor reclamantului și în motivarea hotărârilor judecătorești au constituit o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție (§§ 141-150).⁷

85. În acest sens, Curtea a constatat, de asemenea, că un control judiciar efectiv, ca principiu fundamental al statului de drept, trebuie să prevaleze chiar și în circumstanțe excepționale, cum ar fi starea de urgență. În consecință, controlul judiciar efectiv trebuie efectuat de instanțele interne în urma rezilierii contractelor de muncă, în ciuda legitimității decretelor legislative de urgență în stare de

⁷ Curtea a făcut trimitere la articolul 24 din Carta socială europeană (revizuită) (Dreptul la protecție în caz de încetare a raporturilor de muncă) în cadrul materialelor internaționale relevante (§ 53).

urgență, și mai ales dacă aceste acte nu conțineau nicio formulare clară sau explicită care să excludă posibilitatea supravegherii judiciare (cauza *Pişkin împotriva Turciei*, 2020, §§ 152-153).

86. În plus, în cauza *Pişkin împotriva Turciei*, 2020, lipsa unui control judiciar efectiv al concedierii reclamantului a determinat, de asemenea, Curtea să constate o încălcare a art. 8 din Convenție, în sensul că reclamantul nu a beneficiat de gradul minim de protecție împotriva ingerințelor arbitrare impus de această prevedere. Curtea a subliniat încă o dată că, chiar și atunci când este în joc securitatea națională, măsurile care afectează drepturile fundamentale ale omului trebuie să facă obiectul unei forme de procedură contradictorie în fața unui organism independent competent să examineze motivele deciziei și probele relevante (§§ 223-229). Într-adevăr, o analiză amănunțită și aprofundată a intereselor în joc de către instanțele interne a fost un aspect important în evaluarea de către Curte a componentei „necesare într-o societate democratică” în temeiul art. 8 din Convenție (cauza *Fernández Martínez împotriva Spaniei* [CG], 2014, §§ 147-151; cauza *Travaš împotriva Croației*, 2016, §§ 108-113).

87. În plus, deși Curtea a recunoscut în jurisprudența sa importanța imunității statului în temeiul dreptului internațional, acordarea unei astfel de imunități nu este absolută și trebuie să fie proporțională și să nu aducă atingere esenței dreptului de acces la o instanță în temeiul art. 6 § 1 din Convenție. În cauza *Cudak împotriva Lituaniei* [CG], 2010, privind refuzul unei instanțe naționale de a judeca, pe motivul imunității de jurisdicție a statului, plângerea unei angajate din cadrul unei ambasade în urma concedierii sale, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1, observând în special că principalele atribuții îndeplinite de reclamantă, angajată ca telefonistă, nu aveau legătură cu exercitarea autorității guvernamentale sau protecția intereselor suverane ale statului - funcții care ar fi trebuit să impună aplicarea imunității de jurisdicție ale statului (§§ 69-75; a se vedea, de asemenea, cauza *Sabeh El Leil împotriva Franței* [CG], 2011, §§ 55-68).

D. Egalitate de gen⁸

88. Promovarea egalității între femei și bărbați este un obiectiv major în statele membre ale Consiliului Europei și trebuie prezentate motive foarte importante pentru ca o diferență de tratament să poată fi considerată compatibilă cu Convenția (cauza *Konstantin Markin împotriva Rusiei* [CG], 2012, § 127; *Jurčić împotriva Croației*, 2021, § 65). În cazul unei diferențe de tratament bazate pe sex, marja de apreciere acordată statului este îngustă, iar principiul proporționalității nu impune doar ca măsura aleasă să fie, în general, potrivită pentru îndeplinirea scopului urmărit, ci trebuie, de asemenea, să se demonstreze că a fost necesară în circumstanțele respective (cauza *Emel Boyraz împotriva Turciei*, 2014, § 51).

89. În cauza *Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, 1993, s-a constatat că o ipoteză adoptată de o instanță națională pe baza căreia, pornind de la experiența din viața de zi cu zi, femeile căsătorite renunță la locul de muncă atunci când se naște primul lor copil, încalcă art. 14 din Convenție, coroborat cu articolul 6 § 1 (§§ 64-67). Curtea a considerat că instanța națională a adoptat o astfel de presupunere fără nicio justificare rezonabilă și obiectivă și nu a încercat să cerceteze validitatea acesteia prin evaluarea argumentelor contrare (§ 67). În cauza *García Mateos împotriva Spaniei*, 2013, privind refuzul de a reduce orele de lucru ale unei mame care avea custodia fiului ei, Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a art. 14, coroborat cu art. 6 § 1, având în vedere că instanțele naționale nu au pus în aplicare o hotărâre judecătorească care recunoștea discriminarea de gen împotriva unei mame care muncea și nici nu au acordat despăgubiri pentru a repara o astfel de încălcare (§§ 45-49).

90. Curtea a acceptat că pot exista cerințe legitime pentru anumite activități profesionale, în funcție de natura acestora sau de contextul în care sunt desfășurate (cauza *Emel Boyraz împotriva Turciei*, 2014, § 54). Cu toate acestea, motivele pentru care a fost concediată o femeie agent de securitate pentru că era mai puțin capabilă decât personalul de sex masculin doar pentru că activitatea includea

⁸ A se vedea, de asemenea, [Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 4 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului](#).

lucrul în ture de noapte și în zone rurale, precum și utilizarea armelor de foc și a forței fizice, în anumite condiții, nu au justificat diferența de tratament între bărbați și femei (*ibid.*).

91. În ceea ce privește sarcina, Curtea a statuat că numai femeile pot fi tratate diferit din astfel de motive și, din acest motiv, o astfel de diferență de tratament ar echivala cu o discriminare directă pe motive de sex dacă nu ar fi justificată (cauza *Napotnik împotriva României*, 2020, § 77). În cauza *Napotnik*, având ca obiect rechemarea reclamantei de la misiunea permanentă a MAE din străinătate după anunțarea celei de-a doua sarcini, Curtea a constatat că o astfel de măsură era necesară pentru menținerea capacității funcționale a secției consulare a ambasadei unde lucra reclamanta și, în cele din urmă, pentru protecția drepturilor celorlalți (resortisanți care au nevoie de asistență consulară). Prin urmare, nu a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție (§§ 78-87).⁹

92. Cu toate acestea, în cauza *Jurčić împotriva Croației*, 2021, Curtea a constatat că refuzul de a acorda o prestație privind statutul de salariat unei femei însărcinate care a fost supusă unei fertilizări *in vitro*, cu puțin timp înainte de a ocupa un nou loc de muncă a reprezentat o discriminare directă pe criteriul de sex și, prin urmare, a încălcat art. 14, coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție (§§ 76-85). În special, Curtea a subliniat că sarcina unei femei ca atare nu poate fi considerată un comportament fraudulos și că obligațiile financiare ale unui stat, pe durata sarcinii unei femei, nu pot constitui motive suficiente de importante pentru o diferență de tratament pe criteriul de sex, făcând referire în această privință la standardele relevante ale OIM¹⁰ (§§ 73 și 84). Curtea a subliniat că introducerea măsurilor de protecție a maternității este esențială pentru a susține principiul egalității de tratament între bărbați și femei la ocuparea forței de muncă și că, în principiu, protecția acordată unei femei în timpul sarcinii nu poate depinde de faptul că prezența sa la locul de muncă în timpul maternității a fost esențială pentru buna funcționare a angajatorului ei sau de faptul că aceasta a fost împiedicată temporar să efectueze munca pentru care a fost angajată (§ 76). În plus, insinuările invocate de instanțele naționale, conform cărora, din cauza sarcinii sale, reclamanta nu era aptă să se angajeze și că, în general, femeile nu ar trebui să lucreze sau să își caute un loc de muncă în timpul sarcinii, au fost considerate de Curte ca fiind o dovadă în plus că reclamanta a fost discriminată pe baza sexului său și a făcut obiectul stereotipizării de gen (*ibid.*, §§ 76-78 și 83).

93. În cauza *Moraru și Marin împotriva României*, 2022, Curtea a examinat plângeri referitoare la imposibilitatea a două femei funcționari publici care atinseseră vârsta de pensionare stabilită pentru femei de a continua să lucreze până la atingerea limitei de vârste de pensionare stabilită pentru bărbați. Aceasta a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 12 pe motiv de discriminare bazată pe sex, observând, în mod special, că regula generală privind încetarea obligatorie a contractului de muncă al femeilor la o vârstă mai mică decât cea stabilită pentru bărbați a perpetuat o viziune stereotipică a rolurilor de gen și a tratat femeile ca un grup omogen, lipsit de autonomie, ale cărui situații personale sau dorințe în ceea ce privește viața profesională și dezvoltarea carierei, precum și alinierea acestora cu cele ale bărbaților, au fost complet ignorate (§ 118).

E. Reducerea remunerațiilor/pensiilor funcționarilor publici ca urmare a măsurilor de austeritate¹¹

94. Curtea a reiterat faptul că statele părți la Convenție beneficiază de o marjă de apreciere destul de largă în reglementarea politicii lor sociale. În consecință, întrucât reglementarea cheltuielilor și a veniturilor statului va implica, luarea în considerare a unor aspecte politice, economice și sociale,

⁹ Curtea a făcut trimitere la articolele 8 (dreptul femeilor angajate la protecția maternității), 20 (dreptul la egalitate de șanse și egalitate de tratament în materie de ocupare a forței de muncă și de ocupație, fără discriminare pe criterii de sex) și 27 (dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și tratament egal) din Carta socială europeană (revizuită) în temeiul materialului Consiliului Europei (§ 39).

¹⁰ Convenția Organizației Internaționale a Muncii (OIM) privind protecția maternității din 2000 (nr. 183).

¹¹ A se vedea, de asemenea, secțiunea „Măsuri de austeritate” din capitolul „Aspecte specifice” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

Curtea consideră că autoritățile statului sunt, în principiu, mai bine plasate pentru a alege mijloacele cele mai potrivite pentru a realiza acest lucru și va respecta hotărârea acestora, cu excepția cazului în care aceasta este în mod evident lipsită de un temei rezonabil. Această marjă este și mai largă atunci când problemele implică o evaluare a priorităților în ceea ce privește alocarea resurselor limitate ale statului. În plus, Curtea trebuie să fie convinsă că a fost găsit un „echilibru just” între cerințele interesului general al comunității și cerințele de protecție a drepturilor fundamentale ale persoanei (cauza *Koufaki și Adedy împotriva Greciei* (dec.), 2013, §§ 31-32 și 42; cauza *Da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei* (dec.), 2015, §§ 37-38).

95. În cauza *Koufaki și Adedy împotriva Greciei* (dec.), 2013, privind reducerea remunerațiilor, a prestațiilor, a primelor și a pensiilor funcționarilor publici din cauza crizei economice și financiare cu care țara se confrunta, Curtea a considerat că adoptarea măsurilor contestate a fost justificată de existența unei crize excepționale, precum și proporțională, deoarece nu risca să expună reclamantul la dificultăți de subzistență incompatibile cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 37 și 44-46). O poziție similară a fost adoptată de Curte în cazuri care au implicat reducerea prestațiilor datorate pensionarilor din sectorul public ca urmare a măsurilor de austeritate luate pentru a reduce cheltuielile publice și pentru a realiza redresarea economică pe termen mediu (cauza *Da Conceição Mateus și Santos Januário împotriva Portugaliei* (dec.), 2013, §§ 23-29; cauza *Da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei* (dec.), 2015, §§ 40-46; cauza *Žegarac împotriva Serbiei* (dec.), 2023, §§ 94-105).

96. Cauza *Kubát și alții împotriva Republicii Cehe**, 2023, vizează refuzul de a plăti retroactiv diferența de salarizare a judecătorilor, considerată ca fiind redusă în mod neconstituțional în timpul crizei financiare din perioada 2011-2014. Curtea a recunoscut climatul social și politic tensionat din țară la momentul respectiv, precum și sarcina bugetară pe care plata retroactivă ar fi creat-o asupra statului într-o perioadă de criză economică (§§ 89-91). În plus, Curtea a observat că măsura contestată nu a pus în pericol capacitatea judecătorilor de a-și exercita funcțiile judiciare în mod independent și imparțial și nici nu a constituit o amenințare la adresa mijloacelor lor de subzistență. În consecință, Curtea nu a constatat o încălcare a articolului 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 93-97).

F. Exploatarea prin muncă / traficul de ființe umane¹²

97. În cauzele privind exploatarea prin muncă și traficul de persoane, Curtea a trebuit să se ocupe, în cea mai mare parte, de obligațiile pozitive ale statelor părți în temeiul art. 4. Aceste obligații pozitive sunt în număr de trei: în primul rând, obligația de a institui un cadru legislativ și administrativ care să asigure o protecție reală și efectivă a drepturilor victimelor traficului de persoane; în al doilea rând, obligația de a lua măsuri operaționale pentru a proteja victimele reale sau potențiale ale tratamentelor contrare art. 4; și, în al treilea rând, obligația procedurală de a investiga eficient presupusele infracțiuni de trafic de persoane (cauza *S.M. împotriva Croației* [CG], 2020, § 306; *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, §§ 86-89).

98. În cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, Curtea a considerat că angajarea reclamantilor ca lucrători agricoli sezonieri echivala cu munca forțată și cu traficul de persoane având în vedere situația precară a acestora ca lucrători migranți ilegali și condițiile de muncă dure ale acestora - program de lucru prelungit, amenințări constante din partea angajatorilor înarmați, lipsa plății etc. (§§ 94-101). Curtea a constatat că statul pârât și-a îndeplinit obligația pozitivă de a institui un cadru legislativ de combatere a traficului de persoane, dar nu a luat suficiente măsuri operaționale pentru a preveni situația contestată de trafic de persoane, pentru a proteja reclamantii de tratament la care au fost supuși și pentru a efectua o anchetă efectivă cu privire la infracțiuni și pentru a pedepsi persoanele responsabile de trafic, încălcând astfel articolul 4 § 2 din Convenție (*ibid.*, §§ 103-128).

99. În cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, o minoră străină fără documente de ședere a fost plasată, împotriva voinței sale, într-o situație de dependență care a obligat-o să muncească fără odihnă și fără

¹² A se vedea, de asemenea *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 4 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

plată, ceea ce, conform aprecierii Curții, a echivalat cu munca forțată și sclavie, în sensul art. 4 din Convenție (§§ 113-129). Curtea a constatat o încălcarea a art. 4 în virtutea lipsei de protecție efectivă a legislației penale în vigoare, care a dus la nepedepsirea autorilor actelor la care a fost supusă reclamanta (*ibid.*, §§ 145-149; a se vedea, de asemenea, cauza *C.N. și v. împotriva Franței*, 2012, §§ 105-108).

100. În cauza *S.M. împotriva Croației* [CG], 2020, referitoare la exploatarea prostituției, Curtea a precizat că noțiunea de „muncă forțată sau obligatorie” prevăzută la art. 4 vizează protecția împotriva cazurilor de exploatare gravă, cum ar fi prostituția forțată, indiferent dacă, în circumstanțele particulare ale unei cauze, acestea sunt asociate contextului specific al traficului de persoane (§ 303). Aceasta a constatat o încălcare a obligației procedurale a statului pârât în temeiul art. 4, având în vedere deficiențele semnificative ale răspunsului procedural al autorităților naționale la cererea argumentată și la dovezile *prima facie* că reclamanta a fost supusă unui tratament contrar art. 4, traficului de persoane și/sau prostituției forțate (§§ 333-347).

101. În plus, urmărirea penală a victimelor sau a potențialelor victime ale traficului de persoane poate fi în contradicție cu obligația statului, în temeiul art. 4, de a lua măsuri operaționale pentru a le proteja atunci când are cunoștință sau ar trebui să aibă cunoștință de circumstanțe care dau naștere unei suspiciuni credibile că o persoană a fost traficată. În astfel de circumstanțe, autoritățile trebuie să dispună evaluarea promptă a victimei sau a potențialei victime de către persoane pregătite și calificate să se ocupe de victimele traficului de persoane, o evaluare care să fie bazată pe criteriile identificate în *Protocolul de la Palermo* al Organizației Națiunilor Unite și în Convenția împotriva traficului de persoane a Consiliului Europei (cauza *V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, §§ 159-160).¹³

102. Cauza *V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, se referea la urmărirea penală a unor minori vietnamezi care lucrau în fabrici de canabis. În ciuda unei suspiciuni credibile că aceștia erau potențiale victime ale exploatării prin muncă și ale traficului de persoane atunci când au fost descoperiți, acuzațiile împotriva lor au fost continuate chiar și după ce aceștia au fost ulterior recunoscuți ca fiind victime ale traficului de persoane. Curtea a considerat că autoritățile statului nu și-au îndeplinit obligația pozitivă prevăzută la art. 4 de a lua măsuri operaționale pentru a-i proteja pe reclamanți, fie inițial ca potențiale victime ale traficului de persoane, fie ulterior, ca persoane recunoscute ca fiind victime ale traficului de persoane (§§ 163-183). În plus, neefectuarea unei anchete privind aspectul dacă reclamanții au fost victime ale traficului înainte de a fi acuzați și condamnați pentru infracțiuni legate de droguri a fost declarată de Curte ca afectând caracterul echitabil al proceselor penale îndreptate împotriva lor, constituind o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție (§§ 194-210).

103. În plus, în cauza *Lacatus împotriva Elveției*, 2021, privind încarcerarea unei femei rome sărace și vulnerabile pentru cerșetorie neintruzivă pe stradă, Curtea, deși a recunoscut importanța combaterii traficului de persoane și a exploatării persoanelor, și-a exprimat îndoielile cu privire la faptul că sancționarea victimelor acestor rețele pentru cerșetorie este o măsură eficientă. În acest sens, Curtea a făcut referire la un raport al Grupului de experți al Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (GRETA) referitor la Elveția, care a constatat că incriminarea cerșetoriei a plasat victimele cerșetoriei forțate într-o situație de vulnerabilitate sporită (§§ 111-112). Având în vedere cele de mai sus și, de asemenea, având în vedere, printre altele, severitatea sancțiunii și situația vulnerabilă a reclamantei, în care cerșetoria era singurul ei mijloc de subsistență, Curtea a constatat că sancțiunea impusă reclamantei nu a fost proporțională și, prin urmare, a încălcat art. 8 din Convenție (§§ 107-115).

G. Accidente la muncă / sănătate la locul de muncă

104. Curtea a fost investită să examineze cauze referitoare la vătămările/bolile suferite de solicitanți

¹³ De asemenea, Curtea s-a referit, în temeiul dreptului și practicii internaționale relevante (§§ 97-101), la standardele OIM privind munca forțată, cum ar fi Convenția OIM privind munca forțată, Protocolul său din 2014, indicatorii OIM privind munca forțată și Convenția și Recomandarea OIM privind cele mai grave forme ale muncii copiilor, 1999.

ca urmare a particularităților locului de muncă. În cauza *Burdov împotriva Rusiei*, 2002, reclamantului i s-a acordat o despăgubire pentru starea de sănătate precară rezultată în urma expunerii la radiații în timpul participării sale la operațiunile de urgență de la centrala nucleară de la Cernobil. Curtea a constatat încălcări ale art. 6 § 1 și ale art. 1 din Protocolul nr. 1 din cauza neexecutării prelungite a hotărârilor judecătorești care dispuneau acordarea de plăți reclamantului, respingând argumentul lipsei de fonduri ca justificare pentru o astfel de omisiune (§§ 35-38 și 40-42).

105. În plus, în unele cazuri, Curtea a constatat o încălcare a dreptului de acces la instanță în temeiul art. 6 § 1 din Convenție în legătură cu termenele de prescripție pentru cererile de despăgubire în materie de sănătate, atunci când nu se poate considera că victima era conștientă de vătămare/boală în scopul calculării unei astfel de perioade de timp:

- În cauza *Eşim împotriva Turciei*, 2013, cererea reclamantului a fost considerată tardivă, deoarece s-a considerat că termenul de prescripție de cinci ani a început să curgă atunci când reclamantul (recrutat în armată) a fost rănit în cursul unei ciocniri cu un grup de teroriști, indiferent de faptul că acesta nu a fost informat de rănirea sa în toată această perioadă, încălcându-se astfel articolul 6 § 1 (§§ 22-27); și
- În cauza *Howald Moor și alții împotriva Elveției*, 2014, referitoare la o cerere de despăgubire considerată prescrisă pentru o boală legată de azbest, la care victima fusese expusă în timpul activității sale profesionale, s-a considerat că termenul de prescripție i-a privat pe solicitanți de posibilitatea de a-și prezenta cererea în fața unei instanțe, deoarece boli precum cele cauzate de azbest nu puteau fi diagnosticate decât după mulți ani de la evenimentele patogene (§§ 74-80).

106. Curtea a statuat că, în anumite circumstanțe, poate apărea o obligație pozitivă în temeiul art. 8 din Convenție pentru ca un stat să asigure o procedură efectivă și accesibilă care să permită accesul la toate informațiile relevante și adecvate, care ar permite o evaluare a oricăror riscuri pentru sănătate la care o persoană ar fi putut fi expusă în perioada în care a fost angajată (cauza *Roche împotriva Regatului Unit* [CG], 2005, § 162). În cauza *Roche*, reclamantul, care suferea de mai multe probleme de sănătate pe care le suspecta că ar fi fost cauzate de participarea sa la testele cu gaz în timpul perioadei în care a fost în armata britanică, a solicitat acces la dosarele sale de serviciu, pentru informații. Curtea a considerat că, prin faptul că nu i s-a oferit reclamantului o procedură efectivă și accesibilă pentru a avea acces la toate informațiile relevante și adecvate care i-ar fi permis să evalueze orice risc la care a fost expus în timpul participării sale la teste, statul pârât nu și-a îndeplinit obligația pozitivă în temeiul art. 8 (§§ 166-167).

107. Considerentele legate de sănătate și siguranță pentru anumite profesii pot, de asemenea, să privească obligația pozitivă a unui stat, în temeiul art. 2 și 8, de a furniza informații esențiale, care să permită persoanelor să evalueze riscurile pentru sănătatea și viața lor, inclusiv în ceea ce privește riscurile profesionale (cauza *Vilnes și alții împotriva Norvegiei*, 2013, § 235; cauza *Brincat și alții împotriva Maltei*, 2014, § 102). În cauza *Vilnes și alții*, referitoare la foști scafandri care suferiseră prejudicii de sănătate din cauza activităților lor profesionale, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din cauza faptului că autoritățile statului nu s-au asigurat că reclamanții au primit informațiile esențiale privind utilizarea tabelelor de decompresie folosite în operațiunile de scufundare, care să le permită să evalueze riscurile pentru sănătatea și siguranța lor. Luând act de rolul autorităților statului în autorizarea operațiunilor de scufundare și în protejarea siguranței acestor operațiuni, Curtea a considerat că este rezonabil ca acestea să fi luat măsura de precauție de a se asigura că societățile de scufundare respectă o transparență totală cu privire la tablele de scufundare utilizate (§§ 236-244).

108. La o concluzie similară a ajuns Curtea în cauza *Brincat și alții împotriva Maltei*, 2014, care viza afectarea sănătății și, într-un caz decesul, unor angajați ai unui șantier de reparatii navale administrat de guvern, cauzate de expunerea prelungită și intensă la azbest pe perioada contractului de muncă. Curtea a considerat că autoritățile statului nu numai că nu au furnizat nicio informație cu privire la riscurile asociate unei astfel de expunerii în timpul carierei acestora, dar nu și-au îndeplinit nici

obligățiile pozitive de a legifera sau de a lua alte măsuri practice în temeiul art. 2 și 8. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 în ceea ce privește decesul unuia dintre reclamanți și o încălcare a art. 8 în ceea ce privește ceilalți reclamanți (§§ 103-117).

III. Drepturi sindicale¹⁴

Articolul 9 din Convenție - Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.”

Articolul 11 din Convenție - Libertatea de întrunire și de asociere

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei ori a drepturilor și a libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.”

Articolul 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 – Dreptul de proprietate

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a pune în aplicare legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

A. Domeniu de aplicare

109. Libertatea sindicală, ca aspect special al libertății de asociere în temeiul art. 11, este un element esențial al dialogului social între lucrători și angajatori și, prin urmare, un instrument important pentru realizarea justiției și armoniei sociale (cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* [CG], 2013, §§ 130). Având în vedere natura sensibilă a aspectelor sociale și politice implicate în realizarea

¹⁴ A se vedea, de asemenea, *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 11 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

unui echilibru adecvat între interesele respective ale lucrătorilor și ale patronatelor și dat fiind gradul mare de divergență dintre sistemele interne în acest domeniu, statele contractante se bucură de o marjă largă de apreciere cu privire la modul în care poate fi asigurată libertatea sindicatelor de a proteja interesele profesionale ale membrilor săi (cauza *Sørensen și Rasmussen* [CG], 2006, § 58; cauza *Manole și „Cultivatorii direcți din România” împotriva României*, 2015, § 60).

110. În jurisprudența sa, Curtea a dezvoltat o listă neexhaustivă a elementelor constitutive ale dreptului sindical, inclusiv dreptul de a constitui sindicate sau de a se afilia la un sindicat, interzicerea acordurilor de tip „closed-shop” și dreptul unui sindicat de a încerca să convingă angajatorul să asculte ceea ce are de spus în numele membrilor săi (cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* [CG], 2013, § 135; cauza *Uniunea Națională a Poliției Belgiene împotriva Belgiei*, 1975, §§ 38-39¹⁵). Dreptul de a negocia colectiv cu angajatorul a devenit cu excepția unor cazuri foarte specifice, unul dintre elementele esențiale ale dreptului de a forma și de a se afilia la acestea pentru apărarea intereselor proprii (cauza *Demir și Baykara împotriva Turciei* [CG], 2008, §§ 145 și 154¹⁶; cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* [CG], 2013, § 135).

111. Această listă este neexhaustivă și se poate modifica în funcție de evoluțiile specifice din domeniul raporturilor de muncă. Curtea va lua în considerare elemente de drept internațional, altele decât Convenția, interpretarea acestor elemente de către organele competente și practica statelor europene care reflectă valorile lor comune (cauza *Demir și Baykara împotriva Turciei* [CG], 2008, §§ 85 și 146; cauza *Manole și „Cultivatorii direcți din România” împotriva României*, 2015, § 67). Ar fi incompatibilă cu această metodă adoptarea de către Curte, în legătură cu art. 11, a unei interpretări a întinderii libertății de asociere a sindicatelor mult mai restrânse decât cea care prevalează în dreptul internațional (cauza *Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transporturilor împotriva Regatului Unit*, 2014, § 76).

112. Cu toate acestea, Curtea a statuat că libertatea sindicală nu garantează niciun tratament special al membrilor de sindicat de către stat, cum ar fi, de exemplu, dreptul la retroactivitatea prestațiilor rezultate dintr-un nou contract colectiv de muncă (cauza *Schmidt și Dahlström împotriva Suediei*, 1976, § 34, Curtea observând că un astfel de drept nu era, de asemenea, cuprins în Carta socială europeană).

B. Înregistrarea sindicatelor

113. Deși nu există nicio garanție a unui tratament special din partea statului în temeiul Convenției, Curtea a statuat că, în conformitate cu legislația națională, sindicatele trebuie să poată în condiții care nu contravin art. 11, să depună eforturi pentru protejarea intereselor membrilor lor (cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* [CG], 2013, § 134; *Sindicatul Național al Poliției Belgiene împotriva Belgiei*, 1975, §§ 38-39). Curtea a statuat că aplicabilitatea dreptului de a constitui un sindicat în temeiul art. 11 din Convenție va depinde de raportul de muncă al membrilor sindicatului (cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* [CG], 2013, § 141). Pentru a evalua existența raportului de muncă menționat, Curtea se va concentra asupra atribuțiilor reale, a activității și a remunerației lucrătorului, indiferent de modul în care relația este caracterizată în vreun acord asupra căruia ar fi putut conveni părțile (*ibid.*, § 142).

114. În cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun”*, privind refuzul de a înregistra un sindicat pentru membrii clerului din Biserica Ortodoxă Română pentru că nu a fost respectată cerința privind obținerea permisiunii din partea arhiepiscopului, Curtea a constatat că, în pofida particularităților religioase speciale ale relației dintre membrii clerului și biserică, activitățile și sarcinile zilnice ale membrilor clerului implicau multe dintre caracteristicile unui raport de muncă, intrând astfel în domeniul de aplicare al art. 11 din Convenție (§§ 143-148). În speță, Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 11,

¹⁵ Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea a făcut referire, de asemenea, la articolul 6 § 1 din Carta socială europeană din 1961.

¹⁶ La § 149, Curtea a atras atenția asupra articolului 6 § 2 din Carta socială europeană (revizuită), care oferă tuturor lucrătorilor și tuturor sindicatelor dreptul de a negocia în mod colectiv.

considerând că, prin respingerea cererii de înregistrare a sindicatului, autoritățile au aplicat pur și simplu principiul autonomiei cultelor religioase și au refuzat să se implice în organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, respectându-și astfel obligația de neutralitate confesională în temeiul art. 9 din Convenție (§§ 164-166).

115. La o concluzie similară a ajuns Curtea în cauza *Manole și „Cultivatorii direcți din România” împotriva României*, 2015, privind refuzul de a înregistra un grup de agricultori independenți ca sindicat. Constatând că nu a existat nicio încălcare a art. 11, Curtea a remarcat, în mod special, faptul că, în temeiul legislației naționale, reclamantii aveau dreptul de a forma asociații profesionale pentru a proteja interesele membrilor săi în relațiile cu autoritățile publice sau de a adera la alte sindicate existente în acest domeniu (§§ 69 și 72-75).¹⁷

116. Majoritatea cauzelor privind libertatea sindicală examinate de Curte au vizat angajații și, în sens mai larg, persoanele aflate într-un „raport de muncă”. În cauza *Federația Sindicală Republicană Yakut împotriva Rusiei*, 2021, având ca obiect un ordin adresat reclamantei, o federație sindicală, de a exclude un sindicat constituit de deținuți care prestau muncă în penitenciar din cauza interzicerii legale a organizării deținuților în sindicate, Curtea a fost sesizată să se pronunțe dacă, în scopul activității sindicale, munca prestată de persoane condamnate la închisoare ar putea fi echivalată cu „muncă obișnuită”. Curtea a reiterat faptul că munca prestată de persoane condamnate la închisoare diferă de activitatea desfășurată de angajații obișnuiți prin faptul că are ca scop principal îndreptarea și resocializarea, urmărește reintegrarea și este obligatorie (§§ 43-44). În plus, deși Curtea a confirmat că niciun grup profesional nu este exclus din domeniul de aplicare al art. 11, aceasta a făcut referire la lipsa unui consens suficient între statele membre ale Consiliului Europei în ceea ce privește drepturile deținuților de a se afilia și de a forma sindicate, pentru a constata că, în circumstanțele cauzei, ordinul de excludere a sindicatului deținuților care lucau nu a depășit marja largă de apreciere de care dispun autoritățile naționale în acest domeniu. Ingerința a fost așadar considerată „necesară într-o societate democratică” în sensul art. 11 § 2 din Convenție (§§ 45-48).

C. Dreptul la libera asociere în sindicate

117. Art. 11 din Convenție cuprinde, de asemenea, un drept negativ de asociere, un drept de a nu fi obligat să se alăture unei asociații. Deși o obligație de a adera la o anumită asociație nu este întotdeauna contrară Convenției, o formă a unei astfel de obligații care afectează însăși substanța libertății de asociere garantate de art. 11 va constitui o ingerință în această libertate (cauza *Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* [CG], 2006, § 54, și cauza *Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 1981, § 55, privind acordurile de tip „closed shop”, care condiționează angajarea de apartenența la un sindicat). În cauza *Sørensen și Rasmussen*, constatând o încălcare a art. 11 din cauza neprotejării de către statul pârât a dreptului negativ al reclamantilor la libertatea sindicală, Curtea a făcut referire, în mod special, la concluziile Comitetului European pentru Drepturile Sociale, potrivit cărora menținerea acordurilor de tip „closed-shop” încalcă art. 5 din Carta socială din 1961 („dreptul sindical”) (§§ 72 și 75-77).

118. Protecția oferită de art. 11 nu se extinde doar la acele situații în care cerința de a adera la un sindicat este impusă după recrutarea persoanei sau în urma eliberării unei licențe. Nu se poate considera că o persoană a renunțat la dreptul său negativ la libertatea de asociere în situațiile în care, știind că apartenența la un sindicat este o condiție prealabilă pentru a obține un loc de muncă, aceasta acceptă o ofertă de angajare în pofida opoziției sale față de condiția impusă (cauza *Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* [CG], 2006, § 56). Acceptarea statutului de membru de sindicat ca fiind una dintre condițiile de angajare nu modifică în mod semnificativ elementul de constrângere inerent necesității de a se afilia la un sindicat împotriva propriei voințe (ibidem, § 59). Concedierea unei persoane ca urmare a refuzului acesteia de a se conforma cerinței de a se afilia la un anumit sindicat este o formă gravă de constrângere, care afectează însăși esența libertății de alegere inerente

¹⁷ Curtea a avut în vedere instrumentele internaționale relevante și, în mod special, convențiile OIM (§§ 68 și 71).

dreptului negativ la libertatea de asociere protejată de art. 11 din Convenție (*ibid.*, § 61).

119. În plus, art. 11 include un drept de a nu fi discriminat pentru alegerea de a se prevala de dreptul de a fi protejată de un sindicat. Prin urmare, există o obligație pentru state, în temeiul art. 11 și 14 din Convenție, de a institui un sistem judiciar care să asigure o protecție reală și efectivă împotriva discriminării antisindicale (cauza *Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, §§ 123-124, în care autoritățile judiciare interne au refuzat să ia în considerare plângerile reclamantilor pe motiv că existența discriminării pe motiv de apartenență sindicală putea fi stabilită numai în cadrul procedurilor penale; a se vedea, de asemenea, cauza *Zakharova și alții împotriva Rusiei*, 2022, §§ 35 și 42).

120. În cauza *Zakharova și alții împotriva Rusiei*, 2022, privind reducerea orelor de lucru și încercările repetate de concediere a reclamantilor pe motiv de apartenență sindicală a acestora, Curtea s-a referit la reclamantii ca aparținând unui grup protejată (în calitate de membri și lideri ai unui sindicat) care au suferit acțiuni negative din partea angajatorilor săi. Pe baza faptelor cauzei, Curtea a stabilit că a existat un caz *prima facie* de discriminare împotriva reclamantilor pe motivul apartenenței sindicale a acestora și a activităților conexe, pe care autoritățile statului nu au reușit să îl abordeze cu atenția cuvenită pentru a asigura o protecție reală și efectivă a reclamantilor împotriva acțiunilor antisindicale (§ 42). În consecință, a avut loc o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 11. În plus, Curtea a precizat că, în astfel de circumstanțe, în care reclamantii au demonstrat un caz *prima facie* de discriminare, sarcina probei trebuia să fie transferată către statul pârât și către angajator, care trebuiau să demonstreze existența unor motive legitime pentru concedierea reclamantilor (*ibid.*, §§ 36 și 43).¹⁸

121. În schimb, art. 11 nu poate fi interpretat ca impunând asociațiilor sau organizațiilor obligația de a admite pe oricine dorește să se afilieze. În cazul în care asociațiile sunt formate de persoane care, îmbrățișând anumite valori sau idealuri, intenționează să urmărească obiective comune, ar fi în contradicție cu însăși eficacitatea libertății în cauză dacă acestea nu ar avea niciun control asupra membrilor lor (cauza *Societatea asociată a mecanicilor de locomotivă și a pompierilor (ASLEF) împotriva Regatului Unit*, 2007, § 39¹⁹). Acesta a fost cazul în cauza *Societatea asociată a mecanicilor de locomotivă și a pompierilor (ASLEF)*, în care un sindicat a fost împiedicat să excludă un membru pe motiv că acesta din urmă era membru al unui partid politic care susținea opinii incompatibile cu ale sale, încălcând astfel art. 11 din Convenție (§§ 47-53; a se vedea, de asemenea, în sens similar, cauza *Vlahov împotriva Croației*, 2022, §§ 66-74, privind condamnarea penală a unui reprezentant sindical pentru că a refuzat să admită potențiali membri să se alăture sindicatului).

D. Dreptul la negocieri colective

122. Curtea a statuat că articolul 11 din Convenție garantează libertatea unui sindicat de a proteja interesele profesionale ale membrilor săi prin acțiuni colective, a căror desfășurare și dezvoltare statele contractante trebuie atât să le permită, cât și să le facă posibile (cauza *Demir și Baykara împotriva Turciei* [CG], 2008, § 140). Acesta conferă membrilor unui sindicat dreptul ca sindicatul lor să fie ascultat în vederea protejării intereselor lor și impune ca legislația națională să permită sindicatelor, în condiții care nu contravin art. 11, să depună eforturi pentru protejarea intereselor membrilor lor (*ibid.*, § 141). În cauzele cauza *Demir și Baykara*, Curtea a reflectat asupra jurisprudenței sale anterioare care a considerat că dreptul de a negocia colectiv și de a încheia contracte colective de muncă nu constituie un element inerent al art. 11 și nu este indispensabil pentru exercitarea efectivă a libertății sindicale (§§ 140-146). Având în vedere, printre altele, evoluțiile din dreptul internațional al muncii, inclusiv convențiile OIM și Carta socială europeană²⁰, aceasta a considerat că dreptul de a

¹⁸ Pentru a ajunge la concluzia sa, Curtea s-a bazat pe poziția Comitetului European pentru Drepturi Sociale cu privire la necesitatea de a ușura sarcina probei pentru reclamantii în cazurile de discriminare și pe cea a OIM cu privire la necesitatea de a transfera sarcina probei către pârât.

¹⁹ În §§ 22-24, Curtea s-a referit la concluziile Comitetului European pentru Drepturile Sociale în legătură cu articolul 5 din Carta socială europeană din 1961.

²⁰ În §§ 147-149, Curtea s-a referit la dispozițiile Convenției OIM nr. 98 privind dreptul sindical și de negociere colectivă din 1949, ale Convenției OIM nr. 151 privind protecția dreptului sindical și procedurile de stabilire a

negocia colectiv cu angajatorul a devenit, în principiu, unul dintre elementele esențiale ale „dreptului de a constitui și de a se afilia la sindicate pentru protecția intereselor [proprii]” prevăzute la art. 11 din Convenție, înțelegându-se faptul că statele rămân libere să își organizeze sistemul astfel încât, dacă este cazul, să acorde un statut special sindicatelor reprezentative (§§ 147-154).

123. Bazându-se pe recunoașterea de către aceste instrumente de drept internațional a dreptului funcționarilor publici la negocieri colective, Curtea a constatat, în cauza *Demir și Baykara*, că anularea cu efect retroactiv a unui contract colectiv de muncă încheiat de sindicatul reclamantilor și refuzarea dreptului la negocieri colective al reclamantilor, în calitate de funcționari publici municipali nu au fost justificate și, prin urmare, nu au fost „necesare într-o societate democratică” în sensul art. 11 § 2 din Convenție (§§ 164-170).

124. Cu toate acestea, Curtea a observat că dreptul la negociere colectivă nu a fost interpretat ca incluzând un „drept” la un contract colectiv de muncă (cauza *Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transporturilor împotriva Regatului Unit*, 2014, § 85), sau un drept al unui sindicat de a menține un contract colectiv de muncă pe o anumită chestiune pentru o perioadă nedeterminată (cauza *Sindicatul suedez al Lucrătorilor din Transporturi împotriva Suediei* (dec.), 2004).

125. În cauza *Asociația funcționarilor publici și Sindicatul pentru negociere colectivă și alții împotriva Germaniei*, 2022, Curtea a considerat că legislația națională, care face inaplicabile contractele colective contradictorii încheiate de sindicatele minoritare, nu a încălcat art. 11, având în vedere marja de apreciere a statului pârât în acest domeniu, domeniul de aplicare limitat al restricției și obiectivul important de a asigura buna funcționare a sistemului de negociere colectivă atât în interesul al angajaților, cât și al angajatorilor (§§ 69-75).

126. În plus, obligațiile pozitive ale unui stat în temeiul art. 11 nu se extind la prevederea unui mecanism juridic obligatoriu de negociere colectivă [cauza *Unite the Union împotriva Regatului Unit* (dec.), 2016, §§ 65-66]. Pentru a ajunge la această concluzie, în cauza *Unite the Union*, referitoare la pretinsa incapacitate a unui sindicat de a se angaja în negocieri colective în sectorul agricol, Curtea a remarcat absența unui consens stabilit între statele membre ale Consiliului Europei în acest domeniu, justificând astfel o marjă largă de apreciere pentru statul pârât. Instrumentele europene și internaționale, inclusiv Carta socială europeană, de asemenea, nu au sprijinit opinia conform căreia obligațiile pozitive ale unui stat în temeiul art. 11 se extindeau la prevederea unui mecanism legal obligatoriu de negociere colectivă (§§ 61-63).

127. Curtea a luat în considerare dreptul la negociere colectivă și din perspectiva art. 1 din Protocolul nr. 1 în cazurile în care acordurile colective conferă drepturi de proprietate, cum ar fi drepturile la pensie (cauza *Aizpurua Ortiz și alții împotriva Spaniei*, 2010, §§ 39-40). În cauza *Aizpurua Ortiz și alții*, o cauză referitoare la un acord de negociere colectivă care modifica drepturile reclamantilor la o pensie suplimentară pentru limită de vârstă dobândită în temeiul unui acord colectiv anterior, Curtea a considerat că modificarea bazată pe acordul colectiv ulterior, validată de instanțele naționale, a urmărit un scop de interes general, și anume, asigurarea finanțelor societății, protejarea locurilor de muncă și asigurarea respectării dreptului la negociere colectivă. De asemenea, aceasta a constatat că modificarea nu a fost disproporționată, observând că nu a eliminat drepturile reclamantilor, ci le-a înlocuit cu plata unei sume forfetare (§ 53).

E. Dreptul la grevă

128. Jurisprudența Curții demonstrează că, deși dreptul la grevă nu este un element esențial al libertății sindicale, acțiunile de grevă sunt protejate în mod clar de art. 11 din Convenție (*Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transporturilor împotriva Regatului Unit*, 2014, § 84, cu trimiteri suplimentare). În jurisprudența sa, Curtea a considerat că dreptul la grevă este

---

condițiilor de angajare în serviciul public din 1978, precum și la articolul 6 § 2 din Carta socială europeană (pe care Turcia nu l-a acceptat) și la sensul atribuit acestuia de către Comitetul European pentru Drepturile Sociale.

un aspect important al libertății de asociere și al dreptului de constitui un sindicat și ca respectivul sindicat să fie ascultat și să negocieze colectiv, susținut de instrumente internaționale relevante, printre care Carta socială europeană [cauza *Ognevenko împotriva Rusiei*, 2018, § 70, cu referire la art. 6 § 4 din CSE (revizuită)]. Cu toate acestea, Curtea a statuat că acțiunile de grevă sunt, în principiu, protejate în temeiul art. 11 din Convenție numai în măsura în care sunt organizate de organisme sindicale și considerate efectiv ca făcând parte din activitatea sindicală. Curtea nu a acceptat ca această protecție să se extindă la membrii unui sindicat sau la cei care nu sunt membri (cauza *Bariş și alții împotriva Turciei* (dec.), 2021, § 45²¹).

129. Deși pot fi impuse restricții asupra dreptului la grevă al lucrătorilor care asigură servicii esențiale pentru populație, o interdicție completă necesită motive solide din partea statului pentru a justifica necesitatea acesteia (cauza *Ognevenko împotriva Rusiei*, , 2018, §§ 72-73). În cauza *Ognevenko*, referitoare la concedierea unui mecanic de locomotivă în urma participării sale la o grevă din cauza unei interdicții generale a grevelor impuse prin lege pentru anumite categorii de lucrători feroviari, Curtea a considerat, prin trimitere la o abordare internațională existentă²², că transportul în general, și transportul feroviar, în mod special, nu constituie un serviciu esențial. În plus, Curtea a considerat că consecințele economice negative cauzate de grevă nu pot constitui un motiv suficient pentru a justifica o interdicție totală a dreptului la grevă (*ibid.*). În consecință, concedierea a constituit o restricție disproporționată a dreptului reclamantului la libertatea de asociere în temeiul art. 11 (*ibid.*, § 84).

130. În plus, acțiunile secundare (acțiuni de grevă împotriva unui alt angajator, menite să exercite o presiune indirectă asupra angajatorului implicat în conflictul sindical) constituie, de asemenea, o parte a activității sindicale, iar o interdicție statutară a unor astfel de acțiuni afectează drepturile unui sindicat în temeiul art. 11 (cauza *Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transporturilor împotriva Regatului Unit*, 2014, §§ 76-78)²³. În cauza *Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transportatorilor* referitoare la interdicția legală de a întreprinde o acțiune sindicală secundară împotriva unui angajator care nu este parte la un litigiu de muncă, Curtea a constatat că ingerința în dreptul sindicatului reclamant la libertatea de asociere nu era nejustificată, observând, în mod special, că sindicatul reclamant a putut deja să exercite elementele esențiale ale acestui drept în ceea ce privește angajatorul principal, cum ar fi reprezentarea membrilor săi, negocierea cu angajatorul în numele membrilor săi care se aflau în litigiu cu angajatorul și organizarea unei greve a acestor membri la locul lor de muncă. Având în vedere acești factori și, de asemenea, având în vedere domeniul sensibil al politicii legislative în cauză, care se referea la strategia socială și economică a statului pârât, acesta din urmă s-a bucurat de o marjă largă de apreciere, suficient de largă pentru a cuprinde interdicția legală existentă privind acțiunile secundare care, în circumstanțele speței, nu a reprezentat o restricție disproporționată a dreptului sindicatului reclamant în temeiul art. 11 (§§ 85-89 și 99-105).

131. Interesant în această cauză, în ceea ce privește evaluările negative ale interzicerii în litigiu, a acțiunii secundare la adresa statului pârât de către organele de control relevante ale OIM și ale Cartei sociale europene, Curtea a remarcat că, spre deosebire de aceste două organe, sarcina sa nu era de a controla în abstract legislația națională relevantă, ci de a stabili dacă modul în care aceasta a afectat

²¹ În § 46, Curtea a menționat că, în conformitate cu jurisprudența Comitetului European pentru Drepturi Sociale, faptul de a limita dreptul de a declanșa greve al sindicatelor era, de asemenea, în conformitate cu articolul 6 § 4 din Carta socială europeană (revizuită), cu condiția ca formarea unui sindicat să nu fie supusă unor formalități excesive.

²² În § 72, Curtea a făcut trimitere atât la constatările Comitetului pentru libertatea de asociere al OIM (secțiunea 587 din Ghidul de decizii și principii a OIM), cât și la cele ale Comitetului European pentru Drepturi Sociale (în Ghidul de jurisprudență din 1 septembrie 2008).

²³ În § 76, Curtea a arătat că acțiunea secundară este recunoscută și protejată ca parte a libertății sindicale în temeiul Convenției nr. 87 a OIM (Convenția nr. 87 privind libertatea sindicală și apărarea dreptului sindical din 1948), astfel cum a fost elaborată de comitetele OIM pe baza articolelor 3 și 10 din Convenție, precum și a articolului 6 § 4 din Carta socială europeană din 1961, astfel cum a fost interpretată de Comitetul European al Drepturilor Sociale.

efectiv sindicatul reclamant a încălcat drepturile acestuia din urmă în temeiul art. 11 din Convenție. În consecință, Curtea a considerat că evaluările negative, care au fost efectuate de Comitetul de experți al OIM și de Comitetul European pentru Drepturi Sociale, nu au avut o pondere atât de convingătoare în abordarea Curții pentru a stabili dacă aplicarea interzicerii prin lege a acțiunilor de grevă secundare în prezenta cauză rămânea în cadrul posibilităților pe care autoritățile naționale le aveau în temeiul art. 11 din Convenție (cauza *Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transporturilor împotriva Regatului Unit*, 2014, § 98).

F. Drepturile sindicatelor în sectorul public

132. În temeiul art. 11 § 2, pot fi impuse restricții legale privind exercitarea drepturilor sindicale de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că excepțiile prevăzute la art. 11 trebuie interpretate strict; numai motive convingătoare și imperioase pot justifica restricțiile privind libertatea de asociere a acestor părți (cauza *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, § 35).

133. În cauza *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, privind dizolvarea unui sindicat format din funcționari publici și lucrători contractuali din sectorul public, Curtea a considerat că măsura impusă nu a răspuns unei „nevoi sociale urgente”, întrucât s-a bazat doar pe faptul că „legislația nu prevedea o astfel de posibilitate” (§ 36). Curtea a luat în considerare două argumente principale în favoarea unei interpretări stricte a limitării dreptului funcționarilor publici de a forma sindicate: în primul rând, un astfel de drept era prevăzut de Convenția nr. 87 a Organizației Internaționale a Muncii, care fusese ratificată de Turcia, deși nu fusese încă pusă în aplicare în legislația internă; și, în al doilea rând, Comitetul European pentru Drepturile Sociale a interpretat art. 5 din Carta socială europeană, care acorda tuturor lucrătorilor dreptul de a forma sindicate, ca aplicându-se și funcționarilor publici (§§ 37-39). În consecință, Curtea a constatat că statul pârât nu și-a respectat obligația de a asigura exercitarea drepturilor consacrate de art. 11 din Convenție (§ 40).

134. Curtea a confirmat, prin referire la diverse instrumente și practici internaționale, că funcționarii publici au dreptul de a se afilia la sindicate și că „membrii administrației de stat” nu pot fi excluși din domeniul de aplicare a art. 11 din Convenție. Cel mult, autoritățile naționale au dreptul de a impune „restricții legitime” acestor membri, în conformitate cu articolul 11 § 2 (cauza *Demir și Baykara împotriva Turciei* [CG], 2008, §§ 96-108). În plus, Curtea a considerat că funcționarii publici locali, care nu sunt implicați în administrarea statului ca atare, nu pot fi tratați, în principiu, ca „membri ai administrației de stat” și, în consecință, supuși, pe această bază, unei limitări a dreptului lor sindical și de a forma sindicate. Aceasta a fost situația în cauza *Demir și Baykara*, în care Curtea a considerat că reclamantii se puteau baza, în mod legitim, pe art. 11 din Convenție (*ibid.*). În circumstanțele cauzei (necunoașterea dreptului funcționarilor publici locali reclamantii de a forma un sindicat), Curtea a constatat o încălcare a art. 11, deoarece astfel de restricții au fost considerate ca nefiind „necesare într-o societate democratică” în sensul articolului 11 § 2. Curtea s-a referit, printre altele, atât la instrumentele universale, cât și la cele regionale în materie (§§ 120-127).

135. Cu toate acestea, o interdicție generală la adresa personalului militar de a forma sau de a adera la un sindicat încalcă însăși esența libertății de asociere a acestuia și, ca atare, este interzisă de Convenție (cauza *Matelly împotriva Franței*, 2014, §§ 71-75).

136. În plus, în ceea ce privește dreptul la grevă al funcționarilor publici, Curtea a statuat că, deși restricțiile privind un astfel de drept ar putea viza anumite categorii de funcționari publici, această restricție nu trebuie să se extindă la toți funcționarii publici sau la angajații întreprinderilor comerciale sau industriale de stat (cauza *Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei*, 2009, § 32). În consecință, în cauza *Enerji Yapı-Yol Sen*, referitoare la sancțiunile disciplinare impuse funcționarilor publici pentru participarea la o grevă, o circulară redactată în termeni generali, care privează complet toți funcționarii publici de dreptul la grevă, a fost considerată de Curte ca nefiind un răspuns la o „nevoie socială urgentă”, constituind astfel o ingerință disproporționată în exercitarea efectivă de către sindicatul reclamant a drepturilor consacrate de art. 11 din Convenție (§§ 32-34). La o concluzie similară a ajuns

Curtea în cauzele:

- cauza *Dilek și alții împotriva Turciei*, 2007, cu privire la sancțiunile civile impuse lucrătorilor din sectorul public care au participat la acțiuni sindicale (§§ 72-74); și
- cauza *Kaya și Seyhan împotriva Turciei*, 2009, privind sancțiunile disciplinare impuse profesorilor pentru participarea la o grevă (§§ 30-32);

137. În cauza *Kaymak și alții c. Turciei**, 2023, Curtea a examinat plângerile privind sancțiunile disciplinare, sub formă de avertismente nepunitive, aplicate funcționarilor publici pentru că au instalat un stand la o universitate, pentru a promova un sindicat și a distribui pliante. Constatând o încălcare a articolului 11, Curtea a luat act de lipsa controlului jurisdicțional al măsurii din partea instanțelor naționale, în special de impactul pe care l-a avut asupra carierei reclamanților în ceea ce privește viitoarele promovări, numiri și avansări, precum și de posibilitatea unor sancțiuni mai severe în cazul unor proceduri disciplinare ulterioare împotriva lor, care erau de natură să le provoace ezitare și să îi descurajeze să participe la viitoare activități sindicale (§§ 58-59).

138. Deși *Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei*, 2015, a vizat refuzul de a permite agenților de poliție să intre în grevă, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 11 (§ 43). Aceasta a observat că legislația care restricționa dreptul la grevă nu se aplica tuturor funcționarilor publici, ci era impusă exclusiv membrilor forțelor de securitate ale statului, în calitate de garanți ai siguranței publice (§ 37). Curtea a considerat că cerințele mai stricte impuse acestora nu depășeau ceea ce era necesar într-o societate democratică, în măsura în care aceste cerințe serveau la protejarea intereselor generale ale statului și, în mod special, la asigurarea securității naționale, a siguranței publice și a prevenirii dezordinii, principii enunțate la art. 11 § 2 din Convenție (§ 38)²⁴.

---

²⁴ În § 40, Curtea a fost, de asemenea, de acord cu concluzia Comitetului de Miniștri potrivit căreia restricția privind dreptul la grevă pentru poliție nu contravenea Cartei sociale europene.

IV. Prestații sociale / ajutoare sociale și pensii²⁵

Articolul 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

Articolul 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 – Dreptul de proprietate

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a pune în aplicare legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

A. Considerații generale

1. Domeniu de aplicare

139. În marea majoritate a cauzelor în care Curtea s-a pronunțat cu privire la pretinsa discriminare în sfera dreptului la prestații sociale, aceasta și-a concentrat analiza în primul rând pe art. 1 din Protocolul nr. 1 (sau pe art.14 coroborat cu articolul 1 din Protocolul nr. 1), mai degrabă decât în temeiul art. 8 din Convenție (cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, §§ 54-56, și referințele citate în acestea). Principiile care se aplică, în general, în cauzele privind art. 1 din Protocolul nr. 1 sunt la fel de relevante atunci când este vorba de prestații sociale (cauza *Andrejeva împotriva Letoniei* [CG], 2009, § 77). S-a remarcat faptul că multe persoane sunt, pe parcursul întregii vieți sau al unei părți din viață, complet dependente pentru supraviețuire de prestațiile de securitate socială și de asistență socială. În cazul în care legislația națională recunoaște unei persoane un drept la un ajutor social, este important să se reflecte acest interes considerând, de asemenea, că este aplicabil art. 1 din Protocolul nr. (cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) [CG], 2005, § 51).

140. În cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, §§ 57-58, Curtea a constatat că jurisprudența sa a avut suficientă maturitate și stabilitate pentru a oferi o definiție clară a pragului necesar pentru aplicabilitatea art. 1 din Protocolul nr. 1, inclusiv în sfera prestațiilor sociale. În această privință, Curtea

²⁵ A se vedea, de asemenea, *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului* și *Ghid privind jurisprudența referitoare la articolul 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. Pentru cazurile privind drepturile sociale cu privire la prestațiile pentru locuințe și prestațiile pentru persoanele cu dizabilități, a se vedea capitolele de mai jos referitoare la „Locuințe” și, respectiv, „Grupuri vulnerabile specifice”.

a reiterat și a rezumat principiile relevante stabilite în cauza *Bélané Nagy împotriva Ungariei* [CG], 2016, și anume, că art.1 din Protocolul nr. 1 nu creează un drept de a dobândi o proprietate sau de a primi o pensie de o anumită valoare. Protecția sa se aplică doar posesiunilor existente și, în anumite circumstanțe, „așteptării legitime” de a obține un bun: pentru recunoașterea unei posesii constând într-o așteptare legitimă, solicitantul trebuie să aibă un drept revendicabil care nu poate fi inferior unui interes patrimonial substanțial suficient de bine stabilit în temeiul dreptului național (cauza *Bélané Nagy împotriva Ungariei* [CG], 2016, §§ 74-79). Astfel, în cazul în care solicitantul nu îndeplinește sau încetează să mai îndeplinească condițiile legale prevăzute în dreptul intern pentru a avea dreptul la o anumită formă de prestații sau de pensie, nu există nicio ingerință în drepturile prevăzute la art. 1 din Protocolul nr. 1, dacă aceste condiții s-au schimbat înainte ca solicitantul să devină eligibil pentru prestația în cauză. În cazul în care suspendarea sau diminuarea unei pensii nu s-a datorat unor schimbări în situația proprie a solicitantului, ci unor modificări ale legii sau ale punerii în aplicare a acesteia, acest lucru poate duce la o ingerință în drepturile prevăzute la art. 1 din Protocolul nr. 1. În consecință, în cazul în care condițiile juridice interne pentru a avea dreptul la o anumită formă de prestații sau de pensie s-au schimbat și, ca urmare, persoana în cauză nu le mai îndeplinește pe deplin, o examinare atentă a circumstanțelor individuale ale cazului - în special, natura modificării condițiilor - poate fi justificată pentru a verifica existența unui interes patrimonial suficient de bine stabilit și substanțial în temeiul legislației naționale (*ibid.*, §§ 86-89).

141. Totuși, Curtea a subliniat că art. 1 din Protocolul nr. 1 nu creează un drept de a dobândi proprietăți și nu limitează libertatea statului contractant de a decide dacă să instituie sau nu o formă de sistem de securitate socială sau de a alege tipul sau quantumul ajutoarelor care trebuie acordate în cadrul unui astfel de sistem. Dacă, totuși, un stat contractant are în vigoare o legislație care prevede plata unui drept la ajutor social – condiționată sau nu de plata prealabilă a cotizațiilor – această legislație trebuie considerată ca generând un drept de proprietate care intră sub incidența art. 1 din Protocolul nr. 1 pentru persoanele care îndeplinesc cerințele respective. În cazurile în care reclamantului i s-a refuzat, în totalitate sau parțial, un anumit ajutor, Curtea a aplicat criteriul relevant pentru a stabili dacă, în afară de condiția de acordare a drepturilor de care se plânge reclamantul, acesta ar fi avut dreptul, executoriu în temeiul legislației interne, să primească ajutorul în discuție. În plus, deși nu are nicio obligație în acest sens, dacă un stat decide să creeze un sistem de ajutoare sociale, acesta trebuie să facă acest lucru într-un mod compatibil cu art. 14 [cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) [CG], 2005, §§ 54-55; cauza *Andrejeva împotriva Letoniei* [CG], 2009, § 77; cauza *Stummer împotriva Austriei* [CG], 2011, §§ 82-83; cauza *Efe împotriva Austriei*, 2013, §§ 45-46; *X și alții împotriva Irlandei*,* 2023, §§ 67-69).

142. În plus, în cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, privind încetarea unei pensii de urmaș pentru un văduv care se ocupa cu normă întreagă de copiii săi, Curtea a clarificat, în scopul aplicabilității art.14, criteriile relevante care trebuie aplicate pentru a circumscrie ceea ce intră în „sfera” articolului 8, sub aspectul „vieții de familie”, în sfera prestațiilor de asistență socială (§§ 68-72).

Curtea a recunoscut inițial că noțiunea de „viață de familie” în sensul art. 8 acoperă, de asemenea, (pe lângă relațiile sociale, morale și culturale) anumite interese materiale care au consecințe pecuniare necesare, dar a observat că această interpretare a fost adoptată în principal în cauzele privind nerecunoașterea în drept a relațiilor părinte-copil și consecințele unei astfel de nerecunoașteri asupra transferului de proprietate între persoane private (cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, 2022, § 59 și trimiterile citate în această privință). În plus, aceasta a observat că au existat mai puține cauze în care plângerile privind prestațiile sociale au fost examinate de Curte doar în temeiul art. 8. În acest sens, Curtea a subliniat faptul că art. 8 de sine stătător nu poate fi interpretat ca impunând nicio obligație pozitivă statului în domeniul securității sociale și nu garantează dreptul la o prestație socială (*ibid.*, § 60 și referințele citate aici).

În același timp, Curtea a observat că domeniul de aplicare al art. 14, coroborat cu art. 8, ar putea fi *mai extins* decât cel al art. 8 interpretat de sine stătător. Într-adevăr, în cazul în care un stat creează un drept la o prestație de asistență socială, depășind astfel obligațiile care îi revin în temeiul art. 8, acesta nu ar putea, în aplicarea acestui drept, să ia măsuri discriminatorii în sensul art. 14 (cauza *Beeler*

împotriva Elveției [CG], 2022, §§ 61-62 și referințele citate). În cauza *Beeler*, Curtea a analizat factorii capabili să aducă plângerile referitoare la prestațiile sociale în sfera de aplicare a art. 8, astfel cum reies din cauzele mai numeroase în care plângerile de acest tip au fost examinate în temeiul art. 14 coroborat cu articolul 8 din Convenție.

Analiza jurisprudenței relevante a scos la iveală neconcordanțe în definirea factorilor care declanșează aplicabilitatea art. 14 coroborat cu art. 8 (cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, §§ 63-66). În mod special, au existat trei abordări diferite. Potrivit *primeia*, aplicabilitatea a reieșit dintr-o combinație de circumstanțe care implică acordarea concediului parental și a unei indemnizații aferente care, în situația specifică a reclamantilor, *a afectat în mod necesar* felul în care a fost organizată viața de familie a acestora (cauza *Konstantin Markin împotriva Rusiei* [CG], 2012, §§ 129-130; cauza *Petrovic împotriva Austriei*, 1998, § 27; cauza *Topčić-Rosenberg împotriva Croației*, 2013, §§ 38-39). A doua abordare s-a bazat pe ipoteza că acordarea sau refuzul prestației era *de natură să afecteze* felul în care era organizată viața de familie (cauza *Di Trizio împotriva Elveției*, 2016, § 62; cauza *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018, §§ 65-66). Cea de-a *treia* abordare a constatat într-o prezumție legală conform căreia, prin acordarea prestației în cauză, statul *își manifesta sprijinul și respectul pentru viața de familie* (cauza *Dhahbi împotriva Italiei*, 2014, § 41; cauza *Weller împotriva Ungariei*, 2009, § 29; cauza *Fawsie împotriva Greciei* 2010, § 28; cauza *Okpiz împotriva Germaniei*, 2005, § 32; cauza *Niedzwiecki împotriva Germaniei*, 2005, § 31; cauza *Yocheva și Ganeva împotriva Bulgariei*, 2021, § 72).

Pentru a evita o extindere excesivă a domeniului de aplicare a art. 8, Curtea a decis să nu mai urmeze a doua și a treia abordare. Aceasta a observat că, deși toate prestațiile financiare au avut, în general, un anumit efect asupra modului în care a fost gestionată viața de familie a persoanei în cauză, numai acest fapt nu poate fi suficient pentru a le face pe toate să intre în sfera de aplicare a art. 8 (cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, §§ 67-69). În consecință, Curtea a decis să adopte *prima* dintre abordările de mai sus ca fiind cea care trebuie urmată de acum înainte: pentru ca art. 14 să fie aplicabil în acest context specific, obiectul presupusului dezavantaj trebuie să constituie una dintre modalitățile de exercitare a dreptului la respectarea vieții de familie, astfel cum este garantat de art. 8 din Convenție, în sensul că măsurile urmăresc să promoveze viața de familie și *afectează, în mod necesar*, modul în care aceasta este organizată (*ibid.*, §§ 70-72).

Curtea a precizat în continuare o serie de factori relevanți pentru a determina natura prestației în cauză, în mod special: scopul prestației, astfel cum a fost stabilit de Curte prin prisma legislației în cauză; criteriile de acordare, de calcul și de încetare a prestației, astfel cum sunt prevăzute în dispozițiile legale relevante; efectele asupra modului de organizare a vieții de familie, astfel cum este prevăzută de legislație; și repercusiunile practice ale prestației, având în vedere situația individuală a reclamantului și viața de familie a acestuia pe întreaga perioadă în care este plătită prestația. Acești factori trebuie examinați ca un întreg (cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, §§ 72-73).

În cauza *Beeler*, §§ 74-82, Curtea a constatat, în primul rând, că pensia în cauză urmărea să promoveze viața de familie, permițând unui părinte supraviețuitor să se ocupe de copii fără a fi nevoit să se angajeze într-o activitate profesională și, în al doilea rând, că primirea pensiei a afectat, în mod necesar, modul în care a fost organizată viața de familie a reclamantului pe parcursul perioadei relevante. Curtea a observat că, la momentul decesului soției reclamantului, în 1994, fiicele lor aveau un an și nouă luni, respectiv patru ani. În această situație, care a impus luarea unor decizii dificile cu un impact crucial asupra organizării vieții sale de familie, reclamantul și-a părăsit locul de muncă pentru a se dedica, cu normă întreagă, familiei sale, în special prin îngrijirea și creșterea și educarea fiicelor sale. Prin urmare, Curtea nu a avut nicio îndoială că primirea pensiei de văduv a afectat, în mod necesar, modul în care a fost organizată viața de familie a acestuia, pe toată perioada în cauză. Prin urmare, faptele din acest caz s-au încadrat în sfera de aplicare a art. 8, ceea ce face ca art. 14 din Convenție să fie aplicabil (a se vedea, de asemenea, aplicarea criteriilor stabilite în cauza *Beeler* cu privire la aplicabilitatea „vieții de familie” la un alt tip de prestații sociale, și anume, prestațiile de invaliditate, în cauza *Berisha împotriva Elveției* (dec.), 2023, §§ 39-45; pentru mai multe informații pe această temă, a se vedea mai jos, la secțiunea „Prestații de invaliditate/Scutirea de impozit”).

143. În plus, în cauza *X și alții împotriva Irlandei**, 2023, Curtea a examinat plângerile referitoare la refuzul de a acorda o alocație universală legală pentru copii către două mame, prezente legal în țară, din cauză că nu au îndeplinit un criteriu de ședere obișnuită din dreptul intern. Aplicând criteriile stabilite în cauza *Beeler*, Curtea a concluzionat că plata prestației nu se încadrează în domeniul de aplicare al articolului 8, observând că, dincolo de faptul că are *un efect* asupra vieții de familie, nu se poate spune că scopul urmărit de prestație este de a promova viața de familie și afecta în mod necesar modul de organizare a acesteia. Curtea a comparat faptele cauzei cu cele din cauza *Beeler*, considerând că prestația nu ar fi avut sau nu ar fi putut avea o asemenea importanță încât reclamanții - la fel ca în cauza *Beeler* - și-ar fi organizat aspectele esențiale ale vieții lor cotidiene, cel puțin parțial, pe baza acesteia. În plus, Curtea a observat că perioada reclamată a fost una relativ scurtă (puțin peste un an și, respectiv, opt luni) și că, deși nu erau eligibile pentru a solicita alocația pentru copii în această perioadă, ambele mame au fost cazate împreună cu copiii lor și au primit sprijin material până când statutul lor de imigrant a fost stabilit în mod pozitiv, moment în care au devenit eligibile pentru, și au început să primească, alocația în cauză (§ 74).

144. În plus, Curtea a considerat posibilitatea de a extinde acoperirea asigurării de accidente și de boală la partenerii care coabitează ca fiind o măsură menită să îmbunătățească situația privată și familială a persoanei asigurate în principal, intrând astfel în sfera de aplicare a art. 8 (cauza *P.B. și J.S. împotriva Austriei*, 2010, §§ 33-35, cu privire la partenerii de același sex).

145. Curtea a examinat plângeri privind pensiile sau drepturile de pensie, în principal, în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1 (de sine stătător sau în combinație cu articolul 14) (cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit* [CG], 2010, §§ 63-65; cauza *Stummer împotriva Austriei* [CG], 2011, §§ 81-86; cauza *Fábián împotriva Ungariei* [CG], 2017, §§ 60-64; cauza *Moskal împotriva Poloniei*, 2009, §§ 41-46).

146. În plus, în cauza *Budina împotriva Rusiei* (dec.), 2009, în care reclamanta s-a plâns că pensia sa era prea mică pentru a-i permite să supraviețuiască, Curtea nu a exclus posibilitatea ca responsabilitatea statului să fie angajată în temeiul art. 3 în ceea ce privește tratamentul în cazul în care o reclamantă, care era dependentă în întregime de sprijinul statului, s-a confruntat cu indiferența oficialităților, într-o situație de privare sau de lipsă gravă, incompatibilă cu demnitatea umană. Aceasta a considerat că o astfel de chestiune nu era incompatibilă în sine *ratione materiae* în temeiul art. 3 și a examinat circumstanțele economice ale reclamantei, inclusiv, de asemenea, cuantumul pensiei plătite de stat a reclamantei, în ansamblu, pentru a determina dacă situația acesteia ar intra sub incidența interdicției de tratament degradant. S-a constatat că nu era cazul.

2. Marja de apreciere

147. În general, Curtea va permite o marjă largă atunci când este vorba de măsuri generale de strategie economică sau socială (cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, § 48; cauza *Andrejeva împotriva Letoniei* [CG], 2009, § 83). Datorită cunoașterii directe a societății lor și a necesităților acesteia, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai bine plasate decât instanța internațională pentru a aprecia ceea ce este de interes public din punct de vedere social sau economic, iar Curtea va respecta, în general, opțiunea politică a legiuitorului, cu excepția cazului în care aceasta este „în mod evident lipsită de un temei rezonabil” (cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* [CG], 2006, § 52; cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit*, 2010, § 61). Curtea a evidențiat caracterul național în esență al sistemelor de protecție socială (cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit*, [GC], 2010, § 85; *X și alții împotriva Irlandei*,* 2023, §§ 97 and 98²⁶).

148. În plus, Curtea a considerat că, pentru ca orice sistem de asistență socială să fie funcțional, statul poate fi nevoit să utilizeze categorisiri largi pentru a face distincție între diferitele grupuri aflate în dificultate (*Runkee și White împotriva Regatului Unit*, 2007, § 39). În cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, Curtea a constatat că crearea unui sistem special de asistență socială pentru agricultori, care

²⁶ În sprijinul concluziilor sale, Curtea a făcut referință la Carta Europeană Socială și protocoalele sale adiționale privind cerința unei perioade prescrise de reședință înainte de acordarea prestațiilor de tip necontributiv persoanelor care au dreptul la tratament egal în raport cu securitatea socială (§§ 53 și 97).

este în mare parte subvenționat din fonduri publice și care oferă celor admiși la acesta o acoperire în condiții mai favorabile decât un sistem general de asigurări sociale, ar putea fi considerată ca urmărind o strategie economică sau socială care se încadrează în marja de apreciere a statului (§ 52).

149. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că trebuie să fie prezentate motive foarte importante pentru ca o diferență de tratament bazată exclusiv pe motive de naționalitate sau de sex să fie considerată compatibilă cu Convenția (cauza *Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996, § 42; cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, § 48; cauza *Zeibek împotriva Greciei*, 2009, § 46; cauza *P.B. și J.S. împotriva Austriei*, 2010, § 38). În plus, Curtea a statuat că, chiar și atunci când au fost invocate motive temeinice pentru excluderea unei persoane dintr-un sistem de asigurări sociale, o astfel de excludere nu trebuie să o lase într-o situație în care să nu beneficieze de nicio acoperire de asigurări sociale, fie că este vorba de un sistem general sau specific, ceea ce reprezintă o amenințare pentru existența sa (cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, § 52).

150. Deși justificarea unei diferențe de tratament bazate exclusiv pe cetățenie necesită „motive foarte întemeiate”, ceea ce implică astfel o marjă restrânsă, Curtea a clarificat aplicarea acestui principiu într-un domeniu în care statului i se acordă și trebuie să i se acorde o marjă largă în formularea unor măsuri generale (în special în domeniul politicilor economice și sociale). În special, chiar și evaluarea a ceea ce poate constitui „motive foarte întemeiate” în sensul aplicării art. 14 poate diferi în funcție de context și circumstanțe (cauza *Savickis și alții împotriva Letoniei* [CG], 2022, § 206). În cauza *Savickis și alții*, având ca obiect excluderea perioadelor de muncă acumulate în alte state foste membre ale URSS la calcularea pensiei de stat pentru neresortisanții cu ședere permanentă (spre deosebire de cetățenii letoni), Curtea a efectuat evaluarea pe fondul unei *largi* marje de apreciere și, în cele din urmă, a concluzionat că motivele invocate de autoritățile letone ar putea fi considerate „motive foarte întemeiate” (§§ 207-221).

B. Prestații familiale / parentale

151. În cauza *Weller împotriva Ungariei*, 2009, Curtea a constatat că excluderea taților naturali de la dreptul de a primi o indemnizație de maternitate, în condițiile în care mamele, părinții adoptivi și tutorii aveau dreptul la această indemnizație, a reprezentat o discriminare pe motiv de statut parental, încălcând art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8. În special, Curtea a observat că gama largă de persoane îndreptățite demonstra că alocația avea ca scop sprijinirea copiilor nou-născuți și a întregii familii care îi creștea și nu doar reducerea dificultăților pe care le întâmpină mama la naștere (§§ 30-35). În mod similar, în cauza *Topčić-Rosenberg împotriva Croației*, 2013, privind diferența de tratament între mamele adoptive și mamele biologice, în ceea ce privește dreptul la indemnizații de maternitate, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, observând că autoritățile naționale nu au luat în considerare faptul că poziția unei mame biologice la momentul nașterii corespundea cu cea a unei mame adoptive imediat după adopție (§§ 46-47).

152. Curtea a ajuns la concluzii similare în temeiul art. 14 coroborat cu art. 8 în alte cauze care implică indemnizații conexe, cum ar fi prestațiile sociale familiale sau indemnizațiile pentru copii:

- Cauza *Fawsie împotriva Greciei*, 2010, privind refuzul de a acorda indemnizații pentru o familie numeroasă, pe motive de naționalitate (§§ 34-40; a se vedea, de asemenea, cauza *Saidoun împotriva Greciei*, 2010, §§ 36-42);
- Cauza *Dhahbi împotriva Italiei*, , 2014, privind refuzul de a acorda indemnizații pentru o familie numeroasă, pe motive de naționalitate (§§ 51-54);
- Cauza *Okpizs împotriva Germaniei*, 2005, cu privire la tratamentul diferit în ceea ce privește indemnizațiile pentru copiii străinilor care dețineau un permis de ședere stabil și ai celor care nu dețineau (§ 34; a se vedea, de asemenea, cauza *Niedzwiecki împotriva Germaniei*, 2005, § 33);
- Cauza *Yocheva și Ganeva împotriva Bulgariei*, 2021, privind refuzul de a acorda o indemnizație familială pentru copiii cu un singur părinte în viață (§§ 114-126).

153. Mai mult, cauza *Efe împotriva Austriei*, 2013, a vizat o presupusă discriminare în ceea ce privește refuzul de a acorda o indemnizație familială și credite fiscale pentru plata pensiei de întreținere din cauza reședinței în străinătate a copiilor reclamantului. Curtea a considerat că, prin instituirea unui drept la indemnizația familială ca parte a sistemului său social și de prestații, statul a decis în mod voluntar să prevadă un drept suplimentar care intră în domeniul general de aplicare al art. 1 din Protocolul nr. 1 (§ 47). Curtea nu a considerat că acest lucru echivalează cu o discriminare, observând în special că indemnizația familială a fost concepută pentru a răspunde nevoilor populației rezidente și a avut ca scop împărțirea sarcinii între familiile din cadrul populației, ca o investiție în generațiile viitoare în contextul „contractului inter-generațional” la care copiii care trăiesc în afara țării nu vor putea, de regulă, să contribuie în viitor (§§ 52-53; a se vedea, de asemenea, cauza *Santos Hansen împotriva Danemarcei* (dec.), 2010, privind refuzul de a acorda un ajutor special pentru un copil adoptat în străinătate).

154. În ceea ce privește pensiile de urmaș, în cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, Curtea a examinat o plângere privind refuzul de a recunoaște validitatea unei căsătorii dintre romi, în scopul stabilirii dreptului la o pensie de urmaș. Curtea a constatat că a fost disproporționat ca statul, pe de o parte, să elibereze reclamantei și familiei sale rome un carnet de familie, să le acorde statutul de familie numeroasă, să le acorde asistență medicală ei și celor șase copii ai săi și să colecteze contribuțiile de asigurări sociale de la soțul său rom timp de peste 19 ani, recunoscând astfel statutul de soție al acesteia, iar pe de altă parte, să refuze să recunoască efectele unei căsătorii rome atunci când a fost vorba de dreptul la o pensie de urmaș. Situația reclamantei a relevat o diferență de tratament disproporționată în comparație cu situații similare în care persoanele în cauză au crezut cu bună credință că sunt căsătorite, deși căsătoria nu era valabilă din punct de vedere juridic. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 62-71; a se vedea, cauza *Şerife Yiğit împotriva Turciei* [CG], 2010, §§ 83-88).

155. În cauza *Beeler împotriva Elveției* [CG], 2022, care viza încetarea plății unei pensii de urmaș pentru un văduv atunci când cel mai tânăr copil al său a ajuns la vârsta adultă, în timp ce văduvele aflate într-o poziție similară au continuat să o primească, Curtea a constatat că a existat un tratament discriminatoriu pe criterii de sex. Curtea și-a reafirmat poziția consacrată potrivit căreia referirile la tradiții, la presupuneri generale sau la atitudini sociale predominante într-o anumită țară nu sunt o justificare suficientă pentru o diferență de tratament pe criterii de sex, fie că este în favoarea femeilor sau a bărbaților, și a respins prezumția că soțul susține financiar soția (conceptul „bărbatului care întreține familia”). În plus, aceasta a remarcat că, deși astfel de vechi „inegalități de fapt” între bărbați și femei au devenit mai puțin pronunțate în societatea elvețiană, legislația relevantă a contribuit la perpetuarea prejudecăților și a stereotipurilor privind natura sau rolul femeilor în societate și a fost dezavantajoasă atât pentru cariera femeilor, cât și pentru viața de familie a bărbaților. Curtea a observat că, după decesul soției sale, reclamantul s-a dedicat în întregime îngrijirii, creșterii și educării fiicelor sale și a renunțat la slujba sa. La vârsta de 57 de ani, când a încetat plata pensiei, și după o absență îndelungată de la locul de muncă, nu exista niciun motiv să se creadă că reclamantul ar fi avut mai puține dificultăți în a se întoarce la locul de muncă decât o femeie aflată într-o situație similară sau că încetarea pensiei ar fi avut un impact mai mic asupra sa decât asupra unei văduve în circumstanțe comparabile. În consecință, Curtea a constatat că nu au existat motive „foarte puternice” sau „deosebit de importante și convingătoare” care să justifice diferența de tratament pe criterii de sex, încălcând art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8 (§§ 110-116).

156. În plus, în cauza *Domenech Aradilla și Rodríguez González împotriva Spaniei**, 2023, privind refuzul de a acorda o pensie de urmaș reclamantilor din cauza aplicării retroactive imprevizibile a unei noi condiții de eligibilitate, și anume, ca un parteneriat să fie formalizat cu cel puțin doi ani înainte de decesul unuia dintre parteneri, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1. Foarte important, Curtea a observat că, întrucât partenerii reclamantilor erau deja decedați atunci când a fost introdusă noua cerință de eligibilitate, nu exista nicio posibilitate ca aceștia să îndeplinească noua cerință. În acest sens, Curtea a considerat că nu existau motive imperioase de interes general care să justifice absența unei perioade de tranziție în legislația relevantă pentru persoanele aflate în aceeași

situație ca și reclamanții, astfel încât să nu fie împiedicate imediat să fie eligibile pentru pensie. Astfel, reclamanții, care dispuneau de mijloace de subzistență foarte limitate, au fost împiedicați, odată pentru totdeauna, să obțină o pensie de urmaș de care s-ar fi putut aștepta în mod legitim să beneficieze. Curtea a constatat că o astfel de combinație de elemente era greu de conciliat cu statul de drept și că aceasta reprezenta o sarcină excesivă pentru reclamanți (§§ 109-113).

C. Securitatea socială și prestațiile de muncă

157. Cauza *Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996, a vizat refuzul de a acorda ajutor de urgență unui șomer din cauza cetățeniei acestuia. Curtea a considerat că dreptul la ajutor de urgență este un drept pecuniar în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, considerând că acesta din urmă este aplicabil cauzei și constatând o încălcare a acestuia în coroborare cu art. 14, deoarece diferența de tratament nu s-a bazat pe nicio „justificare obiectivă și rezonabilă” (§§ 41 și 50; a se vedea, de asemenea, cauza *Willis împotriva Regatului Unit*, 2002, §§ 36 și 41-43, și cauza *Runkee și White împotriva Regatului Unit*, 2007, § 45, ambele având ca obiect indisponibilitatea, pentru văduvi, a indemnizațiilor de soț supraviețuitor).

158. În cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* [CG], 2006, având ca obiect diferențe privind dreptul la prestații de asigurări sociale (boli profesionale) datorate vârstei diferite de pensionare între bărbați și femei la nivel de state, Curtea a statuat că statul era îndreptățit în mod rezonabil și obiectiv să corecteze situația economică defavorizată a femeilor la momentul respectiv, până când schimbările sociale și economice vor elimina necesitatea unui astfel de tratament special pentru femei. În mod similar, era justificată decizia de a lega eligibilitatea pentru aceste prestații de sistemul de pensii, având în vedere că prestațiile în discuție urmăreau să compenseze o capacitate redusă de câștig în timpul vieții profesionale a unei persoane. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 54-66; în contrast, a se vedea cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, §§ 49-60, privind refuzul de afiliere la un sistem de asigurări sociale pentru agricultori din cauza cetățeniei reclamantului).

159. Mai mult, în cauza *Čakarević împotriva Croației*, 2018, Curtea a examinat o plângere privind ordinul de rambursare retroactivă a indemnizațiilor de șomaj social care fuseseră acordate în mod eronat reclamantei. Constatând că reclamanta avea o încredere legitimă, în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, pentru a se baza pe acele indemnizații ca fiind sume la care avea dreptul, Curtea a remarcat, în special, natura indemnizației în discuție, care trebuia să ofere sprijin pentru nevoile de subzistență de bază și faptul că, la momentul primirii acestor indemnizații, reclamanta putea avea o încredere legitimă că presupusul său drept la acele fonduri nu ar putea fi repus în discuție retroactiv (§§ 64-65). Curtea a ajuns la concluzia că obligația de a rambursa cuantumul indemnizațiilor de șomaj plătite, în mod eronat, a reprezentat o sarcină individuală excesivă pentru reclamantă, având în vedere situația sa financiară și personală generală: aceasta reprezenta o sumă de bani semnificativă pentru ea, având în vedere că a fost privată de singura ei sursă de venit, suma pe care o primise a fost consumată pentru a satisface cheltuielile de bază necesare pentru traiul său, aceasta suferea de o afecțiune psihiatrică și era incapabilă să lucreze o perioadă lungă de timp. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție (§§ 87-91; a se vedea, de asemenea, cu efect similar, cauza *Romeva împotriva Macedoniei de Nord*, 2019, §§ 66-79).

160. Curtea a examinat, de asemenea, plângeri referitoare la prestațiile de asigurări sociale în temeiul art. 4 din Convenție. În cauza *Schuitemaker împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2010, reclamanta, care primea indemnizații de șomaj, s-a plâns că, în conformitate cu noua legislație, a fost obligată să accepte un loc de muncă „general acceptat” ca o condiție pentru a primi în continuare indemnizațiile. Curtea a constatat că, în cazul în care un stat a introdus un sistem de asigurări sociale, acesta era pe deplin îndreptățit să stabilească condițiile de eligibilitate pentru astfel de indemnizații. În mod special, o condiție conform căreia o persoană trebuie să depună eforturi demonstrabile pentru a obține și a accepta un loc de muncă general acceptat nu poate fi considerată nerezonabilă. În ceea ce privește situația de fapt, acest lucru era cu atât mai valabil cu cât legislația nu impunea beneficiarilor prestațiilor să caute și să ocupe un loc de muncă care nu era general acceptat din punct de vedere social sau față

de care aveau obiecții pe motive de conștiință. Prin urmare, condiția în discuție nu putea fi echivalată cu obligarea unei persoane la efectuarea unei munci forțate sau obligatorii în sensul art. 4 § 2 din Convenție.

D. Pensii

161. Curtea a analizat o serie de cauze privind reducerea, suspendarea sau întreruperea pensiilor de asigurări sociale în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1. Curtea a remarcat că sistemele de asigurări sociale sunt expresia angajamentului societății față de principiul solidarității sociale în privința membrilor vulnerabili ai acesteia: pensiile sunt plătite în general pentru a oferi compensații pentru o capacitate redusă de a obține venituri pe măsură ce o persoană îmbătrânește. Totuși, atunci când o persoană care primește o pensie pentru limită de vârstă își continuă ori își reia activitatea profesională, viața sa profesională nu poate fi considerată încheiată, iar capacitatea sa de a obține venituri încă există (cauza *Fábián împotriva Ungariei* [CG], 2017, § 70).

162. În cadrul examinării proporționalității unei ingerințe, Curtea a ținut seama în special de factori precum amploarea pierderii prestațiilor, chestiunea dacă a existat o posibilitate de a alege și amploarea pierderii mijloacelor de întreținere (cauza *Fábián împotriva Ungariei* [CG], 2017, § 73):

- Cauza *Moskal împotriva Poloniei*, 2009, privind încetarea pensiei de pensionare anticipată a reclamantei, pe care aceasta o solicitase pentru a avea grijă de copilul ei care suferea de probleme grave de sănătate (§§ 67-76, încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1);
- Cauza *Apostolakis împotriva Greciei*, 2009, privind privarea totală de o pensie ca rezultat automat al unei condamnări penale (§§ 39-43, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1; a se vedea, în schimb, cauza *Philippou împotriva Ciprului*, 2016, §§ 66-75, în care Curtea nu a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1);
- Cauza *Klein împotriva Austriei*, 2011, privind privarea completă de orice drepturi la o pensie pentru limită de vârstă ca urmare a excluderii din profesie a unui avocat, după ce acesta a contribuit la sistemul de pensii pe parcursul întregii sale cariere atât în mod individual, cât și colectiv (§§ 52-58, încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1);
- Cauza *Valkov și alții împotriva Bulgariei*, 2011, privind un plafon impus la valoarea maximă a pensiei (§§ 94-101, nicio încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1);
- Cauza *Stefanetti și alții împotriva Italiei*, 2014, privind pierderea a aproximativ două treimi dintr-o pensie pentru limită de vârstă ca urmare a contribuțiilor mai mici plătite în cazul muncii în străinătate (§§ 59-67, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1²⁷);
- Cauza *Fábián împotriva Ungariei* [CG], 2017, privind suspendarea unei pensii de stat pentru un pensionar angajat în serviciul public (§§ 69-85, nicio încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1);
- Cauza *Savickis și alții împotriva Letoniei* [CG], 2022, privind excluderea perioadelor de angajare acumulate în alte state din fosta URSS din calculul pensiei de stat pentru non-cetățenii cu rezidență permanentă, spre deosebire de cetățenii letoni (§§ 215-221, nicio încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1).

163. Curtea a acordat, de asemenea, o importanță deosebită principiului „bunei guvernări”, conform căreia autoritățile publice trebuie să acționeze cu cea mai mare scrupulozitate atunci când se ocupă de chestiuni de importanță vitală pentru cetățeni, cum ar fi prestațiile sociale și alte drepturi de proprietate. Deși a considerat că autoritățile publice nu trebuie împiedicate să își corecteze greșelile, având în vedere importanța justiției sociale, acest lucru nu poate prevala în situația în care persoanei în cauză i se cere să suporte o sarcină excesivă ca urmare a unei măsuri care îl privează de un beneficiu

²⁷ Pentru a ajunge la concluzia sa, Curtea a făcut referire la cuantumul minim al pensiei conform Comitetului European pentru Drepturile Sociale (§§ 62-64).

(cauza *Moskal împotriva Poloniei*, 2009, §§ 72-73).

164. În plus, cu privire la plângerile referitoare la presupusa discriminare într-un sistem de asistență socială sau de pensii, Curtea a subliniat că ceea ce este relevant pentru aceasta este mai degrabă compatibilitatea cu art. 14 din sistem, decât faptele sau circumstanțele individuale ale solicitanților în cauză sau ale altora, care sunt sau ar putea fi afectați de legislație (cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit* [CG], 2010, § 62, cu referințe suplimentare în aceasta). Rolul Curții este de a stabili chestiunea de principiu, și anume, dacă legislația ca atare discriminează contrar legii, între persoane care se află într-o situație similară (*ibid.*).

165. În cauza *Carson și alții*, referitoare la absența indexării pensiilor persoanelor fizice rezidente în alte țări, Curtea a constatat că reclamanții nu se aflau într-o situație similară relevantă cu cea a rezidenților din Regatul Unit. Curtea a considerat, printre altele, că sistemul de pensii a fost conceput, în primul rând, pentru a răspunde nevoilor pensionarilor rezidenți și că nu se poate face nicio comparație cu pensionarii care sunt rezidenți în altă parte, din cauza gamei de variabile economice și sociale care se aplică de la o țară la alta. În plus, Curtea a remarcat că, în calitate de nerezidenți, reclamanții nu au contribuit la economia statului pârât: în mod special, aceștia nu au plătit niciun impozit pentru a compensa costul oricărei creșteri a pensiei (§ 86; a se face deosebirea și comparația cu cauza *Pichkur împotriva Ucrainei*, 2013, §§ 50-51, privind încetarea completă a unei pensii pentru limită de vârstă din cauza reședinței în străinătate).

166. În cauza *Andrle împotriva Republicii Cehe*, 2011, Curtea a constatat că reducerea vârstei de pensionare pentru femeile care au crescut copii - care nu exista pentru bărbați - a fost o măsură adoptată pentru a remedia inegalitatea în cauză și că momentul și amploarea măsurilor menite să egalizeze vârsta de pensionare nu fuseseră în mod vădit nerezonabile. În consecință, nu a existat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 54-61).

167. În plus, în cauza *Stummer împotriva Austriei* [CG], 2011, Curtea a examinat o plângere privind o presupusă discriminare în ceea ce privește refuzul de a lua în considerare munca prestată în detenție, la calcularea drepturilor de pensie. Constatând că deținuții care muncesc se află, în mod relevant, într-o poziție similară cu cea a angajaților obișnuiți, Curtea a remarcat că ceea ce era în discuție nu era natura sau scopul muncii efectuate, ci necesitatea de a asigura persoanele în vârstă și, prin urmare, afilierea la sistemul de pensii pentru limită de vârstă (§ 95). Curtea a constatat că diferența de tratament a fost proporțională, observând că problema afilierii deținuților care muncesc la sistemul de pensii pentru limită de vârstă era strâns legată de aspecte de politică penală și socială, un domeniu în care statul se bucură de o marjă largă de apreciere: statului pârât nu i se putea reproșa că a acordat prioritate unui sistem de asigurare, și anume, asigurarea de șomaj, pe care l-a considerat a fi cel mai relevant pentru reintegrarea deținuților după eliberare și nu unui sistem de pensii pentru limită de vârstă. În consecință, nu a existat o încălcare a art.14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 101-111).

V. Locuințe²⁸

Articolul 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

Articolul 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 – Dreptul de proprietate

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a pune în aplicare legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

Articolul 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție - Libertatea de circulație

„1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.”

A. Considerații generale

1. Domeniu de aplicare

168. Articolul 8 din Convenție nu conferă niciun drept de a beneficia de locuință (cauza *Chapman*

---

²⁸ Pentru o evaluare mai cuprinzătoare, a se vedea secțiunea „Locuințele” din capitolul „Domiciliu” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului* și subsecțiunea „Închirierea și drepturile locative” din capitolul „Conceptul „bunuri” și secțiunea „Închirierea și controlul chiriilor” din capitolul „Aspecte specifice” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

împotriva Regatului Unit [CG], 2001, § 99; cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, § 114).

Domeniul de aplicare al oricărei obligații pozitive de a găzdui persoanele fără adăpost trebuie să fie limitat (cauza *O'Rourke împotriva Regatului Unit* (dec.), 2001; cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, § 114). Cu toate acestea, Curtea a acceptat că o obligație de a asigura adăpostul persoanelor deosebit de vulnerabile poate decurge din art. 8 din Convenție în cazuri excepționale (cauza *Yordanova și alții*, 2012, § 130). În plus, așa cum Curtea a statuat anterior cu privire la alte prestații sociale (a se vedea, de exemplu, cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) [CG], 2005, § 55), în cazul în care un stat contractant decide acordarea unor astfel de prestații, acesta trebuie să o facă într-un mod conform cu art. 14. Curtea a constatat că legislația care are repercusiuni asupra posibilității persoanelor amenințate cu lipsa locuinței de a primi asistență la găsirea unei locuințe le afectează viața casnică și de familie și, prin urmare, intră în domeniul de aplicare al art. 8 (cauza *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, § 40).

169. Protecția prevăzută de art. 8 din Convenție se poate extinde și la locatarii care sunt parteneri ai persoanelor cu drepturi de închiriere (cauza *Prokopovich împotriva Rusiei*, 2004, § 37). În cauza *Karner împotriva Austriei*, 2003, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, pentru că unui locatar i s-a refuzat transmiterea unui contract de închiriere ulterior decesului partenerului său de același sex (§§ 41-43; a se vedea, de asemenea, cauza *Kozak împotriva Poloniei*, 2010, § 99).

170. În plus, articolul 8 nu conferă dreptul de a locui într-o anumită locație [cauza *Codona împotriva Regatului Unit* (dec.), 2006; cauza *Garib împotriva Țărilor de Jos* [CG], 2017, § 141, dar libertatea de a-ți alege reședința se află „la baza articolului 2 § 1 din Protocolul nr. 4 (libertatea de circulație)”].

171. Deși Convenția nu protejează accesul la apă potabilă ca atare, lipsa persistentă și de lungă durată a accesului la apă potabilă poate avea consecințe negative asupra sănătății și demnității umane, erodând, în mod efectiv, nucleul vieții private și bucuria de a avea un domiciliu, ceea ce înseamnă că pot fi declanșate obligațiile pozitive ale unui stat în temeiul art. 8. Existența oricărei obligații pozitive în această privință și eventualul conținut al acesteia trebuie să fie determinate de circumstanțele specifice ale persoanelor afectate, de cadrul juridic și de situația economică și socială a statului în cauză (cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, § 116). Cu toate acestea, în cauza *Hudorovič și alții*, referitoare la măsurile pretins insuficiente adoptate de autoritățile statului pentru a asigura accesul la apă potabilă și la canalizare pentru comunitățile de romi care locuiau în așezări ilegale, Curtea a considerat că statul nu putea să suporte întreaga povară a furnizării de apă curentă în locuințele reclamantilor, în special atunci când, ca în speță, nu existau obstacole financiare sau de altă natură care să îi împiedice pe reclamanti să își îmbunătățească condițiile de viață. În aceste circumstanțe, observând că autoritățile au oferit reclamantilor posibilitatea de a avea acces la apă potabilă și că aceștia din urmă primeau prestații sociale, Curtea a constatat că statul pârât a ținut cont de poziția vulnerabilă a reclamantilor și a îndeplinit cerințele art. 8 din Convenție (§§ 149- 159).

172. În plus, Curtea a constatat că, în cazul în care, în temeiul unei hotărâri definitive și executorii, unei persoane i s-a alocat o locuință pe care are dreptul să o dețină și să o utilizeze, iar în anumite condiții să o cumpere, se poate considera că aceasta are un „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 (cauza *Teteriny împotriva Rusiei*, 2005, §§ 48-50). Cu toate acestea, în cauza *Tchokontio Happi împotriva Franței*, 2015, având ca obiect neexecutarea unei hotărâri judecătorești prin care se dispunea relocarea de urgență a reclamantei, Curtea a făcut deosebirea între un drept și o opțiune de cumpărare viitoare. Constatând că, în temeiul contractului de închiriere de locuință socială rezultat, reclamanta avea dreptul de a utiliza apartamentul și numai opțiunea de a-l cumpăra, Curtea a constatat că nu exista nicio încredere legitimă de a dobândi o proprietate și că, prin urmare, dreptul său la o locuință socială nu echivala cu un „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 59-60). O deosebire similară, dar mai generală, a fost făcută de Curte în cauzele îndreptate împotriva statelor succesoare ale fostei Iugoslavii, cauze care (cauza *Mago și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2012, § 78).

2. Marja de apreciere

173. Curtea va acorda, de obicei, o marjă largă de apreciere în sferile care implică aplicarea unor politici sociale sau economice, inclusiv în ceea ce privește locuințele (cauza *Connors împotriva*

Regatului Unit, 2004, § 82; cauza *Yordanova și alții împotriva Bulgariei*, 2012, § 118; cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, § 141). Datorită cunoașterii directe a societății lor și a nevoilor acesteia, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai în măsură decât instanța internațională să aprecieze ce anume este în interesul public din motive sociale sau economice, iar Curtea respectă, în general, alegerile legiuitorului în materie de politici, cu excepția cazului în care acestea sunt „în mod vădit lipsite de un temei rezonabil” (cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* [CG], 2006, § 52; cauza *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, § 37). Acest lucru este valabil, în special în contextul alocării resurselor limitate ale statului (cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, § 141; cauza *Šaltinytė împotriva Lituaniei*, 2021, §§ 64 și 77). De asemenea, Curtea a statuat că marja de apreciere în materie de locuințe este mai restrânsă atunci când este vorba de drepturile garantate de art. 8 în comparație cu cele din art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, având în vedere importanța centrală a art. 8 din Convenție pentru identitatea, autodeterminarea, integritatea fizică și morală a persoanei, precum și pentru menținerea relațiilor cu ceilalți și a unui loc stabil și sigur în comunitate (cauza *Andrey Medvedev împotriva Rusiei*, 2016, § 53; cauza *Gladysheva împotriva Rusiei*, 2011, § 93).

174. Curtea a considerat că este legitim ca statele să instituie criterii în funcție de care să poate fi alocată o prestație precum locuințele sociale, atunci când oferta disponibilă este insuficientă pentru a satisface cererea, atât timp cât aceste criterii nu sunt arbitrare sau discriminatorii. Statele pot fi îndreptățite să facă distincții între diferite categorii de imigranți și să limiteze accesul anumitor categorii la serviciile publice, cum ar fi locuințele sociale (cauza *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, § 49). *Bah* a avut ca obiect neluarea în considerare a prezenței unui minor supus restricțiilor la imigrație pentru a stabili prioritatea în vederea alocării unei locuințe sociale. Curtea nu a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, statuând că tratamentul diferențiat aplicat reclamantei era justificat în mod rezonabil și obiectiv de necesitatea de a aloca, cât mai echitabil posibil, fondul redus de locuințe sociale disponibile în Regatul Unit și legitimitatea, prin această alocare, a statutului de imigrație al celor care au nevoie de locuință (§ 52; a se vedea, de asemenea, cauza *L.F. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2022, §§ 46-48, privind excluderea persoanelor non-membre ale comunității evreiești ortodoxe de la locuințele sociale deținute de o organizație caritabilă care se ocupa de acea comunitate).

175. Deși marja de apreciere este, în principiu, largă, Curtea a subliniat că măsurile de politică economică și socială trebuie, totuși, să fie puse în aplicare într-un mod care să nu încalce interzicerea discriminării și să respecte cerința de proporționalitate. În contextul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea și-a limitat acceptul de a respecta opțiunea politică a legiuitorului ca nefiind „în mod vădit, lipsită de un temei rezonabil” la circumstanțele în care o pretinsă diferență de tratament a rezultat dintr-o măsură tranzitorie care face parte dintr-un sistem creat pentru a corecta o inegalitate. În afara acestui context, și în cazul în care discriminarea invocată se bazează pe dizabilitate sau pe sex, marja de apreciere a statului este considerabil redusă și ar fi necesare „motive extrem de importante” pentru a justifica diferența de tratament în discuție (cauza *J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, §§ 88-89, 97 și 104). 176. În plus, în jurisprudența sa, Curtea a subliniat necesitatea ca statele să ia în considerare grupurile sociale vulnerabile și dezavantajate, cum ar fi, de exemplu, populația romă, care ar putea avea nevoie de asistență pentru a se putea bucura efectiv de aceleași drepturi ca și populația majoritară (cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, § 142). Astfel de circumstanțe pot da naștere unei obligații pozitive în temeiul Convenției, în virtutea art. 8, a facilita modul de viață al romilor (cauza *Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, §§ 84 și 94). Acest lucru este valabil mai ales dacă amploarea intruziunii în drepturile prevăzute la articolul 8 este gravă, cum ar fi măsurile care duc la lipsa de adăpost (ibidem, §§ 85-86). În plus, Curtea a considerat specificitatea reclamantilor ca grup social și nevoile acestora ca fiind unul dintre factorii relevanți în evaluarea proporționalității pe care autoritățile naționale au obligația de a o întreprinde (cauza *Yordanova și alții*, 2012, §§ 129 și 132-133; cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, §§ 142 și 147).

177. Pentru o recapitulare a principiilor generale relevante privind marja de apreciere a statului și evaluarea proporționalității în acest domeniu, a se vedea cauza *Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), 2022, §§ 94-98.

B. Evacuare / Pierderea domiciliului

178. În jurisprudența sa, Curtea a considerat, în general, că este legitim ca autoritățile să încerce să redobândească proprietatea asupra unor terenuri sau bunuri de la persoane care nu aveau dreptul să le ocupe (cauza *Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, § 69; cauza *McCann împotriva Regatului Unit*, 2008, § 48; cauza *Yordanova și alții împotriva Bulgariei*, 2012, § 111).

179. Cu toate acestea, evacuările trebuie nu doar să fie prevăzute de dreptul intern, ci trebuie să fie proporționale cu scopul legitim urmărit, luându-se în considerare circumstanțele particulare ale cazului (cauza *Orlić împotriva Croației*, 2011, § 64; cauza *Andrey Medvedev împotriva Rusiei*, 2016, § 54). Existența garanțiilor procedurale pentru astfel de măsuri este un aspect esențial în evaluarea de către Curte a proporționalității ingerinței (cauza *Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, §§ 83 și 92; cauza *Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), 2022, §§ 101-102). În mod special, Curtea trebuie să examineze dacă procesul decizional care a condus la măsurile de ingerință a fost echitabil și a respectat interesele individuale protejate de art. 8 din Convenție (*ibid.*; cauza *Brežec împotriva Croației*, 2013, §§ 48-50). Pentru a stabili dacă evaluarea obligatorie a proporționalității a fost efectuată la nivel național, Curtea poate lua în considerare caracterul echitabil general al procedurilor în ansamblul lor (prin analogie cu art. 6) (cauza *Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), 2022, § 103, în care instanța a constatat că dezavantajul pentru reclamanți din cauza lipsei inițiale a reprezentării juridice a fost aproape imediat remediat atunci când li s-a acordat asistență judiciară câteva zile mai târziu).

180. În plus, Curtea a stabilit, în temeiul art. 8 din Convenție, că orice persoană care riscă să își piardă locuința trebuie să aibă, în principiu, posibilitatea ca proporționalitatea măsurii să fie stabilită de o instanță independentă, chiar dacă, în temeiul legislației naționale, dreptul de ocupare a încetat (cauza *McCann împotriva Regatului Unit*, 2008, §§ 50 și 53). Acest principiu a fost dezvoltat în contextul locuințelor aflate în proprietatea statului sau în proprietate socială [cauza *F.J.M. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2018, § 37, cu trimiteri suplimentare în aceasta]. Totuși, s-a făcut o distincție între proprietarii care sunt autorități publice și cei care sunt privați, în sensul că principiul nu se aplică în mod automat în cazurile în care punerea în posesie este solicitată de o persoană fizică sau de o întreprindere privată. Dimpotrivă, în aceste cazuri, se poate considera că echilibrul dintre interesele concurente ale părților private implicate (proprietarul din sectorul privat și ocupantul reședinței) a fost atins de legislația care are ca scop protejarea drepturilor respective prevăzute de Convenție (*ibid.*, §§ 41-46).

181. În cazul în care autoritățile naționale, în deciziile lor prin care au dispus și menținut evacuarea reclamantului, nu au dat nicio explicație și nu au prezentat niciun argument care să demonstreze că evacuarea reclamantului era necesară, Curtea poate trage concluzia că interesul legitim al statului de a-și putea controla proprietatea trebuie să treacă pe locul al doilea față de dreptul reclamantului la respectarea domiciliului său (cauza *Bjedov împotriva Croației*, 2012, §§ 70-71; cauza *Yordanova și alții împotriva Bulgariei*, 2012, § 118). *Iordanova și alții* a avut ca obiect evacuarea planificată a unor romi din așezările în care se instalaseră în urmă cu mai mult timp, fără să li se ofere locuințe alternative. Curtea a constatat că evacuarea ar constitui o încălcare a art. 8 din Convenție, cu motivarea că autoritățile naționale nu au luat în considerare statutul defavorizat al reclamanților și nu au indicat motivele pentru care era necesară îndepărtarea reclamanților, în special în lipsa unei locuințe alternative, ceea ce îi lăsa pe aceștia fără locuință (§§ 122-134).

182. Curtea a făcut o analogie între principiile art. 8 stabilite în cauzele menționate mai sus privind evacuarea chiriașilor și a ocupanților din locuințe sau terenuri publice, cu cele privind pierderea domiciliului, afirmându-și poziția potrivit căreia evaluarea necesității ingerinței în astfel de cazuri implică nu numai aspecte de fond, ci și de procedură, și anume dacă procesul decizional a respectat, în mod corespunzător, interesele protejate în temeiul art. 8 (cauza *Ivanova și Cherkezov împotriva Bulgariei*, 2016, §§ 52-53). În cauza *Ivanova și Cherkezov*, referitoare la ordinul de demolare a locuinței reclamanților pentru încălcarea normelor de construcție, Curtea a constatat că demolarea preconizată ar constitui o încălcare a art. 8 din cauza faptului că reclamanții nu au avut la dispoziție o procedură care să le permită obținerea unei revizuirii adecvate a proporționalității măsurii. Procedurile interne s-

au axat doar pe ilegalitatea clădirii, fără a se implica în circumstanțele personale ale reclamantilor, cum ar fi faptul că aceasta era singura locuință a acestora și indisponibilitatea unei locuințe alternative (§§ 56-62). Faptul că aceasta este amploarea evaluării pe care trebuie să o facă autoritățile în cazurile de demolare a unei locuințe a fost confirmat în cauza [Simonova împotriva Bulgariei](#), 2023, § 48, o cauză privind, de asemenea, un ordin de demolare a unei clădiri ridicate ilegal. Curtea a constatat o încălcare a articolului 8 prin faptul că autoritățile naționale nu au luat în considerare riscul ca o familie formată dintr-o mamă singură și copiii săi minori să rămână fără adăpost, nu au luat măsuri pentru a asigura o locuință alternativă adecvată și nu au evaluat proporționalitatea măsurii în circumstanțele specifice ale reclamantei (§§ 51-54).

183. Cazurile care implică evacuări pot implica, de asemenea, obligații pozitive pentru statul pârât. În cauza [Pibernik împotriva Croației](#), 2004, neexecutarea de către autoritățile naționale a unui ordin de evacuare a unui apartament, în favoarea proprietarului, a fost considerată de Curte ca fiind o nerespectare de către stat a obligațiilor care îi revin în temeiul art. 8 din Convenție (§§ 64 și 70; a se vedea, de asemenea, cauza [Cvijetić împotriva Croației](#), 2004, §§ 51-53).

C. Controlul chiriei

184. Curtea a recunoscut că domeniul precum locuințele, pe care societățile moderne le consideră o nevoie socială primordială și care joacă un rol central în politicile de bunăstare și economice ale statelor contractante, pot necesita adesea o anumită formă de reglementare din partea statului. În acest domeniu, deciziile privind aspectul dacă și – în caz că da – când ar putea fi lăsate pe deplin în seama forțelor pieței libere sau dacă ar trebui să fie supuse controlului statului, precum și alegerea măsurilor de asigurare a nevoilor în materie de locuințe ale comunității și a calendarului pentru aplicarea lor implică în mod necesar luarea în considerare a unor probleme sociale, economice și politice complexe. Considerând că este firesc să fie largă marja de apreciere de care dispune legiuitorul la punerea în aplicare a politicilor sociale și economice, Curtea a declarat în repetate rânduri că va respecta hotărârea legiuitorului cu privire la ceea ce este în interesul „public” sau „general”, cu excepția cazului în care hotărârea respectivă este în mod vădit lipsită de un temei rezonabil (cauza [Hutten-Czapska împotriva Poloniei](#) [CG], 2006, §§ 165-66).

185. În cauza [Mellacher și alții împotriva Austriei](#), 1989, referitoare la proprietarii care au contestat introducerea unei reduceri legale a chiriei în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a constatat că a fost rezonabil ca legiuitorul austriac să concluzioneze că justiția socială impunea reducerea chiriilor inițiale și că reducerile de chirie care decurg din lege, deși substanțiale, nu au reprezentat, în mod necesar, o sarcină disproporționată pentru proprietari (§§ 53-57).

186. În schimb, în cauza [Hutten-Czapska împotriva Poloniei](#) [CG], 2006, în care Curtea s-a confruntat cu o plângere a unui proprietar afectat de un sistem restrictiv de control al chiriilor introdus după prăbușirea regimului comunist din Polonia, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1. În afară de stabilirea nivelurilor de chirie care puteau fi percepute, sistemul consta într-o combinație de diverse restricții asupra drepturilor proprietarilor în ceea ce privește libera voință contractuală de a încheia și de a negocia un contract de închiriere cu chiriașii, precum și stabilirea condițiilor de reziliere a contractelor de închiriere. Deși Curtea a acceptat scopul legitim al sistemului de control al chiriei contestat, care a fost acela de a asigura protecția socială a chiriașilor și de a asigura tranziția treptată de la o chirie controlată de stat, la o chirie contractuală negociată integral, și a recunoscut problemele excepțional de dificile și sensibile din punct de vedere social implicate în reconcilierea drepturilor de proprietate conflictuale ale proprietarilor și a drepturilor sociale ale chiriașilor, aceasta a constatat că statul pârât nu a reușit să găsească echilibrul echitabil necesar între cele două, impunând o sarcină disproporționată și excesivă asupra reclamantului în speță (§§ 178 și 223-225).

187. Curtea a abordat și alte aspecte similare privind controlul chiriilor în cauze împotriva statelor membre după căderea regimurilor anterioare, constatând alte încălcări ale art. 1 din Protocolul nr. 1 (cauza [Statileo împotriva Croației](#), 2014, §§ 140-145; cauza [Bittó și alții împotriva Slovaciei](#), 2014, §§ 105-119). În cauza [Kasmi împotriva Albaniei](#), 2020, reclamantul s-a plâns de imposibilitatea de a

reintră în posesia unei proprietăți recunoscute ca aparținând familiei sale, în urma reformelor de privatizare după căderea regimului comunist din Albania, dar care era ocupată de chiriași care, datorită statutului lor vulnerabil de pensionari amenințați de lipsa unui adăpost, se bucurau de o protecție specială. Deși Curtea a acceptat scopul legitim al legislației, care era acela de a asigura o locuință unei părți vulnerabile a societății la prețuri rezonabil de accesibile, într-o țară în care disponibilitatea locuințelor nu putea satisface cererea, aceasta a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1, având în vedere contractele de închiriere impuse de lege, lipsa unor mecanisme adecvate de protejare a drepturilor reclamantului de a rezilia contractul de închiriere, valoarea scăzută a chiriei stabilită prin lege, care nu permitea indexarea acesteia cu rata inflației și perioada lungă de incertitudine în care s-a aflat reclamantul (§§ 76 și 79-85).

188. La o concluzie similară s-a ajuns în cauza *Berger-Krall și alții împotriva Sloveniei*, 2014, deși din perspectiva drepturilor chiriașilor în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, cu constatarea neîncălării Convenției. Cauza a avut ca obiect plângerile unor chiriași, care locuiau în apartamente sociale în temeiul unor contracte de închiriere „protejate special” încheiate în timpul regimului anterior, cu privire la creșterea chiriei și la reducerea garanției privind proprietatea ca urmare a trecerii țării la o economie de piață. Curtea, deși a recunoscut o degradare generală a protecției juridice acordate chiriașilor ca urmare a reformelor, a constatat că acestea erau într-un fel consecințe inevitabile ale alegerii legiuitorului privind denaționalizarea și trecerea la o economie de piață, în care statul trebuia să asigure un echilibru corespunzător între drepturile proprietarilor și cele ale chiriașilor. În plus, Curtea a considerat că reclamantii beneficiau în continuare de o protecție specială, în special pentru că aveau contracte încheiate pe durată nedeterminată, iar cuantumul majorării chiriei era totuși mai mic decât nivelul chiriei pe piața liberă și, în orice caz, nu era excesiv în raport cu veniturile lor. În consecință, Curtea a constatat că statul pârât, prin faptul că a reconciliat interesele conflictuale aflate în joc, a asigurat o repartizare a sarcinii sociale și financiare implicate în reforma privind locuințele (§§ 205-212).

189. În plus, în cauza *Edwards împotriva Maltei*, 2006, privind rechiziționarea de către guvern a locuinței și a terenului adiacent al reclamantului pentru a asigura locuințe pentru persoanele fără adăpost, Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 din cauza constrângerilor impuse asupra exercitării drepturilor proprietarului reclamant. Curtea a acceptat scopul legitim urmărit de rechiziția contestată și de controlul chiriilor, care a fost acela de a asigura distribuția și utilizarea echitabilă a resurselor de locuințe, în vederea asigurării protecției sociale a chiriașilor, prevenirii lipsei de adăpost, precum și a protejării demnității chiriașilor cu situație precară (§ 67). Cu toate acestea, pentru a evalua dacă a fost atins un echilibru echitabil între interesul general al comunității și dreptul reclamantului de a se bucura, în mod pașnic, de bunurile sale, Curtea a observat că proprietarul a pierdut controlul asupra proprietății sale timp de aproape 30 de ani, chiria pe care a primit-o în compensație a fost extrem de mică în comparație cu rata pieței și că acesta nu a avut nicio influență asupra selecției chiriașului sau asupra vreunui dintre condițiile fundamentale ale chiriei. Prin urmare, acesta a constatat că, pe seama proprietarului, a fost pusă o sarcină disproporționată și excesivă, acesta fiind nevoit să suporte majoritatea costurilor sociale și financiare ale asigurării unei locuințe pentru alții (§§ 73-79).

190. În cauza *Lindheim și alții împotriva Norvegiei*, 2012, modificările legislative au acordat locatarilor de terenuri, utilizate ca locuințe permanente sau de vacanță, dreptul de a-și prelungi contractele de închiriere în aceleași condiții ca și contractul de închiriere anterior, pe o perioadă nelimitată de timp. Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1. Aceasta a considerat că considerentele de politică socială urmărite de legislație, și anume, protejarea intereselor chiriașilor lipsiți de mijloace financiare, au fost legitime, deoarece ridicarea controlului chiriilor în 2002 a afectat, în mod substanțial, mulți chiriași nepregătiți, prin creșterea drastică a chiriei terenului acestora (§§ 97-100). Cu toate acestea, Curtea a considerat că modificările legislative au impus o povară disproporționată asupra reclamantilor din cauza mai multor factori, inclusiv faptul că nivelul chiriei era surprinzător de scăzut, că prelungirile aveau o durată nedeterminată și că chiria putea fi majorată doar în funcție de indicele prețurilor de consum, nu de valoarea terenului, precum și faptul că doar locatarul

putea rezilia contractul de închiriere (§§ 126-136; a se vedea, în schimb, cauza *Fundația Karibu împotriva Norvegiei*, 2022, §§ 75-94, o cauză care a urmat cazului *Lindheim*).

191. Scopul pentru care o proprietate este utilizată de către chiriași poate fi, de asemenea, un factor important în evaluarea de către Curte a proporționalității măsurilor de control al chiriei. În cauza *Bradshaw și alții împotriva Maltei*, 2018, în care obiectul contractului de închiriere era un bun utilizat de *King's Own Band Club*, Curtea a observat că folosința spațiului era destinată unor activități sociale și culturale, deci de natură comercială, spre deosebire, de exemplu, de locuințele sociale, ceea ce implica un interes public mai redus decât în alte cazuri și nu justifica o astfel de reducere substanțială a chiriei în raport cu valoarea închirierii de pe piața liberă (§§ 58 și 63-66).

D. Alte măsuri de control exercitat de stat

192. În cauza *Garib împotriva Țărilor de Jos* [CG], 2017, Curtea a examinat o plângere în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție împotriva legilor de urbanism, care impuneau persoanelor care doreau să locuiască în anumite cartiere ale orașului, fie să fi locuit deja în zonă, în ultimii șase ani, fie să aibă un venit din muncă pentru a obține un permis locativ în zona respectivă. Scopul legislației era de a stopa declinul și stigmatizarea anumitor cartiere sărace din Rotterdam, prin încurajarea populației de către persoane care nu depindeau de ajutorul social. Curtea a reținut că, având în vedere contextul social și economic al cauzei, marja de apreciere a legiitorului s-a extins, în principiu, atât la decizia sa de a interveni în zona în cauză, cât și, odată intervenit, la normele detaliate pe care le-a stabilit pentru a atinge un echilibru între interesele publice și private concurente. Mai precis, Curtea a reiterat că, într-un domeniu atât de complex și dificil precum cel al dezvoltării marilor orașe, statul se bucură de o marjă largă de apreciere pentru a-și pune în aplicare politica de urbanism (§§ 138-139).

193. Pentru a stabili dacă a fost justificată ingerința în drepturile reclamantei, a cărei cerere de acordare a unei autorizații de rezidență a fost respinsă pe motiv că nu îndeplinea niciuna dintre cerințe, Curtea a examinat cadrul legal și situația individuală a reclamantei. Curtea a constatat că nu exista nicio dovadă că opțiunile de politică ale autorităților la momentul faptelor erau în mod clar eronate sau că au produs efecte negative disproporționate la nivelul persoanei afectate. Dimpotrivă, existau dovezi că structura socio-economică a districtelor relevante începuse să se schimbe – un număr mai mare de nou-sosiți încadrați în muncă decât înainte (§§ 147-148). În plus, Curtea a acordat o importanță considerabilă includerii unor garanții care indicau faptul că s-a ținut seama în mod corespunzător de drepturile și interesele unor persoane precum reclamanta: era nevoie să fie disponibile la nivel local locuințe alternative suficiente pentru cei care nu întruneau cerințele pentru autorizație; încadrarea districtelor trebuia să fie revizuită o dată la 4 ani, iar ministrul de resort urma să prezinte parlamentului un raport la fiecare 5 ani cu privire la eficacitatea legislației și efectele acesteia în practică; de asemenea, a fost inclusă o clauză privind dificultățile personale. Disponibilitatea controlului judiciar (în două grade de jurisdicție în conformitate cu art. 6) conferea o protecție suplimentară. Prin urmare, Curtea a constatat că statul pârât nu a depășit marja de apreciere care i-a fost acordată (§§ 150-157).

194. În plus, în compararea intereselor reclamantei cu interesul public urmărit de legislație, Curtea a considerat că situația personală a reclamantei, ca urmare a refuzului permisului său locativ, nu era deosebit de convingătoare. Curtea a observat, printre altele, că nu a existat nicio sugestie că reclamanta ar fi suferit vreo dificultate, aceasta a refuzat să declare de ce dorea - în afara preferinței personale - să rămână în zonă și a reieșit că aceasta s-a mutat într-o locuință subvenționată de Guvern, într-o altă municipalitate, chiar înainte de expirarea perioadei de așteptare de șase ani. Prin urmare, Curtea a constatat că consecințele pentru reclamantă a refuzului de a obține un permis locativ nu au reprezentat o dificultate atât de disproporționată încât interesul acesteia să depășească interesul general servit de aplicarea consecventă a măsurii în cauză (§§ 160-165). Dacă ar fi acceptată o preferință personală nejustificată, autoritățile naționale și Curtea ar fi private de posibilitatea de a evalua interesele publice și private implicate, iar luarea deciziilor publice și-ar pierde prevalența, reducând astfel marja de apreciere a statului la zero (§ 166).

E. Ajutoare pentru locuințe

195. Jurisprudența Curții privind ajutoarele pentru locuințe se grupează în principal, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Cauza *Vrountou împotriva Ciprului*, 2015, a vizat refuzul eliberării unui permis de refugiat, singurul mijloc de obținere a unei alocații pentru locuință, pe motiv că reclamantul era copilul unei femei strămutate și nu al unui bărbat strămutat. Curtea a constatat că nu a existat nicio justificare obiectivă și rezonabilă pentru diferența de tratament și, prin urmare, a fost o încălcare a acestor prevederi (§ 76). Printre alți factori, Curtea a considerat că ajutorul pentru locuință se încadra, în mod clar, în sfera de aplicare a art. 1 din Protocolul nr. 1, deoarece, dacă nu ar fi existat obligativitatea deținerii unui permis de refugiat, reclamantul ar fi avut dreptul, aplicabil în temeiul dreptului intern, de a primi o alocație pentru locuință (§§ 64-66).

196. În cauza *J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, având ca obiect lipsa unei derogări în favoarea reclamantelor aflate într-o situație vulnerabilă în momentul reducerii ajutoarelor pentru locuință, Curtea a examinat capete de cerere referitoare la obligațiile pozitive ale statului în temeiul art. 14, și anume obligația de a trata în mod diferit persoanele ale căror situații sunt semnificativ diferite. Cele două reclamante, chiriașe în locuințe sociale, s-au plâns, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, că reducerea ajutoarelor pentru locuință de care beneficiaseră anterior, ca urmare a unei modificări a sistemului instituit prin lege în vederea economisirii fondurilor publice, le-a pus într-o situație mai precară decât pe alte persoane afectate de reducere din cauza situației lor personale: prima reclamantă avea grijă în permanență de copilul său cu dizabilități, iar a doua era găzduită într-un „sistem de protecție” pentru persoane care fuseseră victimele unor grave forme de violență domestică și care riscau în continuare să sufere forme de violență domestică.

197. După ce a stabilit că reclamantele, care erau tratate în același mod ca și ceilalți beneficiari ai ajutoarelor pentru locuință, chiar dacă situația lor era semnificativ diferită, au fost afectate în mod deosebit de măsura în litigiu, Curtea a examinat dacă această neaplicare a unui tratament diferit era justificată în mod obiectiv și rezonabil. În circumstanțele cauzei, în care pretinsa discriminare s-a bazat pe handicap și sex, ar fi necesare „motive foarte întemeiate” pentru a justifica aplicarea măsurii în litigiu în privința reclamantelor (§§ 96-97).

198. Cu privire la prima reclamantă, Curtea a constatat că, deși mutarea ar fi fost extrem de perturbatoare și cât se poate de indezirabilă, aceasta ar fi putut să se mute într-o locuință mai mică, adaptată corespunzător și să solicite un ajutor discreționar pentru locuință. Curtea a ajuns la convingerea că acestea constituiau motive suficiente de întemeiate pentru a concluziona că mijloacele utilizate pentru punerea în aplicare a măsurii erau proporționale și că diferența de tratament era justificată (pct. 101-102). Totuși, cu privire la a doua reclamantă, Curtea a considerat că, întrucât scopul reducerii ajutorului pentru locuință (care o stimula să se mute într-o casă mai mică) era în contradicție cu scopul „sistemului de protecție” (de a-i permite să rămână în acea locuință pentru propria siguranță), nu au fost prezentate motive întemeiate pentru a justifica prioritatea acordată unui scop legitim față de celălalt. Prin urmare, impunerea modificării introduse prin lege asupra acestui grup mic și ușor de identificat nu a fost justificată și a fost discriminatorie (§§ 103-105).

199. În plus, în cauza *Šaltinytė împotriva Lituaniei*, 2021, privind refuzul unei subvenții pentru locuințe disponibile pentru „familiile tinere” cu venituri reduse la cumpărarea primei lor case, din cauza vârstei reclamantului, Curtea a acceptat că o politică publică, care vizează așa cum este, încurajarea tinerilor să aibă mai mulți copii și să compenseze astfel scăderea populației cauzată de emigrație și de o rată scăzută a natalității, trebuie considerată ca urmărind un scop legitim de interes public. Aceasta a considerat că scăderea numărului de copii și îmbătrânirea populației sunt motive legitime de îngrijorare pentru autoritățile naționale, care trebuie să caute modalități de a modifica tendințele demografice prin utilizarea diferitelor măsuri în limitele competențelor lor (§§ 74-75). În opinia Curții, decizia de a acorda asistență socială suplimentară familiilor constituite din persoane de vârstă mai tânără nu poate fi considerată, în sine, ca fiind vădit lipsită de un temei rezonabil, având în vedere faptul că situația financiară a tinerilor este un factor important care le influențează deciziile de a emigra sau nu, de a avea sau nu copii și de a decide când să facă acest lucru. În consecință, luând, de asemenea, notă de datele statistice

și demografice din țară, aceasta a constatat că nu a existat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 79-83).

VI. Grupuri vulnerabile specifice

Articolul 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

Articolul 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

Articolul 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 – Dreptul de proprietate

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a pune în aplicare legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

Articolul 2 din Protocolul nr. 1 – Dreptul de instruire

„Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.”

Articolul 4 din Protocolul nr. 4 - Interzicerea expulzării colective de străini

„Expulzările colective de străini sunt interzise.”

200. Acest capitol va analiza dimensiunea socială a jurisprudenței Curții referitoare la anumite grupuri vulnerabile, cum ar fi migranții/solicitanții de azil, persoanele cu dizabilități și persoanele de etnie romă.

A. Migranți / Solicitanți de azil²⁹

201. În cadrul evaluării drepturilor acestora în temeiul Convenției, Curtea acordă o atenție deosebită statutului vulnerabil al migranților/solicitanților de azil, având în vedere situația precară și experiențele anterioare ale acestora (cauza *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* [CG], 2011, §§ 232 și 251; cauza *B.G. și alții împotriva Franței*, 2020, § 78). Acest lucru este valabil mai ales atunci când sunt implicați copii, la care Curtea s-a referit ca fiind într-o situație de „vulnerabilitate extremă”, indiferent dacă sunt însoțiți sau neînsoțiți, care are prioritate față de considerentele privind statutul acestora de migranți aflați în situație ilegală (cauza *N.T.P. și alții împotriva Franței*, 2018, § 44; cauza *Khan împotriva Franței*, 2019, §§ 73-74 și §§ 92-93; cauza *B.G. și alții împotriva Franței*, 2020, § 79).

202. Curtea a reiterat faptul că art. 3 nu obligă statele să ofere tuturilor persoanelor aflate sub jurisdicția lor o locuință și nici să acorde migranților asistență financiară pentru a le permite să mențină un anumit nivel de trai, dar responsabilitatea statului poate fi angajată în temeiul art. 3 atunci când un solicitant, în circumstanțe care depind integral de sprijinul statului, se confruntă cu indiferența oficială într-o situație de privare sau de lipsă gravă incompatibilă cu demnitatea umană (cauza *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* [CG], 2011, §§ 249 și 253; cauza *Tarakhel împotriva Elveției* [CG], 2014, §§ 95 și 98). În cauza *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* [CG], 2011, Curtea a examinat, în temeiul art. 3, capetele de cerere ale unui solicitant de azil care locuia pe străzi timp de mai multe luni într-o stare de sărăcie extremă, fără niciun mijloc de întreținere (fără posibilitatea satisfacerii nevoilor de bază, precum hrana și igiena) și cu teama constantă că va deveni victimă unei agresiuni sau unui furt. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 ca urmare a faptului că statul pârât nu a ținut seama în mod corespunzător de vulnerabilitatea reclamantului în calitate de solicitant de azil și nu a întreprins nicio acțiune în situația deosebit de gravă în care reclamantul se afla de luni de zile. Curtea a considerat că reclamantul a fost victimă unui tratament umilitor care demonstrează o lipsă de respect pentru demnitatea sa și că această situație i-a cauzat sentimente de frică, angoasă sau inferioritate de natură să îl aducă la disperare. Condițiile sale de viață, combinate cu incertitudinea prelungită în care a rămas și lipsa totală a perspectivelor de îmbunătățire a situației sale, au atins nivelul de gravitate necesar pentru a intra sub incidența art. 3 din Convenție (§§ 263-264).

203. La o concluzie similară a ajuns Curtea în cauza *N.H. și alții împotriva Franței*, 2020, referitoare la solicitanți de azil care, din cauza întârzierilor administrative care i-au împiedicat să primească ajutorul prevăzut de lege în așteptarea soluționării cererii lor de azil, au fost nevoiți să trăiască pe stradă timp de mai multe luni, fără acces la instalații sanitare, fără mijloace de întreținere și cu teama constantă că vor deveni victimele unei agresiuni sau unui furt. Curtea a constatat că autoritățile nu și-au îndeplinit obligațiile față de reclamanți în temeiul legislației naționale și nu au reacționat corespunzător după ce au fost alertate cu privire la situația precară a reclamanților. Prin urmare, reclamanții au fost victimele unui tratament degradant, autoritățile arătând lipsă de respect pentru demnitatea lor, care a depășit pragul de gravitate în sensul art. 3 din Convenție (§§ 165-186). Pe de altă parte, Curtea a statuat că pragul prevăzut de art. 3 nu a fost atins în situația unui reclamant care, de asemenea, locuise într-un cort de luni de zile, dar care primise documente care atestau statutul său de solicitant de azil și asistență financiară într-un termen comparativ mai scurt (§ 187).

204. În plus, în cauza *Tarakhel împotriva Elveției* [CG], 2014, cu privire la propunerea de îndepărtare în Italia a unui cuplu afgan de solicitanți de azil și a celor șase copii minori ai acestora, Curtea a considerat că o expulzare ar constitui o încălcare a art. 3 în absența unor garanții obținute de statul pârât potrivit cărora reclamanții vor fi preluați în unități și condiții (cazare, hrană, îngrijire medicală adecvate etc.) adaptate vârstei copiilor și că familia va rămâne împreună la sosirea în statul de primire (§§ 120-122).

205. Curtea a ajuns la concluzii similare în alte cauze care implică copii:

- Cauza *Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei*, 2006, privind detenția unui

²⁹ A se vedea, de asemenea, *Ghidul privind jurisprudența referitoare la imigrație din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

copil de cinci ani neînsoțit, într-un centru destinat adulților și incapabil să satisfacă nevoile unui copil, urmată de deportarea acestuia fără măsurile și precauțiile necesare pentru situația sa (§§ 50-59 și 66-71);

- Cauza *Muskhadzhiyeva și alții împotriva Belgiei*, 2010, privind detenția a patru minori solicitanți de azil, în vârstă de șapte luni, respectiv trei ani și jumătate, cinci și șapte ani, la momentul faptelor, însoțiți de părinții lor, într-o unitate neechipată pentru a primi copii, care a dus la deteriorarea în special a sănătății lor psihologice (§§ 59-63);
- Cauza *Popov împotriva Franței*, 2012, privind detenția copiilor minori însoțiți de părinți, în așteptarea expulzării, timp de cincisprezece zile, într-un mediu pentru adulți, cu o prezență puternică a poliției, fără activități care să îi țină ocupați, combinată cu suferința părinților, care era vădit nepotrivită vârstei acestora (§§ 91-103);
- Cauza *A.B. și alții împotriva Franței*, 2016, privind detenția unui copil de patru ani, deși însoțit de părinții săi, timp de optsprezece zile într-un centru de detenție în care, printre altele, a fost expus la niveluri deosebit de ridicate de zgomot și constrâns să stea pe lângă cu polițiști înarmați în uniformă în timpul transferurilor la diferite audieri judiciare și administrative, la care era obligat să participe, deoarece nu putea fi lăsat singur (§§ 112-115);
- Cauza *Khan împotriva Franței*, 2019, privind condițiile de trai precare ale unui minor străin neînsoțit într-o zonă sărăcăcioasă, un mediu evident nepotrivit pentru copii, timp de mai multe luni, precum și neexecutarea de către autorități a unei hotărâri judecătorești privind plasamentul reclamantului, aflat într-o poziție vulnerabilă, pentru a beneficia de îngrijire și protecție (§§ 81-95);
- Cauza *Moustahi împotriva Franței*, 2020, privind interceptarea pe mare și detenția ulterioară a minorilor neînsoțiți, deși aceștia sunt asociați, în mod arbitrar, cu un adult neînrudit și deportarea fără precauții într-un stat terț (§§ 58-70).
- *M.A. împotriva Italiei**, 2023, privind plasarea unei minore neînsoțite, solicitantă de azil, presupusă a fi victima unor abuzuri sexuale, timp de aproape opt luni într-un centru de primire pentru adulți care nu era dotat pentru a oferi asistența psihologică adecvată pe care situația sa vulnerabilă o impunea (§§ 41-48).

206. În cauza *Moustahi împotriva Franței*, 2020, Curtea a constatat și încălcări ale art. 5 și 4 din Protocolul nr. 4 la Convenție în ceea ce privește detenția și expulzarea minorilor neînsoțiți. Acesta a subliniat vulnerabilitatea considerabilă a copiilor din cauza vârstei lor (cinci și trei ani) și a faptului că aceștia au fost lăsați să se descurce singuri, separați de orice membru al familiei lor sau de orice adult desemnat să aibă grijă de ei (§ § 91-94; §§ 103-104 și §§ 133-137). În plus, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 în legătură cu refuzul autorităților de a permite tatălui să se reunească sau să se întâlnească cu copiii săi, care au fost plasați în detenție, din cauza ilegalității deținerii copiilor și, foarte important, a eșecului de a asigura respectarea interesului superior al copiilor, prin asocierea arbitrară a acestora cu un adult neînrudit (§§ 113-115; a se vedea, de asemenea, cauza *Popov împotriva Franței*, 2012, §§ 140-148, privind „interesul superior al copilului” în temeiul art. 8, în contextul detenției copiilor migranți).

207. În alte cazuri, însă, Curtea a concluzionat că nu a fost încălcat art. 3:

- Cauza *N.T.P. și alții împotriva Franței*, 2018, în care reclamantilor (o mamă și cei trei copii mici ai ei) li s-a oferit cazare pe timp de noapte într-un adăpost privat finanțat de autorități și li s-a oferit hrană și îngrijire medicală, iar copiii au mers la școală (§§ 45-49);
- Cauza *B.G. și alții împotriva Franței*, 2020, în care reclamantii (familii cu copii minori) au stat temporar într-o tabără de corturi amenajată într-o parcare, autoritățile luând măsuri pentru a le îmbunătăți condițiile materiale de viață, în mod special, prin asigurarea de îngrijiri medicale și școlarizarea copiilor și plasarea ulterioară a acestora într-un

apartament (§§ 87-89).

B. Persoane cu dizabilități³⁰

208. Curtea a soluționat cauze referitoare la drepturile persoanelor cu dizabilități în temeiul diferitelor articole ale Convenției. Curtea a identificat persoanele cu dizabilități ca aparținând unui grup deosebit de vulnerabil, menționând faptul că acestea au fost supuse discriminării și prejudecăților, care au dus la excluderea lor socială. O astfel de prejudecată ar putea implica stereotipuri legislative care interzic evaluarea individualizată a capacităților și nevoilor acestora. Prin urmare, Curtea a subliniat necesitatea de a preveni discriminarea persoanelor cu dizabilități și de a le promova pe deplin participarea și integrarea în societate, subliniind că marja de apreciere a statului este substanțial mai restrânsă în acest context și că acesta trebuie să aibă motive foarte serioase pentru a restrânge drepturile fundamentale ale unor astfel de persoane (cauza *Glor împotriva Elveției*, 2009, § 84; cauza *Guberina împotriva Croației*, 2016, § 73).

1. Acces la anumite zone, clădiri și servicii

209. Curtea a statuat că art. 8 nu poate fi considerat ca fiind general aplicabil de fiecare dată când există o perturbare în viața de zi cu zi a unei persoane care invocă lipsa accesului la o instituție publică: acesta se aplică numai în cazuri excepționale în care o astfel de lipsă de acces la clădirile publice și clădirile deschise publicului afectează viața acesteia în așa fel încât să interfereze cu dreptul la dezvoltare personală și dreptul de a stabili și dezvolta relații cu alte ființe umane și cu lumea exterioară. În astfel de circumstanțe, statul ar putea avea o obligație pozitivă de a asigura accesul la clădirile în cauză (cauza *Zehnalova și Zehnal împotriva Republicii Cehe* (dec.), 2002; cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, § 68; cauza *Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei*, 2022, §§ 44-46).

210. În cauza având ca obiect accesul unei persoane cu dizabilități la o plajă privată, Curtea a statuat că dreptul invocat privea relații interpersonale atât de largi și nedeterminate încât nu era de conceput o legătură directă între măsurile pe care statul era îndemnat să le ia pentru a remedia omisiunile centrelor private de înot și viața privată a reclamantului. În consecință, art. 8 nu era aplicabil (cauza *Botta împotriva Italiei*, 1998, § 35).

211. În plus, în cauzele privind accesul restricționat la anumite clădiri și servicii ale persoanelor cu dizabilități, Curtea a constatat că art. 8 nu este aplicabil și a respins plângerea ca incompatibilă *ratione materiae*. În cauza *Zehnalova și Zehnal împotriva Republicii Cehe* (dec.), 2002, referitoare la accesul la clădirile publice și la alte clădiri deschise publicului, Curtea a considerat că nu a existat o legătură specială între lipsa accesului la clădirile în cauză și nevoile particulare ale vieții private a reclamantului. Aceasta și-a exprimat îndoielile, având în vedere numărul mare de clădiri reclamate, cu privire la nevoia reclamantului de a le utiliza zilnic și dacă există o legătură directă și imediată între măsurile pe care statul era îndemnat să le ia și viața privată a reclamantului. Prin urmare, Curtea a considerat că art. 8 nu este aplicabil.

212. Invocând motive similare, Curtea a considerat că articolul 8 nu este aplicabil în cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, în care reclamantul s-a plâns de pretinsa neadoptare de către autorități a unor măsuri pozitive pentru facilitarea accesului la anumite clădiri publice și la transportul public. În plus, Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au rămas inactice și că situația din orașul în care reclamantul locuia s-a îmbunătățit treptat, prin adoptarea unei legislații care a favorizat integrarea persoanelor cu dizabilități în viața socială, economică și culturală și a impus obligații diferiților actori din viața publică pentru a facilita accesul acestor persoane la diferitele clădiri destinate

³⁰ A se vedea, de asemenea, subsecțiunea „Sănătatea și dizabilitățile” din capitolul „Motive de discriminare” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului* și subsecțiunea „Aspecte legate de persoanele cu dizabilități” din capitolul „Viața privată” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

publicului și integrarea lor în societate (§§ 68-71).

213. În cauza *Glaisen împotriva Elveției* (dec.), 2019, Curtea a examinat o plângere privind lipsa accesului unei persoane paraplegice la un cinematograful privat pentru a viziona un film care nu era difuzat în cinematografe cu acces pentru persoane cu dizabilități. Deși a luat act de situația socială și familială a reclamantului și a recunoscut importanța mersului la cinema ca nefiind limitat la vizionarea unui film, ci și ca implicând interacțiuni cu alte persoane, Curtea a considerat totuși că art. 8 nu poate fi interpretat în sensul că acesta conferă un drept de acces la un anumit cinematograful pentru a viziona un anumit film. În special, Curtea a constatat că exista un acces general la alte cinematografe din vecinătate care erau adaptate la nevoile reclamantului (§§ 48-49). Prin urmare, refuzul de a permite reclamantului să intre într-un cinematograful pentru a vedea un anumit film nu i-a afectat viața în așa fel încât să interfereze cu dreptul său la dezvoltare personală sau de a stabili și dezvolta relații cu alte ființe umane și cu lumea exterioară (§ 50).

214. Cu toate acestea, Curtea a făcut diferența între cauzele menționate mai sus și cea a reclamantului din cauza *Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei*, 2022, o cauză privind un reclamant care utiliza un scaun rulant și care a demarat, fără succes, o acțiune pentru îmbunătățirea accesibilității la două clădiri publice (centre artistice și culturale) din orașul său. Curtea a constatat că lipsa accesului cu scaunul cu roțile se încadrează în sfera „vieții private” garantate de art. 8. Curtea a considerat că reclamantul a identificat, două clădiri particulare care erau în proprietate și/sau administrate public și care păreau să joace un rol important în viața locală a municipiului său, lipsa accesului la acestea împiedicându-l să participe la o parte semnificativă a activităților culturale, evenimentelor și petrecerilor sociale oferite de comunitatea sa. Subliniind standardele europene și internaționale în sensul că persoanele cu dizabilități trebuie să aibă posibilitatea de a se integra pe deplin în societate și de a avea șanse egale de participare la viața comunității, Curtea a constatat că situația în litigiu era de natură să afecteze drepturile reclamantului la dezvoltare personală și să stabilească și să dezvolte relații cu lumea exterioară, intrând astfel în „sfera” art. 8 (§§ 44-46). Pe fond, Curtea nu a constatat o încălcare a Convenției, în mod special, prin faptul că autoritățile naționale au depus deja eforturi considerabile pentru a îmbunătăți accesibilitatea clădirilor publice din municipiu, acordând prioritate facilităților educaționale și sportive, pe care Curtea nu le-a considerat arbitrare sau nerezonabile (§§ 63-65).

215. În alte cazuri, Curtea a analizat aplicabilitatea art. 8 la anumite plângeri, fără a adopta, totuși, o poziție definitivă în această privință. Cauza *Mótká împotriva Poloniei* (dec.), 2006, a vizat lipsa asistenței pentru o persoană cu dizabilități pentru a intra într-o secție de votare și a-și exprima votul. Deși a considerat inutilă stabilirea aplicabilității articolului, întrucât cererea era inadmisibilă din alte motive, Curtea nu a exclus posibilitatea unei legături suficiente cu art. 8, având în vedere faptul că implicarea reclamantului în viața comunității sale locale și exercitarea îndatoririlor sale civice a fost afectată, atingând astfel posibilitatea reclamantului de a dezvolta relații sociale cu ceilalți și pentru propria sa dezvoltare personală.³¹ În mod similar, în cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, reclamantul s-a plâns de pretinsa imposibilitate de a contesta deciziile angajatorului său și ale autorităților administrative din cauza obstacolelor arhitecturale care nu îi permiteau accesul în sediile autorităților și instanțelor competente, iar Curtea a arătat că nu exclude posibilitatea aplicabilității art. 8, ținând seama de consecințele deciziilor în litigiu asupra vieții de zi cu zi a reclamantului (§§ 62-63). În cauza *Bayrakci împotriva Turciei*, 2013, referitoare la absența de la locul de muncă a unor toalete adaptate la dizabilitățile reclamantului, Curtea a afirmat că nu se îndoiește că lipsa toaletelor respective ar putea avea consecințe reale și grave asupra vieții de zi cu zi a reclamantului. În plus, aceasta a considerat că nu se poate exclude faptul că lipsa toaletelor adaptate nevoilor reclamantului, care dorea să ducă o viață normală activă, i-ar fi putut provoca sentimente de umilire și suferință de natură să îi afecteze autonomia personală și, prin urmare, calitatea vieții private. Prin urmare, Curtea nu a exclus existența

³¹ În cadrul „Dreptului intern și internațional relevant”, Curtea s-a referit la diverse texte adoptate de Consiliul Europei care subliniază importanța participării depline a persoanelor cu dizabilități în societate, în special în viața politică și publică, precum Recomandarea nr. (92) 6 și Recomandarea nr. Rec (2006)5 a Comitetului de Miniștri, Recomandarea 1185 (1992) a Adunării Parlamentare și articolul 15 din Carta socială europeană (revizuită).

unei legături directe și imediate între măsurile solicitate de reclamant și viața sa privată și, prin urmare, a concluzionat că art. 8 s-ar putea aplica în circumstanțele cauzei (§§ 26-27).

216. Mai mult, Curtea a luat în considerare și plângerile reclamantului, în cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, (a se vedea alineatul precedent) cu privire la pretinsa imposibilitate a acestuia de a avea acces la sediul unei instanțe și la servicii publice, în raport cu art. 6 § 1 (dreptul de acces la o instanță) și art. 34 (dreptul la cereri individuale) din Convenție. Curtea a constatat că art. 6 § 1 era aplicabil având în vedere faptul că plângerea reclamantului cu privire la imposibilitatea de a introduce o acțiune în justiție din cauza dizabilității sale a avut implicații directe asupra drepturilor și obligațiilor sale civile în sensul art. 6 § 1 (§§ 47-48). Curtea a mai considerat că art. 34 ar putea deveni aplicabil dacă s-ar dovedi că reclamantul nu a avut posibilitatea să epuizeze căile de atac interne, să consulte un avocat pentru a-și pregăti apărarea în fața instanțelor naționale ori să comunice liber cu Curtea. În acest sens, ar putea fi de așteptat măsuri pozitive din partea statului în temeiul art. 34 (pct. 49). Totuși, în ceea ce privește situația de fapt, Curtea a concluzionat că dreptul de acces al reclamantului la o instanță și dreptul la cerere individuală nu au fost afectate de obstacole într-atât de insurmontabile încât să îl împiedice pe reclamant să introducă o acțiune ori să depună o cerere ori să comunice cu Curtea, observând în special disponibilitatea serviciului poștal sau a unui intermediar în astfel de scopuri (§§ 50-54).

2. Pensii de invaliditate / Scutiri fiscale

217. Curtea a ținut seama de caracteristicile speciale ale pensiilor de invaliditate și de circumstanțele persoanelor în discuție, în special atunci când aceste pensii constituie singura lor sursă de venit sau o proporție semnificativă a acestuia (cauza *Bélné Nagy împotriva Ungariei* [CG], 2016, § 123; cauza *Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei*, 2004, § 44).

218. În cauza *Bélné Nagy împotriva Ungariei* [CG], 2016, Curtea a examinat încetarea plății pensiilor de invaliditate ale reclamantei din cauza introducerii prin lege a unor noi criterii de eligibilitate. Deși acceptă că ingerința a fost în conformitate cu legea și în urmărirea unui scop legitim (protecția fondurilor publice), Curtea a constatat că nu există o relație rezonabilă de proporționalitate între scopul urmărit și mijloacele aplicate, întrucât reclamanta a fost supusă, astfel, unei privări totale de orice drepturi. În mod special, Curtea a subliniat faptul că reclamanta nu avea niciun alt venit semnificativ din care să subziste și că a întâmpinat, în mod evident, dificultăți în a-și găsi un loc de muncă remunerat, aparținând grupului vulnerabil de persoane cu dizabilități. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 123-126).

219. În mod similar, în cauza *Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei*, 2004, având ca obiect încetarea completă a plății unei pensii de invaliditate în urma unor modificări legislative, Curtea a observat că această privare totală de pensie îl afecta pe reclamant într-un mod deosebit de dur, întrucât acesta o primise în mod regulat timp de 20 de ani și constituia nu mai puțin de o treime din venitul său lunar brut (§ 44). În plus, Curtea a arătat că preocuparea legitimă de a soluționa dificultățile financiare ale Fondului de pensii părea greu de conciliat cu faptul că marea majoritate a celor 689 de pensionari cu dizabilități primeau în continuare pensii de invaliditate în același quantum ca înainte de adoptarea noilor norme, alte 54 de persoane, printre care reclamantul, trebuind să suporte măsura cea mai drastică dintre toate, și anume pierderea totală a drepturilor lor la pensie. Ca atare, reclamantul, în calitate de persoană fizică, a fost obligat să suporte o sarcină excesivă și disproporționată, ceea ce constituie o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 (§§ 43-45).

220. În plus, în cauza *Mocie împotriva Franței*, 2003, Curtea a examinat o plângere referitoare la durata nerezonabilă a procedurilor în urma unei cereri de majorare a pensiei militare de invaliditate a reclamantului. Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție, remarcând că pensia de invaliditate constituia cea mai mare parte a veniturilor reclamantului și că procedura, care a avut ca scop, creșterea pensiei reclamantului, având în vedere deteriorarea stării de sănătate a acestuia, a avut, prin urmare, o importanță deosebită pentru el, necesitând o diligență deosebită din partea autorităților (§ 22).

221. Curtea a examinat alte plângeri privind prestațiile de invaliditate în temeiul interzicerii discriminării prevăzute de art. 14 din Convenție:

- Cauza *Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003, având ca obiect refuzul de a acorda o pensie de invaliditate unui străin cu dizabilitate fizică din cauza cetățeniei sale (§§ 47-50; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1);
- Cauza *Di Trizio împotriva Elveției*, 2016, referitor la refuzul de acordare a pensiei de invaliditate pentru reclamantă, ca urmare a metodei de calcul a pensiilor de invaliditate, din cauza alegerii acesteia de a lucra cu fracțiune de normă după naștere (§§ 88-104; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 8);
- Cauza *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018, având ca obiect încetarea plății pensiilor de invaliditate de tip necontributiv din cauză că reclamantii aveau reședința în străinătate; prima reclamantă, surdă de la naștere, cu dificultăți în a vorbi limba maternă și fără capacitate de discernământ din cauza unui handicap grav care necesita tratament terapeutic complet pe toată durata vieții sale, precum și mama sa, a doua reclamantă, care îi acorda îngrijirea necesară și care era și tutorele său (§§ 95-113; nicio încălcare a articolului 14 coroborat cu articolul 8);
- Cauza *Popović și alții împotriva Serbiei*, 2020, privind pretinsul tratament discriminatoriu al beneficiarilor civili ai pensiilor de invaliditate, care primeau un quantum mai mic din aceeași pensie decât cei încadrați ca beneficiari militari, deși aveau exact aceeași dizabilitate paraplegică (§§ 74-80; nicio încălcare a articolului 14 coroborat cu articolul 1 din Protocolul nr. 1).

222. În contextul scutirii fiscale din cauza unei dizabilități, în cauza *Glor împotriva Elveției*, 2009, Curtea a examinat o plângere privind obligația de a plăti o taxă de scutire pentru serviciul militar de către o persoană care a fost declarată inaptă pentru serviciul militar din cauza diabetului, întrucât organele fiscale competente au considerat dizabilitatea acestuia ca fiind una minoră. În ceea ce privește aplicabilitatea art. 8, aceasta a considerat că o taxă colectată de stat care își are originea în incapacitatea de a servi în armată din motive de sănătate – adică, un factor în afara controlului persoanei – intră, în mod evident, în domeniul de aplicare al articolului respectiv. În continuare, constatând că autoritățile naționale nu au reușit să pună în balanță protecția intereselor comunității și respectarea drepturilor și libertăților reclamantului în temeiul Convenției, Curtea a observat în special voința reclamantului de a îndeplini serviciul militar, suma datorată, care nu era o sumă neglijabilă în raport cu venitul modest al reclamantului, precum și lipsa unor alternative la impozit, de exemplu prestarea de servicii speciale în armată care necesitau un efort fizic mai redus pentru persoanele aflate într-o situație comparabilă cu cea a reclamantului. Prin urmare, a constatat o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8 (§§ 90-98; a se vedea, de asemenea, cauza *Ryser împotriva Elveției*, 2021, § 28 și §§ 55-63).

223. Mai mult, în cauza *Guberina împotriva Croației*, 2016, referitor la eligibilitatea pentru scutire fiscală pentru achiziționarea unui imobil adaptat corespunzător, Curtea a luat în considerare nevoile locative/de accesibilitate ale copilului cu dizabilități al reclamantului, atunci când a analizat tratamentul diferențiat al reclamantului, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Curtea a reținut situația familială a reclamantului, care s-a schimbat, în mod semnificativ, odată cu nașterea fiului său, care suferea de multiple dizabilități, și în special condițiile locative în care locuiseră - un apartament într-o clădire rezidențială fără lift. Curtea a constatat că această situație a afectat grav mobilitatea copilului și, în consecință, a amenințat dezvoltarea lui personală și capacitatea de a-și atinge potențialul maxim, făcându-i extrem de dificilă participarea pe deplin la comunitate și la activitățile educaționale, culturale și sociale disponibile pentru copii (§ § 80-82). Ulterior, pentru a ajunge la concluzia că nu există o justificare obiectivă și rezonabilă pentru diferența de tratament, Curtea a subliniat că autoritățile naționale competente nu au luat în considerare principiile referitoare la circumstanțele specifice ale cauzei, cum ar fi adaptarea rezonabilă, accesibilitatea și nediscriminarea persoanelor cu dizabilități în ceea ce privește participarea deplină și egală a acestora la toate aspectele

vieții sociale³² (§§ 92-93).

3. Educație³³

224. Curtea a remarcat importanța principiilor fundamentale ale universalității și nediscriminării în exercitarea dreptului la educație. Educația incluzivă a fost considerată cel mai potrivit mijloc de garantare a unor astfel de principii fundamentale deoarece este orientată spre promovarea egalității de șanse pentru toți, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități. Educația incluzivă face parte, fără îndoială, din responsabilitatea internațională a statelor *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 55; cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 53).

225. Protecția persoanelor cu dizabilități include obligația statelor de a asigura „adaptarea rezonabilă” pentru a le permite persoanelor cu dizabilități posibilitatea de a-și realiza pe deplin drepturile, iar neîndeplinirea acestei obligații constituie discriminare (cauza *Çam împotriva Turciei*, 2016, §§ 65-67; cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 60; cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 62).³⁴ În sfera educațională, Curtea a considerat că „acomodarea rezonabilă” poate lua o varietate de forme, fizice sau nefizice, educaționale sau organizaționale, în ceea ce privește accesibilitatea arhitecturală a clădirilor școlare, a pregătirii cadrelor didactice, a adaptării curriculare sau a facilităților adecvate: o astfel de definiție fiind însă pusă în sarcina autorităților naționale și nu a Curții (cauza *Çam împotriva Turciei*, 2016, § 66; cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 61; cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 63). Totuși, Curtea a subliniat că autoritățile naționale trebuie să acorde o atenție deosebită impactului pe care alegerile lor îl au asupra grupurilor extrem de vulnerabile, cum sunt copiii cu autism (cauza *Sanlısoy împotriva Turciei* (dec.), 2016, § 61).

226. În cauza *Çam împotriva Turciei*, 2016, Curtea a examinat refuzul de înscriere a reclamantei, care era oarbă, ca studentă la Academia de Muzică Turcă din cauza lipsei infrastructurii adecvate. Curtea a remarcat că autoritățile naționale relevante nu au încercat, în niciun moment, să identifice nevoile reclamantei sau să explice modul în care orbirea acesteia i-ar fi putut împiedica accesul la o educație muzicală și nici nu au luat în considerare adaptări fizice pentru a răspunde oricăror nevoi educaționale speciale care decurgeau din orbirea reclamantei. În consecință, Curtea a considerat că reclamantei i s-a refuzat, fără nicio justificare obiectivă și rezonabilă, posibilitatea de a studia la Academia de Muzică, exclusiv în baza dizabilității sale vizuale, constatând o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 (§§ 68-69).

227. În plus, în cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, Curtea a examinat respingerea cererii unui student cu dizabilități de efectuare a modificărilor și lucrărilor necesare pentru a face accesibile spațiile de cursuri. Curtea a constatat că autoritățile naționale din domeniul educației, prin faptul că au oferit doar asistență umană ca alternativă din cauză că nu existau fonduri disponibile, nu au efectuat o evaluare individuală a nevoilor studentului cu dizabilități și nu au luat în considerare efectele potențiale asupra securității, demnității și autonomiei acestuia. În baza noțiunii de autonomie personală în sensul art. 8, pe care Curtea a considerat-o ca prezentând afinități cu art. 2 din Protocolul nr. 1, aceasta a considerat că măsura de asistență propusă nu putea fi considerată rezonabilă în temeiul art. 8, deoarece nu ținea seama de necesitatea reclamantului de a trăi cât mai independent și autonom posibil (§§ 62-65). Nici răspunsul judiciar ulterior nu a reușit, de asemenea, să identifice nevoile reale ale reclamantului și modalitățile și mijloacele de a le satisface fără a impune autorităților o povară disproporționată sau nejustificată (§§ 66-67). În consecință, Curtea a concluzionat că autoritățile naționale nu au reacționat cu diligența necesară pentru a se asigura că reclamantul putea continua să își exercite dreptul la educație în condiții de egalitate cu ceilalți elevi și, în consecință,

³² Curtea s-a bazat pe principiile enunțate în prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD) și în practica Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și a Comitetului pentru drepturile economice, sociale și culturale (§§ 34-37).

³³ A se vedea subsecțiunea „Persoane cu dizabilități” din capitolul „Dreptul la educație” din *Ghidul privind jurisprudența referitoare la articolul 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

³⁴ Curtea a făcut referire la necesitatea interpretării articolului 14 prin prisma obligațiilor stabilite în CDPD.

pentru a găsi un echilibru just între interesele concurente în joc, încălcând art. 14 din Convenție coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 (§ 68).

228. Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, §§ 70-72, referitoare la o minoră cu autism nonverbal, care nu a putut să beneficieze, din cauza lipsei de resurse financiare, de asistența specializată la care avea dreptul în temeiul legislației relevante, ceea ce a împiedicat-o să continue să frecventeze școala primară în condiții echivalente cu cele de care beneficiază elevii fără dizabilități. Curtea a observat în special că autoritățile naționale nu au luat niciodată în considerare posibilitatea ca lipsa resurselor să poată fi compensată nu printr-o modificare a adaptărilor corespunzătoare pentru a asigura șanse egale copiilor cu dizabilități, ci printr-o reducere a furnizării generale de educație atunci când este distribuită în mod egal între elevii fără dizabilități și cei cu dizabilități. A considerat, în această privință, că orice restricție bugetară trebuie să aibă un impact echivalent asupra furnizării de educație atât pentru elevii cu dizabilități, cât și pentru cei fără dizabilități. Reclamanta ar fi trebuit să beneficieze de asistență specializată destinată favorizării autonomiei și comunicării sale personale, precum și îmbunătățirii învățării, vieții sociale și integrării școlare, pentru a evita riscul marginalizării (§§ 68-69)³⁵. În plus, Curtea a considerat că discriminarea suferită de reclamantă a fost cu atât mai gravă cu cât a avut loc în cadrul școlii primare, care stă la baza educației copiilor și a integrării sociale, oferindu-le copiilor prima lor experiență de trai într-o comunitate (§ 71).

C. Etnici romi

229. După cum s-a demonstrat în cauzele privind evacuările (a se vedea capitolul „Locuințe” de mai sus), Curtea a subliniat necesitatea ca statele să ia în considerare statutul vulnerabil și dezavantajat al romilor în ceea ce privește protecția drepturilor acestora, care, în anumite circumstanțe, poate genera, de asemenea, o obligație pozitivă în temeiul Convenției. Curtea a considerat că o astfel de cerință de protecție specială se extinde, de asemenea, și la sfera educației, reiterând că, datorită istoriei lor, romii sunt un tip specific de minoritate dezavantajată și vulnerabilă (cauza *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], 2007, § 182; cauza *Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, § 147). Atunci când iau măsuri pentru a realiza integrarea socială și educațională a romilor, statele trebuie să se asigure că aceștia beneficiază de garanții pentru o respectare suficientă a nevoilor lor speciale în calitate de membri ai unui grup dezavantajat (cauza *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], 2007, §§ 205-207; cauza *Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, §§ 180-182).

230. Curtea a constatat încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 într-o serie de cauze privind dreptul la educație al elevilor romi. Aceste cauze priveau numărul disproporționat de copii romi plasați în școli speciale pentru copii cu dizabilități mintale (cauza *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], 2007; cauza *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013), în clasele destinate exclusiv romilor (cauza *Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010) sau în școlile destinate exclusiv romilor (cauza *Lavida și alții împotriva Greciei*, 2013), precum și imposibilitatea copiilor romi de a se înscrie la școală înainte de a fi repartizați în săli de clasă speciale, aflate într-o anexă la clădirea principală a școlii primare (cauza *Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008). În toate aceste cauze, Curtea a constatat că tratamentul diferențiat la care au fost supuși elevii romi, deși neintenționat, a constituit o formă de discriminare indirectă.

231. Curtea a luat în considerare, de asemenea, nevoile speciale ale romilor și în alte domenii. De exemplu, în cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, referitor la refuzul de a recunoaște validitatea unei căsătorii de romi în scopul stabilirii unui drept la pensie de urmaș, Curtea a subliniat că poziția vulnerabilă a romilor înseamnă că trebuie acordată o atenție specială nevoilor acestora și stilului lor

³⁵ În susținerea concluziilor sale, Curtea a făcut trimitere la articolul 15 din Carta socială europeană (revizuită), potrivit căruia statele trebuie „să promoveze integrarea socială și participarea deplină la viața comunității [a persoanelor cu dizabilități], în special prin măsuri, inclusiv ajutoarele tehnice, care vizează depășirea barierelor din calea comunicării și mobilității” și articolul 24 din CDPD.

de viață diferit, atât în cadrul de reglementare relevant, cât și în luarea deciziilor în cazuri particulare (§ 61).

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în acest Ghid se referă la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Cu excepția cazului în care se indică altfel, toate trimiterile sunt către o hotărâre pe fond pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” indică faptul că este vorba despre o decizie a Curții, iar „[CG]” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile Camerei, care nu sunt definitive în sensul art. 44 din Convenție sunt marcate cu un asterisc în lista de mai jos. Articolul 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă (a) când părțile declară că ele nu vor solicita retrimiteră cauzei în fața Marii Camere ; sau (b) la trei luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau (c) când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit articolului 43”. În cazurile în care o cerere de sesizare este acceptată de Colegiul Marii Camere, hotărârea Camerei nu devine definitivă și, prin urmare, nu are efect juridic; hotărârea ulterioară a Marii Camere este cea care devine definitivă.

Hyperlinkurile către cauzele citate în versiunea electronică a Ghidului sunt direcționate către baza de date HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărârile și deciziile Marii Camere, ale Camerei și ale Comitetului, cauzele comunicate, avizele consultative și rezumatele juridice din Nota de informare jurisprudențială) și a Comisiei (decizii și rapoarte), precum și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea își pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale sale. HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale multor cauze importante, în peste treizeci de limbi neoficiale și link-uri către aproximativ o sută de colecții de jurisprudență online create de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate sunt accesibile prin fila „Versiuni lingvistice” din baza de date *HUDOC*, filă care poate fi accesată după ce dați clic pe hyperlinkul cauzei.

—A—

- Cauza *A.B. și alții împotriva Franței*, nr. 11593/12, 12 iulie 2016
 Cauza *A, B și C împotriva Irlandei* [CG], nr. 25579/05, CEDO 2010
 Cauza *A.K. împotriva Letoniei*, nr. 33011/08, 24 iunie 2014
Aviz consultativ privind recunoașterea în dreptul intern a unui raport juridic părinte-copil între un copil născut prin intermediul unui aranjament de surrogat gestațional în străinătate și mama preconizată [CG], cererea nr. P16-2018-001, Curtea de Casație a Franței, 10 aprilie 2019
 Cauza *Aizpurua Ortiz și alții împotriva Spaniei*, nr. 42430/05, 2 februarie 2010
 Cauza *Albanese împotriva Italiei*, nr. 77924/01, 23 martie 2006
 Cauza *Aldeguer Tomás împotriva Spaniei*, nr. 35214/09, 14 iunie 2016
 Cauza *Alexandridis împotriva Greciei*, nr. 19516/06, 21 februarie 2008
 Cauza *Andrejeva împotriva Letoniei* [CG], nr. 55707/00, CEDO 2009
 Cauza *Andrle împotriva Republicii Cehe*, nr. 6268/08, 17 februarie 2011
 Cauza *Andrey Medvedev împotriva Rusiei*, nr. 75737/13, 13 septembrie 2016
 Cauza *Apostolakis împotriva Greciei*, nr. 39574/07, 22 octombrie 2009
 Cauza *Arnar Helgi Lárusson și alții împotriva Islandei*, nr. 23077/19, 31 mai 2022
 Cauza *Societatea asociată a mecanicilor de locomotivă și a pompierilor (ASLEF) împotriva Regatului Unit*, nr. 11002/05, 27 februarie 2007
 Cauza *Asociația funcționarilor publici și Sindicatul pentru negociere colectivă și alții împotriva Germaniei*, nr. 815/18 și 4 alții, 5 iulie 2022

—B—

- Cauza *B.G. și alții împotriva Franței*, nr. 63141/13, 10 septembrie 2020
 Cauza *Bah împotriva Regatului Unit*, nr. 56328/07, CEDO 2011

Cauza *Baka împotriva Ungariei* [CG], nr. 20261/12, 23 iunie 2016
Cauza *Barış și alții împotriva Turciei* (dec.), nr. 66828/16 și alții, 14 decembrie 2021
Cauza *Bayrakci împotriva Turciei*, nr. 2643/09, 5 februarie 2013
Cauza *Bélané Nagy împotriva Ungariei* [CG], nr. 53080/13, 13 decembrie 2016
Cauza *Beeler împotriva Elveției*[CG], nr. 78630/12, 11 octombrie 2022
Cauza *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, nr. 65550/13, 11 decembrie 2018
Cauza *Berger-Krall și alții împotriva Sloveniei*, nr. 14717/04, 12 iunie 2014
Cauza *Berisha împotriva Elveției*(dec.), nr. 4723/13, 24 ianuarie 2023
Cauza *Bittó și alții împotriva Slovaciei*, nr. 30255/09, 28 ianuarie 2014
Cauza *Biriuk împotriva Lituaniei*, nr. 23373/03, 25 noiembrie 2008
Cauza *Bjedov împotriva Croației*, nr. 42150/09, 29 mai 2012
Cauza *Blokhin împotriva Rusiei* [CG], nr. 47152/06, 23 martie 2016
Cauza *Botta împotriva Italiei*, 24 februarie 1998, Rapoartele hotărârilor și ale deciziilor 1998-I
Cauza *Budimir împotriva Croației*, nr. 44691/14, 16 decembrie 2021
Cauza *Budina împotriva Rusiei* (dec.), nr. 45603/05, 18 iunie 2009
Cauza *Burdov împotriva Rusiei*, nr. 59498/00, CEDO 2002-III
Cauza *Bradshaw și alții împotriva Maltei*, nr. 37121/15, 23 octombrie 2018
Cauza *Brežec împotriva Croației*, nr. 7177/10, 18 iulie 2013
Cauza *Brincat și alții împotriva Maltei*, nr. 60908/11 și 4 alții, 24 iulie 2014

—C—

Cauza *C.N. și v. împotriva Franței*, nr. 67724/09, 11 octombrie 2012
Cauza *C.C. împotriva Spaniei*, nr. 1425/06, 6 octombrie 2009
Cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 42184/05, CEDO 2010
Cauza *Chapman împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 27238/95, CEDO 2001-I
Cauza *Codona împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 485/05, 7 februarie 2006
Cauza *Connors împotriva Regatului Unit*, nr. 66746/01, 27 mai 2004
Cauza *Costa și Pavan împotriva Italiei*, nr. 54270/10, 28 august 2012
Cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, nr. 21884/15, 30 martie 2017
Cauza *Cimperšek împotriva Sloveniei*, nr. 58512/16, 30 iunie 2020
Cauza *Cudak împotriva Lituaniei* [CG], nr. 15869/02, CEDO 2010
Cauza *Cvijetić împotriva Croației*, nr. 71549/01, 26 februarie 2004
Cauza *Čakarević împotriva Croației*, nr. 48921/13, 26 aprilie 2018
Cauza *Çam împotriva Turciei*, nr. 51500/08, 23 februarie 2016

—D—

Cauza *D. împotriva Regatului Unit*, 2 mai 1997, *Rapoartele hotărârilor și ale deciziilor 1997-III*
Cauza *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], nr. 57325/00, CEDO 2007-IV
Cauza *Da Conceição Mateus și Santos Januário împotriva Portugaliei* (dec.), nr. 57725/12 și 62235/12, 8 octombrie 2013
Cauza *Da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei* (dec.), nr. 13341/14, 1 septembrie 2015
Cauza *Dahlab împotriva Elveției*(dec.), nr. 42393/98, CEDO 2001-V
Cauza *Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, nr. 67336/01, CEDO 2009 (extrase)
Cauza *Demir și Baykara împotriva Turciei* [CG], nr. 34503/97, CEDO 2008
Cauza *Denisov împotriva Ucrainei* [CG], nr. 76639/11, 25 septembrie 2018
Cauza *Dhahbi împotriva Italiei*, nr. 17120/09, 8 aprilie 2014
Cauza *Di Trizio împotriva Elveției*, nr. 7186/09, 2 februarie 2016
Cauza *Dickson împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 44362/04, CEDO 2007-V
Cauza *Dilek și alții împotriva Turciei*, nr. 74611/01 și alți 2, 17 iulie 2007
Cauza *Domenech Pardo împotriva Spaniei* (dec.), nr. 55996/00, 3 martie 2001

Cauza *Domenech Aradilla și Rodríguez González împotriva Spaniei*, nr. 32667/12 și 30807/20, 19 ianuarie 2023

—E—

Cauza *Ebrahimian împotriva Franței*, nr. 64846/11, CEDO 2015
Cauza *Edwards împotriva Maltei*, nr. 17647/04, 24 octombrie 2006
Cauza *Efe împotriva Austriei*, nr. 9134/06, 8 ianuarie 2013
Cauza *Emel Boyraz împotriva Turciei*, nr. 61960/08, 2 decembrie 2014
Cauza *Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei*, nr. 68959/01, 21 aprilie 2009
Cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, nr. 23065/12, 30 ianuarie 2018
Cauza *Eşim împotriva Turciei*, nr. 59601/09, 17 septembrie 2013
Cauza *Evans împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 6339/05, CEDO 2007-I
Cauza *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, nr. 48420/10 și alți 3, CEDO 2013 (extrase)

—F—

Cauza *F.J.M. împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 76202/16, 6 noiembrie 2018
Cauza *Fábián împotriva Ungariei* [CG], nr. 78117/13, 5 septembrie 2017
Cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), nr. 32596/04, 14 septembrie 2010
Cauza *Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), nr. 30391/18 și 30416/18, 8 martie 2022
Cauza *Fawsie împotriva Greciei*, nr. 40080/07, 28 octombrie 2010
Cauza *Fernández Martínez împotriva Spaniei* [CG], nr. 56030/07, CEDO 2014 (extrase)

—G—

Cauza *G.L. împotriva Italiei*, nr. 59751/15, 10 septembrie 2020
Cauza *García Mateos împotriva Spaniei*, nr. 38285/09, 19 februarie 2013
Cauza *Garib împotriva Țărilor de Jos* [CG], nr. 43494/09, 6 noiembrie 2017
Cauza *Gawlik împotriva Liechtensteinului*, nr. 23922/19, 16 februarie 2021
Cauza *Gaygusuz împotriva Austriei*, 16 septembrie 1996, *Rapoartele hotărârilor și ale deciziilor 1996-IV*
Cauza *Gladysheva împotriva Rusiei*, nr. 7097/10, 6 decembrie 2011
Cauza *Glaisen împotriva Elveției* (dec.), nr. 40477/13, 25 iunie 2019
Cauza *Glor împotriva Elveției*, nr. 13444/04, CEDO 2009
Cauza *Gouarré Patte împotriva Andorrei*, nr. 33427/10, 12 ianuarie 2016
Cauza *Grzęda împotriva Poloniei* [CG], nr. 43572/18, 15 martie 2022
Cauza *Guberina împotriva Croației*, nr. 23682/13, 22 martie 2016
Cauza *Guja împotriva Republicii Moldova* [CG], nr. 14277/04, CEDO 2008

—H—

Cauza *Heinisch împotriva Germaniei*, nr. 28274/08, CEDO 2011 (extrase)
Cauza *Herbai împotriva Ungariei*, nr. 11608/15, 5 noiembrie 2019
Cauza *Hoppen și sindicatul angajaților AB Amber Grid împotriva Lituaniei*, nr. 976/20, 17 ianuarie 2023
Cauza *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, nr. 11146/11, 29 ianuarie 2013
Cauza *Howald Moor și alții împotriva Elveției*, nr. 52067/10 și 41072/11, 11 martie 2014
Cauza *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, nr. 24816/14 și 25140/14, 10 martie 2020
Cauza *Hutten-Czapska împotriva Poloniei* [CG], nr. 35014/97, CEDO 2006-VIII

—I—

Cauza *I.B. împotriva Greciei*, nr. 552/10, CEDO 2013
Cauza *I.G. și alții împotriva Slovaciei*, nr. 15966/04, 13 noiembrie 2012
Cauza *Ivanova și Cherkezov împotriva Bulgariei*, nr. 46577/15, 21 aprilie 2016

—J—

- Cauza *J.D. și A împotriva Regatului Unit*, nr. 32949/17 și 34614/17, 24 octombrie 2019
Cauza *Jankauskas împotriva Lituaniei (nr. 2)*, nr. 50446/09, 27 iunie 2017
Cauza *Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei*, nr. 45892/09, 21 aprilie 2015
Cauza *Jurčić împotriva Croației*, nr. 54711/15, 4 februarie 2021

—K—

- Cauza *Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei*, 18 iulie 1994, Seria A nr. 291-B
Cauza *Karner împotriva Austriei*, nr. 40016/98, CEDO 2003-IX
Cauza *Kasmi împotriva Albaniei*, nr. 1175/06, 23 iunie 2020
Cauza *Kaya și Seyhan împotriva Turciei*, nr. 30946/04, 15 septembrie 2009
Cauza *Kaymak și alții împotriva Turciei*, nr. 62239/12, 20 iunie 2023
Cauza *Khan împotriva Franței*, nr. 12267/16, 28 februarie 2019
Cauza *Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei*, nr. 60669/00, CEDO 2004-IX
Cauza *Klein împotriva Austriei*, nr. 57028/00, 3 martie 2011
Cauza *Kosiek împotriva Germaniei*, 28 august 1986, Seria A nr. 105
Cauza *Konstantin Markin împotriva Rusiei* [CG], nr. 30078/06, CEDO 2012 (extrase)
Cauza *Koua Poirrez împotriva Franței*, nr. 40892/98, CEDO 2003-X
Cauza *Koufaki și Adedy împotriva Greciei* (dec.), nr. 57665/12 și 57657/12, 7 mai 2013
Cauza *Kozak împotriva Poloniei*, nr. 13102/02, 2 martie 2010
Cauza *Kubát și alții împotriva Republicii Cehă*,* nr. 61721/19 și 5 alții, 22 iunie 2023
Cauza *Kudeshkina împotriva Rusiei*, nr. 29492/05, 26 februarie 2009
Cauza *Kurtuluş împotriva Turciei* (dec.), nr. 65500/01, CEDO 2006-II

—L—

- Cauza *L.F. împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 19839/21, 24 mai 2022
Cauza *L.L. împotriva Franței*, nr. 7508/02, CEDO 2006-XI
Cauza *Lacatus împotriva Elveției*, nr. 14065/15, 19 ianuarie 2021
Cauza *Larissis și alții împotriva Greciei*, 24 februarie 1998, *Rapoartele hotărârilor și ale deciziilor* 1998-I
Cauza *Lavida și alții împotriva Greciei*, nr. 7973/10, 30 mai 2013
Cauza *Leander împotriva Suediei*, 26 martie 1987, Seria A nr. 116
Cauza *Lindheim și alții împotriva Norvegiei*, nr. 13221/08 și 2139/10, 12 iunie 2012
Cauza *Lombardi Vallauri împotriva Italiei*, nr. 39128/05, 20 octombrie 2009
Cauza *Luczak împotriva Poloniei*, nr. 77782/01, 27 noiembrie 2007
Cauza *Lustig-Prean și Beckett împotriva Regatului Unit*, nr. 31417/96 și 32377/96, 27 septembrie 1999

—M—

- Cauza *M.A. împotriva Italiei*,* nr. 70583/17, 31 august 2023
Cauza *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* [CG], nr. 30696/09, CEDO 2011
Cauza *Mago și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, nr. 12959/05 și alți 5, 3 mai 2012
Cauza *Manole și „Cultivatorii direcți din România” împotriva României*, nr. 46551/06, 16 iunie 2015
Cauza *Matelly împotriva Franței*, nr. 10609/10, 2 octombrie 2014
Cauza *Matúz împotriva Ungariei*, nr. 73571/10, 21 octombrie 2014
Cauza *McCann împotriva Regatului Unit*, nr. 19009/04, CEDO 2008
Cauza *Mennesson împotriva Franței*, nr. 65192/11, CEDO 2014 (extrase)
Cauza *Mocie împotriva Franței*, nr. 46096/99, 8 aprilie 2003
Cauza *Moraru și Marin împotriva României*, nr. 53282/18 și 31428/20, 20 decembrie 2022
Cauza *Moustahi împotriva Franței*, nr. 9347/14, 25 iunie 2020

Cauza *Mótká împotriva Poloniei* (dec.), nr. 56550/00, 11 aprilie 2006
Cauza *Moskal împotriva Poloniei*, nr. 10373/05, 15 septembrie 2009
Cauza *Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei*, nr. 13178/03, CEDO 2006-XI
Cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, nr. 49151/07, CEDO 2009
Cauza *Muskhadzhiyeva și alții împotriva Belgiei*, nr. 41442/07, 19 ianuarie 2010
Cauza *Mytilinaios și Kostakis împotriva Greciei*, nr. 29389/11, 3 decembrie 2015

—N—

Cauza *N. împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 26565/05, CEDO 2008
Cauza *N.B. împotriva Slovaciei*, nr. 29518/10, 12 iunie 2012
Cauza *N.H. și alții împotriva Franței*, nr. 28820/13 și 2 alții, 2 iulie 2020
Cauza *N.T.P. și alții împotriva Franței*, nr. 68862/13, 24 mai 2018
Cauza *Naidin împotriva României*, nr. 38162/07, 21 octombrie 2014
Cauza *Napotnik împotriva României*, nr. 33139/13, 20 octombrie 2020
Cauza *Uniunea Națională a Poliției Belgiene împotriva Belgiei*, 27 octombrie 1975, Seria A nr. 19
Cauza *Sindicatul național al lucrătorilor din domeniul feroviar, maritim și al transporturilor împotriva Regatului Unit*, nr. 31045/10, CEDO 2014
Cauza *Niedzwiecki împotriva Germaniei*, nr. 58453/00, 25 octombrie 2005

—O—

Cauza *O'Rourke împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 39022/97, 26 iunie 2001
Cauza *Obst împotriva Germaniei*, nr. 425/03, 23 septembrie 2010
Cauza *Ognevenko împotriva Rusiei*, nr. 44873/09, 20 noiembrie 2018
Cauza *Okpisz împotriva Germaniei*, nr. 59140/00, 25 octombrie 2005
Cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, nr. 21722/11, CEDO 2013
Cauza *Orlić împotriva Croației*, nr. 48833/07, 21 iunie 2011
Cauza *Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], nr. 15766/03, CEDO 2010
Cauza *Özpinar împotriva Turciei*, nr. 20999/04, 19 octombrie 2010

—P—

Cauza *P. și S. împotriva Poloniei*, nr. 57375/08, 30 octombrie 2012
Cauza *P.B. și J.S. împotriva Austriei*, nr. 18984/02, 22 iulie 2010
Cauza *Palomo Sánchez și alții împotriva Spaniei* [CG], nr. 28955/06 și alți 3, CEDO 2011
Cauza *Paposhvili împotriva Belgiei* [CG], nr. 41738/10, 13 decembrie 2016
Cauza *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* [CG], nr. 25358/12, 24 ianuarie 2017
Cauza *Perkins și R. împotriva Regatului Unit*, nr. 43208/98 și 44875/98, 22 octombrie 2002
Cauza *Petrovic împotriva Austriei*, 27 martie 1998, *Rapoartele hotărârilor și ale deciziilor* 1998-II
Cauza *Philippou împotriva Ciprului*, nr. 71148/10, 14 iunie 2016
Cauza *Pibernik împotriva Croației*, nr. 75139/01, 4 martie 2004
Cauza *Pichkur împotriva Ucrainei*, nr. 10441/06, 7 noiembrie 2013
Cauza *Pişkin împotriva Turciei*, nr. 33399/18, 15 decembrie 2020
Cauza *Polyakh și alții împotriva Ucrainei*, nr. 58812/15 și alți 4, 17 octombrie 2019
Cauza *Popov împotriva Franței*, nr. 39472/07 și 39474/07, 19 ianuarie 2012
Cauza *Popović și alții împotriva Serbiei*, nr. 26944/13 și alți 3, 30 iunie 2020
Cauza *Prokopovich împotriva Rusiei*, nr. 58255/00, CEDO 2004-XI (extrase)

—R—

Cauza *R.R. împotriva Poloniei*, nr. 27617/04, CEDO 2011 (extrase)
Cauza *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, nr. 25965/04, CEDO 2010 (extrase)
Cauza *Rainys și Gasparavičius împotriva Lituaniei*, nr. 70665/01 și 74345/01, 7 aprilie 2005
Cauza *Redfearn împotriva Regatului Unit*, nr. 47335/06, 6 noiembrie 2012

Cauza *Regner împotriva Republicii Cehă* [CG], nr. 35289/11, 19 septembrie 2017
Cauza *Roche împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 32555/96, CEDO 2005-X
Cauza *Romeva împotriva Macedoniei de Nord*, nr. 32141/10, 12 decembrie 2019
Cauza *Runkee și White împotriva Regatului Unit*, nr. 42949/98 și 53134/99, 10 mai 2007

—S—

Cauza *S.H. și alții împotriva Austriei* [CG], nr. 57813/00, CEDO 2011
Cauza *S.M. împotriva Croației* [CG], nr. 60561/14, 25 iunie 2020
Cauza *S.-H. împotriva Poloniei* (dec.), nr. 56846/15 și 56849/15, 16 noiembrie 2021
Cauza *Sabeh El Leil împotriva Franței* [CG], nr. 34869/05, 29 iunie 2011
Cauza *Šaltinytė împotriva Lituaniei*, nr. 32934/19, 26 octombrie 2021
Cauza *Sampanis și alții împotriva Greciei*, nr. 32526/05, 5 iunie 2008
Cauza *Sanlısoy împotriva Turciei* (dec.), nr. 77023/12, 8 noiembrie 2016
Cauza *Santos Hansen împotriva Danemarcei* (dec.), nr. 17949/07, 9 martie 2010
Cauza *Savickis și alții împotriva Letoniei* [CG], nr. 49270/11, 9 iunie 2022
Cauza *Savran împotriva Danemarcei* [CG], nr. 57467/15, 7 decembrie 2021
Cauza *Schmidt și Dahlström împotriva Suediei*, 6 februarie 1976, Seria A nr. 21
Cauza *Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, 24 iunie 1993, Seria A nr. 263
Cauza *Schuitemaker împotriva Țărilor de Jos* (dec.), nr. 15906/08, 4 mai 2010
Cauza *Schüth împotriva Germaniei*, nr. 1620/03, CEDO 2010
Cauza *Şerife Yiğit împotriva Turciei* [CG], nr. 3976/05, 2 noiembrie 2010
Cauza *Siebenhaar împotriva Germaniei*, nr. 18136/02, 3 februarie 2011
Cauza *Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei*, nr. 55480/00 și 59330/00, CEDO 2004-VIII
Cauza *Sigurður A. Sigurjónsson împotriva Islandei*, 30 iunie 1993, Seria A nr. 264
Cauza *Siliadin împotriva Franței*, nr. 73316/01, CEDO 2005-VII
Cauza *Simonova împotriva Bulgariei*, nr. 30782/16, 11 aprilie 2023
Cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* [CG], nr. 2330/09, CEDO 2013 (extrase)
Cauza *Smith și Grady împotriva Regatului Unit*, nr. 33985/96 și 33986/96, CEDO 1999-VI
Cauza *Solomakhin împotriva Ucrainei*, nr. 24429/03, 15 martie 2012
Cauza *Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* [CG], nr. 52562/99 și 52620/99, CEDO 2006-I
Cauza *Statileo împotriva Croației*, nr. 12027/10, 10 iulie 2014
Cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) [CG], nr. 65731/01 și 65900/01, CEDO 2005-X
Cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* [CG], nr. 65731/01 și 65900/01, CEDO 2006-VI
Cauza *Stefanetti și alții împotriva Italiei*, nr. 21838/10 și alți 7, 15 aprilie 2014
Cauza *Straume împotriva Letoniei*, nr. 59402/14, 2 iunie 2022
Cauza *Stummer împotriva Austriei* [CG], nr. 37452/02, CEDO 2011
Cauza *Sindicatul suedez al Lucrătorilor din Transporturi împotriva Suediei* (dec.), nr. 53507/99, CEDO 2004-XII (extrase)

—T—

Cauza *Tarakhel împotriva Elveției* [CG], nr. 29217/12, CEDO 2014 (extrase)
Cauza *Tchokontio Happi împotriva Franței*, nr. 65829/12, 9 aprilie 2015
Cauza *Teteriny împotriva Rusiei*, nr. 11931/03, 30 iunie 2005
Cauza *Fundația Karibu împotriva Norvegiei*, nr. 2317/20, 10 noiembrie 2022
Cauza *Thlimmenos împotriva Greciei* [CG], nr. 34369/97, CEDO 2000-IV
Cauza *Topčić-Rosenberg împotriva Croației*, nr. 19391/11, 14 noiembrie 2013
Cauza *Travaš împotriva Croației*, nr. 75581/13, 4 octombrie 2016
Cauza *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, nr. 28602/95, CEDO 2006-II
Cauza *Tysiāc împotriva Poloniei*, nr. 5410/03, CEDO 2007-I

—U—

Cauza *Unite the Union împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 65397/13, 3 mai 2016

—V—

Cauza *V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, nr. 77587/12 și 74603/12, 16 februarie 2021

Cauza *Valdís Fjölfnisdóttir și alții împotriva Islandei*, nr. 71552/17, 18 mai 2021

Cauza *Valkov și alții împotriva Bulgariei*, nr. 2033/04 și alți 8, 25 octombrie 2011

Cauza *Vavříčka și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], nr. 47621/13 și alți 5, 8 aprilie 2021

Cauza *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* [CG], nr. 63235/00, CEDO 2007-II

Cauza *Vilnes și alții împotriva Norvegiei*, nr. 52806/09 și 22703/10, 5 decembrie 2013

Cauza *Vlahov împotriva Croației*, nr. 31163/13, 5 mai 2022

Cauza *Vogt împotriva Germaniei*, 26 septembrie 1995, Seria A nr. 323

Cauza *Vrountou împotriva Ciprului*, nr. 33631/06, 13 octombrie 2015

Cauza *Vörður Ólafsson împotriva Islandei*, nr. 20161/06, CEDO 2010

—W—

Cauza *Weller împotriva Ungariei*, nr. 44399/05, 31 martie 2009

Cauza *Willis împotriva Regatului Unit*, nr. 36042/97, CEDO 2002-IV

—X—

Cauza *X și alții împotriva Irlandei*, * nr. 23851/20 și 24360/20, 22 iunie 2023

Cauza *Xhoxhaj împotriva Albaniei*, nr. 15227/19, 9 februarie 2021

—Y—

Cauza *Federația Sindicală Republicană Yakut împotriva Rusiei*, nr. 29582/09, 7 decembrie 2021

Cauza *Yılmaz împotriva Turciei*, nr. 36607/06, 4 iunie 2019

Cauza *Yocheva și Ganeva împotriva Bulgariei*, nr. 18592/15 și 43863/15, 11 mai 2021

Cauza *Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 13 august 1981, Seria A nr. 44

Cauza *Yordanova și alții împotriva Bulgariei*, nr. 25446/06, 24 aprilie 2012

—Z—

Cauza *Z împotriva Finlandei*, 25 februarie 1997, *Rapoartele hotărârilor și ale deciziilor* 1997-I

Cauza *Zakharova și alții împotriva Rusiei*, nr. 12736/10, 8 martie 2022

Cauza *Žegarac împotriva Serbiei* (dec.), nr. 54805/15 și alți 10, 17 ianuarie 2023

Cauza *Zehnalova și Zehnal împotriva Republicii Cehe* (dec.), nr. 38621/97, 14 mai 2002

Cauza *Zeibek împotriva Greciei*, nr. 46368/06, 9 iulie 2009